

The Project Gutenberg eBook of De Graecorum Medicis Publicis, by Rudolf Pohl

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: De Graecorum Medicis Publicis

Author: Rudolf Pohl

Release date: May 6, 2006 [EBook #18331]

Language: Latin

Credits: Produced by Louise Hope, David Garcia and the Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net>

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK DE GRAECORUM MEDICIS PUBLICIS ***

DE GRAECORUM MEDICIS PUBLICIS

DISSERTATIO INAUGURALIS QUAM AD SUMMOS
IN PHILOSOPHIA HONORES RITE IMPETRANDOS
CONSENSU ET AUCTORITATE AMPLISSIMI PHILO-
SOPHORUM ORDINIS IN ALMA LITTERARUM UNI-
VERSITATE FRIDERICA GUILIELMA BEROLINENSI

SCRIPSIT

RUDOLFUS POHL

BEROLINENSIS

PROMOTIO SOLLEMNIS HABEBITUR DIE XXIV. M. JUNII MCMV

De opusculo retulerunt

UDALRICUS DE WILAMOWITZ-MOELLENDORFF

HERMANNUS DIELS.

Berolini

Typis expressit Georgius Reimer

MCMV.

FRIDERICO HILLERO DE GAERTRINGEN
UDALRICO DE WILAMOWITZ-MOELLENDORFF

SACRUM

2

5

CONSPECTUS CAPITUM.

	pag.
Cap. I. Quibus temporibus medici publici inter Graecos inveniuntur	8
§ 1. de medicis publicis vetustissimis	8
§ 2. de Asclepiadis et Aesculapiis	10
§ 3. de medicis publicis a saeculo quinto usque ad principatus tempora prima	16
§ 4. de medicis publicis aevi Romani sive de archiatriis	23
Cap. II. De ratione et consuetudine medicorum publicorum	45
§ 1. de vocabulis usurpatis de medicis publicis	45
§ 2. de ratione eligendi medicos publicos	48
§ 3. de numero medicorum publicorum	54
§ 4. de munere atque officio medicorum publicorum	57
§ 5. de medicis ad certam causam a re publica et de medicis a collegiis conductis	63
§ 6. de mercede et praemiis medicorum publicorum	67
§ 7. de collegiis medicorum	79
Index titulorum et papyrorum	83
Vita	87
Adnotationes	
Numeri graeci	

Libros citatos saepius ita descripsi:

6

- AM. = Mitteilungen des Kaiserl. archäol. Instituts, Athenische Abteilung.
- Amer. Journ. = American Journal of Archaeology.
- Arch. Anz. vid. Jahrb. d. I.
- BCH. = Bulletin de Correspondance Hellénique.
- BGU. = Ägyptische Urkunden aus den Kgl. Museen zu Berlin, Griechische Urkunden.
- CIG. = Corpus Inscriptionum Graecarum.
- CIL. = Corpus Inscriptionum Latinarum.
- Ditt. = Sylloge Inscriptionum Graecarum ed. Guilelmus Dittenberger.
- Ditt. Suppl. = Orientis Graeci inscriptiones selectae. Supplementum sylloges inscr. Graec. ed. Wilhelmus Dittenberger.
- EG. vid. Kaibel.
- Galenus K. = Claudii Galeni opera omnia cur. C. G. Kuehn Lipsiae 1821 sqq.
- GGA. = Göttingische gelehrte Anzeigen.
- Jahrb. d. I. = Jahrbuch des Kais. Deutschen archäol. Instituts. Mit dem Beiblatt Archäologischer Anzeiger.
- IG. = Inscriptiones Graecae consilio et auctoritate Academiae Litterarum Regiae Borussicae editae.
- JoHSt. vel Journ. of H. St. = The Journal of Hellenic Studies, London.
- Inscr. v. Magn. = Die Inschriften von Magnesia am Maeander ed. Otto Kern.
- Inscr. v. Olymp. = Olympia, Textband V, Die Inschriften von Olympia edd. W. Dittenberger et K. Purgold.
- IvP. = Die Inschriften von Pergamon ed. Max Fraenkel.
- K. vid. Galenus.
- Kaibel EG. = Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta ed. Georgius Kaibel.
- Lebas vel Lebas-Foucart vel Lebas-Waddington = Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure par Ph. Le Bas. Inscriptions grecques et latines: Tome I (Attique) par Ph. Le Bas, Tome II (Mégaride et Péloponnèse etc.) par Ph. Le Bas et P. Foucart, Tome III (Asie Mineure, textes et explications) par Ph. Le Bas et W. H. Waddington.
- Littre = Œuvres complètes d'Hippocrate, traduction nouvelle avec le texte grec par E. Littré, Paris 1839 sqq.
- Loewy = Inschriften griechischer Bildhauer ed. Emanuel Loewy.
- M. Rh. vid. Rh. M.
- Mich. = Recueil d'inscriptions grecques par Ch. Michel, Bruxelles 1900.
- Μουσ. κ. Βιβλ. = Μουσείον καὶ βιβλιοθήκη τῆς εὐαγγελικῆς σχολῆς ἐν Σμύρνῃ.
- OP. vel Oxyrh. Pap. = The Oxyrhynchus Papyri Part I, II, III, IV ed. by B. P. Grenfell and A. S.

Hunt, London 1898-1904.

Pap. Oxyrh. vid. OP.

PH. vel Paton-Hicks = The inscriptions of Cos by W. R. Paton and E. L. Hicks, Oxford 1891.

REG. = Revue des études grecques (publiée par l'association pour l'encouragement des études grecques), Paris.

Rev. arch. = Revue archéologique, Paris.

Rh. M. = Rheinisches Museum für Philologie.

SGDI. = Sammlung griechischer Dialekt-Inschriften, herausgeg. von H. Collitz.

Cum Udalrico de Wilamowitz-Moellendorff et Friderico Hillero de Gaertringen auctoribus medicorum Graecorum titulos colligere coepissem, mox intellexi tanto operi neque tempus neque spatium dissertationi inaugurali statutum neque vires meas nunc quidem satisfacere. Seposito igitur in futurum sylloges illius consilio malui de medicis Graecorum publicis agere; quod collectis plus trecentis medicorum titulis melius me facturum esse spero quam qui adhuc eandem provinciam administraverunt.

Medicos publicos i. e. medicos, qui a re publica conducti civibus aegrotantibus gratis mederentur, apud Graecos fuisse semper notissima res erat. Quamquam in litteris antiquis non multa huius instituti testimonia sunt, quae postquam semel sunt collecta in compendiis repeti solent. Accessit larga titularum copia, postquam primum a. 1840 Euenoris Acarnanis medici tituli (nunc IG. II 186, 187) in arce Athenarum effossi sunt; papyri nuper in Aegypto repertae alia nova addiderunt. Itaque operae pretium videtur rem denuo tractasse.¹

CAPUT PRIMUM.

QUIBUS TEMPORIBUS MEDICI PUBLICI INTER GRAECOS INVENIANTUR.

§ 1.

DE MEDICIS PUBLICIS VETUSTISSIMIS.

Tradit Herodotus (III 131) Democedem Crotoniatam medicum Calliphontis filium (c. 125), cum Aeginam venisset, anno primo omnes medicos arte sua adeo superasse, ut postero anno medicus publicus factus talentum ex aerario publico acciperet; insequenti anno Athenis minas centum, quarto denique a Polycrate Samiorum tyranno talenta duo accepisse. Ex quibus duo sunt colligenda: cum Herodotus de medicis publice conductis verba faciat tamquam de re notissima, quo tempore scripsit (circa annum 440), institutum medicorum publicorum in civitatibus Graecis solemne fuisse. Ex eis vero quae narrantur cognoscimus saeculo iam sexto exeunte medicos aere publico conduci solitos esse.

Quae narrat Herodotus, Thuriis vel Crotone ipsa eum audivisse verisimile est. Etenim Democedes medicus erat Crotoniensis, et comprobatur mihi patrem, qui civis Cnidius fuerat, cum pontificem Aesculapii eum ibi fuisse Suidas (s. v. Δημοκίδης) referat,² postquam Crotonem venit, ibi munus medicum ut filium esse executum (cf. Krische, *Forsch. zur alten Philos.* I 72; Wachtler, *de Alcmaeone Crot.* 91). Sed num munus medicum, quo et pater et filius Crotone fungebantur, publicum fuerit, dici non potest.

At tamen medicos publicos in Graecia Magna etiam temporibus illis fuisse aliunde comperimus. Diodorus enim e Timaeo tradit (XII 12, 4) Charondam omnes qui ante eum leges scripsissent superasse sapientia, cum ludi magistris mercedem publice dari iuberet; deinde pergit: καὶ τοσοῦτον ὑπερεβάλετο τοὺς πρότερον νομοθετήσαντας δημοσίῳ μισθῷ τοὺς νοσοῦντας τῶν ἰδιωτῶν ὑπὸ ἰατρῶν θεραπεύεσθαι κτλ. Sed quas illo loco Diodorus tradit leges, Thuriorum sunt, qui saeculo quinto, ut saepe tum et postea fiebat, leges Charondae receperunt. Dubitandum igitur est, num vere ante Charondam ipsum, cum Catanæ patriae³ olim leges condidisset, ab aliis iam legislatoribus de medicis publicis provisum sit. Certum tantum est ab aliis iam ita factum esse, cum Thurii leges quasdam instituerent, quae tum Charondae existimabantur. Sequitur, ut saeculo quinto et fortasse iam sexto medici publici in urbibus Graecis Siciliae et Italiae instituerentur.⁴

Quae cum ita sint, ex coloniis de earum originibus coniecturam nos facere posse arbitramur. Nam est verisimile leges coloniarum non totas ex novo fictas esse, sed quae domi usu magis quam lege constituta erant, in coloniis iam legibus esse definita. Atque de Ionum usu ad ipsum Homerum licet provocare. Antinous enim Ulixæ mendico in oppidum Ithacorum introducto pessime fecisse increpat Eumaeum, quod numerum hominum egentium auxisset. Qui respondet (ρ 381 sqq.):

Ἀντίνο', οὐ μὲν καλὰ καὶ ἐσθλὸς ἔων ἀγορεύεις·
τίς γὰρ δὴ ξεῖνον καλεῖ ἄλλοθεν αὐτὸς ἐπέλθῶν

ἄλλον γ', εἰ μὴ τῶν, οἱ δημοεργοὶ ἕασιν,
μάντιν ἢ ἰητῆρα κακῶν ἢ τέκτονα δούρων, 385
ἢ καὶ θέσπιν ἀοιδόν, ὃ κεν τέρπησιν ἀείδων;
οὔτοι γὰρ κλητοὶ γε βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν·
πρωχὸν δ' οὐκ ἄν τις καλέοι τρύξοντα ἐ αὐτόν κτλ.

Quibus ex versibus discimus quo tempore facti sunt (saec. VII.?) medicos sicut vates architectos poetas (praecones adduntur τ 135) functos esse munere libero et ab aliis separato. Migrabant autem per urbes et considabant, ubi ut manerent invitabantur aut quo arcessebantur (vs. 386). Ibi quamquam cives non erant, in statu honorato collocati erant, atque verisimile est, cum δημοεργοὶ essent vel τὰ δημόσια ἐργαζόμενοι,⁵ eos a populo esse altos.

10

§ 2.

DE ASCLEPIADIS ET AESCULAPIIS.

At multi sunt qui Aesculapii in fanis medicinam usque ad Hippocratis tempora excultam esse credunt, medicos autem civiles fuisse negant ante saeculum quintum vel sextum iniens. Quibus cum ea quae scripsimus opponimus tum Homerum iterum laudamus. Apud quem nullo loco fit mentio de Aesculapii aliusve numinis sacerdotibus, qui ex officio curant aegrotos, sed medici multis locis commemorantur sive in Iliade duces medicinae periti sunt sive sunt veri medici in Iliade et maxime in Odyssea. Etenim Aesculapius et filii eius Podalirius Machaonque militibus praesunt et vulneribus atque morbis medicantur sicut alii duces (B 731 sq., Δ 193 sqq., Λ 517 sqq., Λ 832 sqq. cf. infra p. 75). Nam exempli causa Achilles, qui artem medicam a Chirone edidicerat (Λ 831 sq.), in imagine vasculi Sosiae pulcherrima (Furtw., Berl. Vasens. 2278) Patroclum curans spectatur, in Iliade ipsa Patroclus Eurypyllum curat (Λ 844 sqq.). Sed veri etiam medici in posterioribus Iliadis partibus inveniuntur.⁶ Iam vero in Odyssea munus medicorum ab aliis secretum est, sed in templis Aesculapii medicos artem suam didicisse nullo verbo dicitur.

Uno loco medici nisi ad Aesculapium tamen ad Paeonem referuntur. Quem omnino alium veterem deum atque Aesculapium esse Usener (*Götternamen* 153 sqq.) demonstravit (cf. Eisele apud Roscherum s. v. Paian). Sed illo loco legis (δ 230 sq.):

11

ἰητρός δὲ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ παντῶν
ἀνθρώπων· ἢ γὰρ Παιήονός εἰσι γενέθλης.

Quae verba non spectant ad medicos Aegyptios, ut iam antiqui ex versibus antecedentibus concluderunt (schol., Eust., Plut. Gryll. 9; cf. Ameis-Henze, Anhang p. 100), sed medici omnes, praecipue igitur Graeci, laudantur (v. Welcker l. l. 49). Nemo autem medicos cum Paeone artius cohaerere ex versibus illis colliget. Nam medici humani appellantur progenies dei medici poetica quadam fictione sicut milites θεράποντες Ἄρης vel poetae Μουσάων θεράποντες nominantur. Ante Aesculapium igitur Paeon deus medicorum erat, cum ipse esset deus medicus et medicus deorum (v. E 401, 899). Quem et Apollinem necdum Aesculapium habet Hesiodus etiam deos medicos (fr. 139):

εἰ μὴ Ἀπόλλων Φοῖβος ὑπέκ θανάτοιο σώσει
ἢ καὶ Παιήων ὃς πάντων φάρμακα οἶδεν,

et inde Iamblichus (de Pyth. vita 31, 208): εἶναι δὲ ταύτην τὴν ἐπιστήμην τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς Ἀπόλλωνος καὶ Παιώνος, ὕστερον δὲ τῶν περὶ τὸν Ἀσκληπιόν. Quare factum est, ut vetustioribus temporibus medici nondum Ἀσκληπιού θεράποντες vel παῖδες nominarentur sed Παιώνος. Ita enim Solon etiam dicit, cum artes atque quaestus hominum enumeret (4, 57):⁷

ἄλλοι Παιώνος πολυφαρμάκου ἔργον ἔχοντες
ἰητροί·

Itaque primum valetudinarium non Aesculapium est, sed Paeonium, quod apud Athenas erat in ora maritima et in quo aquae calidae ducebantur trans columnas. Quod quinti saeculi media parte recentius non est, cum Crates in Θηρίοις id commemoret (Ath. 268a).

12

Ἀσκληπιάδαι autem omnes medici primum appellantur apud Theogn. 432 sq.:

εἰ δ' Ἀσκληπιάδαις τοῦτο γ' ἔδωκε θεός,
ἰᾶσθαι κακότητα καὶ ἀτηρᾶς φρένας ἀνδρῶν,

et vix ante annum 500 hymnus Homericus quem dicunt (h. H. XVI) in Aesculapium deum et ἰητῆρα νοσῶν olim factus esse videtur. Tum etiam familiae vel collegia medicorum ab Aesculapio se ortos esse praedicare coeperant. Quod tradit Theopompus: περὶ τε τῶν ἐν Κῶ καὶ Κνίδω ἰατρῶν, ὡς Ἀσκληπιάδαι καὶ ὡς ἐκ Σύρνου οἱ πρῶτοι ἀφίκοντο ἀπόγονοι Ποδαλειρίου (ita Photius, Bibl. c. 176, 203 = Müller, FHG. I, 296 fragm. 111). Ita facillime factum est, cum veteres de historia medicorum anquirere coepissent illo tempore, quo in summo flore erant Aesculapii valetudinaria sacra, ut etiam Asclepiadae vere medici in his sacris quondam artem didicisse medicam putarentur.

De his rebus ita igitur diiudicandum est multos fuisse medicos saeculis illis, quibus Homeri carmina facta sunt, usque ad Hippocratis aetatem,⁸ fuisse autem hos medicos civiles neque pontifices Aesculapii, quem temporibus vetustioribus omnino non habebant deum. Itaque falso Plinius, qui tradidit: *sequentia eius* (Aesculapii), *mirum dictu, in nocte densissima latuere usque ad Peloponnesiacum bellum. tum eam revocavit in lucem Hippocrates* eqs. (XXIX, 4). Falso enarravit idem (l. l.) Varrone auctore Hippocratem tabulis ἰαμάτων, ut ita dicam, Cois exscriptis templum Aesculapii incendio consumendum curavisse et medicinam suam instituisse (cf.

13

S. Reinach, l. l. p. 1670).⁹ Quae indicia iam dudum sunt facta a viris doctissimis. Ita enim G. Welcker, l. l. p. 101: *Gar sehr aber widerstreitet es der wahrscheinlichen griechischen Kulturgeschichte, wenn man von einigen abenteuerlichen Sagen von höchst verschiedenartigen mythischen Personen, die in der Geschichte der Arzneikunde, die sie höchst negativ angehen, wunderbar spuken, unmittelbar übergeht zu der Ausübung der Heilkunst in den Tempeln*; ib. p. 103: *Es ist dies ebenso unwahrscheinlich* (nullo fuisse medicos civiles inter Homerum et Hippocratem), *als daß Hippocrates aus dem Schoße selbst dieser Nation, wie Athene aus dem Haupte des Zeus in voller Rüstung, als der Meister einziger Art hervorgegangen wäre, der nur auf sich ruhte, ohne Zusammenhang mit vielen vorangegangenen Geschlechtern*. Idem autem Daremberg, Rev. arch. XIX (1869), 267: *Il est donc temps de faire justice de la phrase stéréotypée: Hippocrate père de la médecine, et d'en embarrasser l'histoire. Cette phrase est un véritable attentat aux lois de développement de l'esprit humain, et chacun peut maintenant reconnaître que le plus illustre représentant de l'Ecole de Cos, qu' Hippocrate a fait son apparition au moment proprice quand tout concourait, depuis longtemps déjà, à préparer les voies pour la manifestation d'un grand événement scientifique*. Ita etiam S. Reinach, l. l. p. 1669. Sed tamen in libris novissimis errores illi inveniuntur. Sunt etiam hodie, qui credant medicinam Graecam illam celeberrimam in templis Aesculapii natam ibique ad tempora Hippocratis esse excultam.

Certum quidem est homines superstitiosos si aegrotabant semper deos consuluisse aut in speluncis vel templis incubuisse. Qui mos, postquam multi antea veri medici fuerunt, longius perlatus est, quo tempore Empedocles mystica quadam arte aegrotos curabat et ἰατρομάντις, quo verbo solus Aeschylus utitur (Suppl. 260. Ag. 1606. Eum. 62), existebant. Tum tempus erat — eodem autem tempore medicina ipsa maxime florebat — ut templa Aesculapii ex officio aegrotos suo more sanare coepissent. Tamen medici, qui Aesculapium habebant deum tutelarem et praesidem eumque valde colebant¹⁰ ut temporibus vetustioribus Paeonem, causam suam tum quidem numquam cum pontificibus Aesculapii communicabant aut consiliis eorum intererant. Quod paucis verbis apte locutus est P. Girard (l. l. p. 86): *tout en protestant contre le charlatanisme des prêtres, ils demeurèrent toujours pleins du respect pour le dieu*. Quantopere autem vere medici tamen animi haud intacti religione fuerint, ex Hippocratis viri ingeniosi loco celeberrimo percipitur (περὶ ἀέρων 22, 77): ἐμοὶ δὲ καὶ αὐτῷ δοκεῖ ταῦτα τὰ πάθρα θεῖα εἶναι, καὶ τᾶλλα πάντα, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἑτέρου θειότερον, οὐδὲ ἀνθρωπινώτερον, ἀλλὰ πάντα ὅμοια καὶ πάντα θεῖα· ἕκαστον δὲ αὐτῶν ἔχει φύσιν τὴν ἐωυτοῦ, καὶ οὐδὲν ἄνευ φύσιος γίνεται (cf. 22, 81: ἀλλά γὰρ, ὡσπερ καὶ πρότερον ἔλεξα, θεῖα μὲν καὶ ταῦτά ἐστιν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις· γίνεται δὲ κατὰ φύσιν ἕκαστα).

14

Quare mihi non probatur saeculo iam quarto in Aesculapiis, quae ex somniis sanabant, pontifices fuisse medicos. Tamen P. Girard (l. l. p. 34) contendit in inscriptionibus Atticis IG. II 835 et 836 in Aesculapio Atheniensi repertis Onetorem Melitensem pontificem (836 vs. 84 cf. vs. 73 et 65, 66) eundem esse hominem atque Onetorem medicum, quem restituerunt 835, 13.¹¹ Inferioribus autem saeculis, cum ex toto orbe terrarum ad fana Aesculapii concurreretur, medici adeo labebantur, ut Aesculapiorum adiuventes medicos sacros, quippe qui paullatim aliquo modo medicinae ipsius periti essent facti. Quod demonstratur inscriptionibus sanationes dei exhibentibus, quae aevo Romano exaratae sunt: inscriptione C. Iulii Apellae (IG. IV 955; cf. v. Wilamowitz, *Isylos* p. 116 sqq.); tabula olim Maffeiiana vocata, quae Romae inventa est et ad fanum Aesculapii situm in insula Tiberis attinet (IG. XIV 966); inscriptionibus Lebenae repertis in Aesculapio (v. I. Zingerle, AM. XXI (1896), p. 67); (cf. etiam titulum Pergamenum JvP. 264). Quae omnes inscriptiones ab tabulis ἱαμάτων Epidauriis notissimis (IG. IV 951-953; quartam edidit P. Cavvadias, *Mélanges Perrot*, Paris 1903, p. 41) longe eo distant, quod non fingitur deum ipsum homines quamvis aegrotos, dum dormiunt, una nocte sanare (cf. Aristoph. Plut. vs. 627 sqq.), sed quod deus eis somnia tantum inspirat, quibus interpretatis sacerdotes remedia praecipiant. Eo modo Aristides quoque altero p. Chr. n. saeculo cum deo communicabat.

15

Quae cum tum ita essent, aevo quidem Romano fieri poterat, ut medici immemores ordinis prioris ab sacerdotibus advocarentur vel ipsi sacerdotes fierent. Suo iure citat P. Girard (l. l. p. 33) IG. III 780 (Athenis, saeculi p. Chr. n. II. ineuntis): ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βο[υλη] κτα. Ἄσυλον Ζ..... | Στεριά ἰατρὸν ζ[ακορ] | ρεύσαντα Ἀσκληπιῶ. IG. III 780a (ibid., eiusdem fere temp.): ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου β[ου]λῆ<ι> κτα. Σώζοντα | Λαδίκου Σουνεία ἰα | τρὸν, ζακορεύσαντα | Ἀσκληπιῶ καὶ Ὑγεία[ς] | ἐν τῷ ἐπὶ Στρατολάου | ἄρχοντος ἐνιαυτῷ. Aliae inscriptiones adiungi possunt: BCH. XVIII (1894), p. 160, 4 = AM. XXIV (1899), p. 211, 34 (Germae apud Pergamum) vs. 5 sqq.: [Μ]ηρόδωρος Ἀπολλωνίδου τοῦ καὶ Ὀτακίλιου ἰατρὸς καὶ | ἱερεὺς τοῦ | Ἀσκληπιῶ κτλ. IG. XII 2, 484 (Lesbi): [ἡ β]όλλα καὶ ὁ δᾶμος | Βρῆσον Βρῆσω ἀρχιατρὸν κτα.. vs. 21: ζά | κορον Σαώτηρος Ἀσκληπιῶ κτλ. (qui quidem sacerdotia alia administraverat plurima). Sed celeberrimi etiam medici officii causa suscipiebant sacerdotia Aesculapii: C. Stertinius Xenophon in urbe Co (Paton-Hicks 92 (cf. Ditt.² 368¹), 345; Herzog, Arch. Anz. 1903, 193 bis), Heraclitus Rhodiopoli (CIG. 4315 n.).

Prioribus temporibus cum saepe medici pii Aesculapio donaria novissent (v. [adn. 11](#)) maximeque si hominem valde aegrotantem servaverant (cf. A. Koerte, AM. XVIII, 237), tamen parva erant dona et nihilo ab aliorum differebant. Sed aevo Romano tota templa Aesculapio constituebant, fortasse ut ipsi in eis medicarentur: BCH. 1886, 216 (Oenoandae in Lycia): τὸ Ἀσκληπιεῖον (sic) | κατεσκευάσεν | τῷ Οἰνοανδέων | δήμῳ | Καπανεύς (Καπανέως τοῦ Καπανέως) ἰατρὸς | Οἰνοανδεὺς | ἐκ τῶν ἰδίων. W. M. Leake, Transact. of the Roy. Soc. II, I (1843) p. 245, 2 et p. 304, 2 = Lebas-Waddington III, 1, 1663b (Mastaurae in Lydia): Σαμιάδης | Μενάνδρου | ἰατρὸς γενόμενος ἄριστος | ἀνέθηκεν τὸ τέμενος καὶ τὰ ἱερ(ᾶ) Ἀσκληπιῶ — — — CIG. III 4315 n. (Rhodiopoli; Heracliti) vs. 17: ναὸν κατασκευάσαντα καὶ ἀγάλματα ἀναθέντα Ἀσκληπιῶ καὶ

16

Infima igitur aetate ars vere medica cum arte pontificum Aesculapii commixta est, postquam e fontibus longe disparibus exortae diu separatim adoleverunt. De Aristide autem nunc nondum egi, cuius ex ἱεροῖς λόγοις multa afferri possunt, quae quantopere saeculo p. Chr. n. altero veri etiam medici artem pontificum probaverint atque adiuverint et ipsi in Aesculapiis sanaverint demonstrant.

§ 3.

DE MEDICIS PUBLICIS A SAECULO QUINTO USQUE AD PRINCIPATUS TEMPORA PRIMA.

Ad medicos publicos revertamur. Inveneramus primos eorum apud Iones, cum in Odyssea apud poetam quendam Ionicum primum de medicis publicis testimonium exstet atque antiquis iam temporibus in urbibus Ionicis Siciliae et Italiae¹² medici illi exstiterint. Athenis saeculo sexto Democedes medicus publicus erat, saeculo quinto alium certum medicum publicum Aristophanes tradit. Qui in Acharnensibus, cum Dicaeopolis ab agricola bobus suis ab hostibus privato rogatus esset, ut oculos lacrimis effusis paene occaecatos pace (ut finxit Aristophanes pro unguento) sibi oblineret, illum ita facit loquentem (vs. 1030 sqq.):

ΔΙΚ. ἀλλ', ὦ πονήρ', οὐ δημοσιεύων τυγχάνω.
ΓΕΩ. ἴθ', ἀντιβολῶ σ', ἦν πως κομίσωμαι τῷ βόε.
ΔΙΚ. οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ κλᾶε πρὸς τὰ Πιττάλου.

Fuit igitur Athenis Aristophanis temporibus Pittalus¹³ δημοσιεύων vel medicus publicus notissimus, ad quem aegroti in comoedia etiam mittebantur. Quem saepius citat Aristophanes: in Acharnensibus iterum Lamachus miles gloriosus, postquam in proelium profectus mox malum nactus est, ut ad illum se portent monent (vs. 1222):

θύραζέ μ' ἐξενέγκατ' ἐς τὰ Πιττάλου
παιωνίαισι χερσίν.

Denique Vesp. 1432 Philocleon cuidam, quem vulneraverat et qui hac de causa eum reum facere volebat, suadet, ut medicum potius adeat:

οὔτω δὲ καὶ σὺ παράτρεχ' εἰς τὰ Πιττάλου

(θεραπευθσόμενος τὰς πληγὰς addunt scholia). Sic plane intelligitur harum comoediarum aetate medicos publicos Athenis fuisse homines notissimos.

Quod quin inscriptione quoque in arce Athenarum eruta affirmaretur, ab eo non multum afit. Nam scribit A. Wilhelm (Wien. Jahresh. I (1898), Beibl. p. 44) inscriptionem IG. I 81, si recte eam legerit, ad medicum publicum pertinere, et posterius de hac et aliis accuratius se disceptaturum esse promittit. Quam fidem cum nondum vir doctissimus liberaverit, inscriptionem illam ad alteram quinti saeculi partem ut videtur pertinentem afferre non possumus.¹⁴

Eodem fere tempore¹⁵ inscriptio Cypria syllabarum signis indigenis tabulae aheneae incisa est, quae Idalii olim est inventa (Deecke, SGDI. 60). Quae foedus inter Stasicyprum regem Idaliosque et Onasilum medicum factum exhibet, quo illi pecuniam vel fundos polliciti Onasilum et fratres eius sibi obligabant, ut per tempus obsessionis, qua Persae et Citiei Idalium urbem premebant, viros vulneratos publice curarent: ὅτε τὰν πτόλιον Ἡδάλιον κατέφοργον Μᾶδοι κὰς Κετιῆφες, ἰ(ν) τῷ Φιλοκύπρων φέτει τῷ Ὀνασαγόραυ, βασιλεὺς Στασίκυπρος καὶ ἅ πτόλις Ἡδαλιῆφες ἄνωγον Ὀνάσιλον τὸν Ὀνασικύπρων τὸν ἱατῆραν κὰς τὼς κασιγνήτως ἱᾶσθαι τὼς ἀνθρώπως τὼς ἰ(ν) τᾶι μάχαι ἰκμαμμένως ἄνευ μισθῶν κτλ. (vs. 1 sqq.). Habemus igitur quinto iam saeculo Idalii medicum, qui multis promissis (vs. 5 sqq.) publicus advocatus est. Sed in summo discrimine hoc factum est, qua ex re intellegitur Idalienses tum munus medicis publice mandare nondum consuevisse aut omnino nullos medicos in urbe fuisse.

At saeculis insequentibus in Graecia multos medicos publice institutos esse cum scriptores, Plato, Xenophon, Teles alii, quos suo quemque loco tractabimus, testantur tum tituli multi approbant. Quas breviter nunc enarrare supervacaneum non erit:

1. W. Judeich, AM. XVI (1891), 292. Tei. Fragmentum synoecismi pacti inter Teum et aliam civitatem. vs. 10 commemoratur τὸ ἱατρικόν. Annorum a. Chr. n. 370-350 (J. Wackernagel, AM. XVII 143). Sed recentior esse videtur.

2. IG. II 256b (add. p. 424). Ditt.² 489. Mich. 120. Athenis in Aesculapio. Decretum in honorem Phidiae Apollonii f. Rhodii medici Athenis publici. A. 304/3 a. Chr. n.

3. IG. II 352b (add. p. 426). Athenis in Aesculapio. Fragmentum decreti pertinentis ad sacrificia Aesculapio et Hygiae ab medicis publicis facta. Anni, ut videtur, 240/39 a. Chr. n. (v. Kirchner, PA. 3791: GGA. 1900, p. 443, § 24).

4. IG. XII 1, 1032. Ditt.² 491. Mich. 436. Carpathi (Brycunte). Decretum honorificum Menocriti Metrodori f. Samii Brycuntiorum med. publ. III. fere saec.

5. R. Herzog, Arch. Anz. 1903, p. 198, 3. Co in Aesculapio. Decretum pagi Αιγηλίων in honorem Anexippi Alexandri f. med. publ. III. saec. Nondum edita.

6. ibidem nr. 4. Co in Aesculapio. Fragmentum decreti in honorem medici publici alicuius. III. saec. Nondum edita.

7. Paton and Hicks, Inscr. of Cos 5. Ditt.² 490. Mich. 425. SGDJ. 3618. Co. Decretum honorificum Xenotimi Timoxeni f. Coi medici, qui vice medicorum publicorum morbo affectorum munere publico functus est. III. fere saec.

8. Foucart-Wescher, Inscr. de Delph. 16. Ditt.² 466. Mich. 268. SGDJ. 2615. Delphis. Decretum populi

Philistioni cuidam choregiam et τὸ ἰατρικὸν remittentis. Anno fere 200. aut paullo superiore.

9. W. Vollgraf, BCH. XXV (1901), 234. *A m p h i s s a e*. Decretum populi Amphissiorum perscriptum populo Scarphiensium, in honorem Menophanti Artemidori f. Macedonis ex urbe Lydiae Hyrcanio, qui medicus publicus Amphissam accitus erat. II. saeculi partis prioris.

10. B. Latyschew, AM. VII (1882), p. 364. SGDJ. 1447. Mich. 297. IG. IX, 2, 69. *L a m i a e*. Decretum honorificum Metrodori Adromenis f. Pelinnaei medici publ. *v e t e r i n a r i i*. Anno fere 130. a. Chr. n. (A. Wilhelm, BCH. 1900, p. 230).

11. H. Demoulin, BCH. XXVII (1903), 233 sqq. (cf. 1902, p. 420, 2). *T e n i*. Decretum Teniorum atque decretum Nesiotarum in honorem Apollonii Hieroclis f. Milesii med. publ. II. saec.

12. C. T. Newton, Greek inscr. in the Brit. Mus. 143. *G y t h e i*. Decretum honorificum Damiadae ... lis f. Lacedaemonii med. publ. Anni fere 100. a. Chr. n. aut paullo posterioris.

13. Paton and Hicks, Inscr. of Cos 344. *C o*. Decretum pagi Halensium in honorem Isidori Nicarchi f. Coi med. publ. Saeculi p. Chr. n. primi.

14. Heberdey u. Kalinka, Zwei Reisen im südwestl. Kleinasien (Denkschr. d. K. A. d. W. in Wien, ph.-h. Kl. Bd. XLV, 1), p. 23, 13. In Lyciae urbe *T l o*. Basis statuariae erectae a populo in honorem Bellerophonte med. publ. I. aut II. p. Chr. n. saec.

20

Quos adhuc enumeravimus titulos, certe sunt medicorum publicorum aut certe ad medicos publicos spectant. Adiungimus eos, qui fortasse ad medicos publicos pertinent, quamquam propter lapides nimis corrosos non plane constat, et qui, nisi sunt medicorum publicorum, tamen his aliquid proficiunt (nr. 15-28). Horum titulorum cum plurimi autem sint decreta honorifica, decretis quae de medicis publicis facta sunt enumeratis usui fortasse est aliorum quoque medicorum addere decreta atque bases statuarum a *r e p u b l i c a* positarum (num. 29-48):

15. IG. II 186. *A t h e n i s* in *a r c e*. Decretum honorificum Euenoris Euepii f. Acarnanis medici. 322/21 a. Chr. n.

16. IG. II 187. *A t h e n i s* in *a r c e*. Decretum in honorem eiusdem. Paulo recentius.

17. R. Herzog, Arch. Anz. 1903, p. 197. *C o* in *A e s c u l a p i o*. Decretum factum de legibus colligendis, quae erant de piaculis (ἀγνεῖαις et καθαρμοῖς) veteribus, et piaculorum ipsorum laterculus. Commemorantur aedes medicorum (ἐν τοῖς ἰατροῖς τάσσονται). Anno fere a. Chr. 300. Nondum edita.

18. ibidem p. 10. *C o* in *A e s c u l a p i o*. Epistula Cnossiorum ad Coos missa de Hermia medico Coo Gortyna artem exercente et a Cnossiis honorato. Anni a. Chr. n. 219. vel uno prioris posterioris.

19. IG, XII 5, 600. *C e a e*. Decretum honorificum Polygnoti Dinonis f. Phi[lippensis?] med. fortasse publici. III. saec. vix recentior.

20. Paton and Hicks, Inscr. of Cos 37 (cf. 40). Ditt.² 616. SGDJ. 3636. Mich. 716. *C o*. Fasti sacri Coorum. Medicis pars carnis victimarum conceditur. III. saec.

21. J. Demargne, BCH. XXIV (1900), 225. In insula Creta ad oppidum *O l u n t e m* reperta. In eodem lapide una cum compluribus aliis decretis honorificis decretum est in honorem medici cuiusdam Casii fortasse publici. Anni fere 200. a. Chr. n.

22. Ph. E. Legrand, BCH. XVII (1893), p. 550, nr. 48. Ditt.² 503. REG. IX (1896), 359. In Mysia prope Parium (in vico *D e r m e n d j i k*). Decretum synedrorum concilii Iliensis in honorem Parianorum et A zi Zopyri f. agoranomi Pariani; panegyri Athenae Iliadis cum cura instructa conduxerat filius Zopyri inter cetera medicum homines in panegyri morbo affectos gratis curantem. II. saec. partis prioris.

23. Th. Homolle, BCH. VI (1882), p. 13 vs. 83. Ratio excepti et expensi hieropoeorum Apollinis *D e l i i* archonte Demare (a. fere 180. cf. Ditt.² 588, p. 320¹). Cuius anni hieropoei ab antecessoribus in arcam publicam inter ceteras acceperant urnam in qua inerant [ὄν] ἔλαττον ἔλαβεν ὁ ἰατρὸς *H H* καὶ τοῦ ἐνοικίου ὠσαύτως *Δ Δ*.

24. IG. IX 1, 104. *E l a t e a e*. Decretum honorificum medici Asc haud scio an publici. Vix ante saec. II. medium.

25. C. T. Newton, Greek Inscr. in the Brit. M. 260. Exemplar *C a l y m n a e* constitutum, ut videtur, decreti Coorum, ut honores medico cuidam Coo ab Calymniis tributis Co proclamarentur. II. fere saec.

21

26. BCH. XVIII (1894), p. 197. *A m o r g i*. Decretum nimis mutilum in honorem Uliadis Uliadis f. medici. II. fere saec.

27. R. Herzog, Arch. Anz. 1903, p. 198, 1. *C o* in *A e s c u l a p i o*. Decretum Apterae urbis Creticae in honorem Callippi Aristocriti f. Coi medici a Cois missi. II. saec. Nondum edita.

28. IG. XII 5, 719. *A n d r i*. Honorum decretum Artemidori Menodoti f. medici fortasse publici. Aevi Romani ineuntis.

29. R. Herzog, Arch. Anz. 1903, p. 198, 2. *C o* in *A e s c u l a p i o*. Decretum Jasi urbis Cariae in honorem Philisti Nicarchi f. Coi medici, qui Jasios curaverat, cum Coi in morbos incidissent. III. saec. Nondum edita.

30. Jardé, BCH. XXVI (1902), 269. *D e l p h i s*. Decretum Philisti Moschionis f. Coi medici ab Amphictyonibus honorati. Anni a. Chr. ut videtur 218/17.

31. Th. Homolle, BCH. IV (1880), 348. *D e l i*. Decretum honorificum Archippi Polychari f. Cei medici. III. vel II. saec.

32. Wescher et Foucart, Inscr. rec. à Delphes 462. SGDJ. 2632. *D e l p h i s*. Decretum in honorem Melancomae nescio cuius filii [Me]galopolitae medici. Anni a. Chr. 206/05.

33. CIG. 3596. Ditt.¹ 157; idem Syll. Suppl. (Orientis Graec. inscr. sel.) 220. Troia u. Ilion, p. 465, 25 (Brueckner). In *T r o a d e* olim reperta. Decretum Iliensium in honorem Metrodori Timoclis f. Amphipolitae medici, qui Antiochum regem et Meleagrum ducem in pugna vulneratos sanaverat. III. a. Chr. saec. exeuntis vel ineuntis II (cf. Th. Sokoloff, Klio, Beitrage zur alten Gesch., edd. C. F. Lehmann u. E. Kornemann IV (1904), p. 109 sq.: post pugnam apud Panium commissam anno 198).

34. C. T. Newton, Greek Inscr. in the Brit. M. 258. SGDJ. 3557. *C a l y m n i*. Fragmentum decreti in honorem Chartadae¹⁶ Philoxeni f. Berenicei medici (at non archiatri, cf. infra p. 27). Circa annum 200. a. Chr.

35. IG. II 433. *A t h e n i s*. Fragmentum decreti in honorem Menandri Pergameni, medici Eumenis II. regis Pergamenorum. Ex annis a. Chr. 197-159.

36. IG. IX 1, 516. Actii. Decretum concilii Acarnanum in honorem Diogenis Diogenis f. Pergameni medici per oppida Acarnaniae medicantis. Annorum 167-146.

37. R. Weil, AM. I (1876), p. 337, 7a. Amorgi. Cum aliis in eodem lapide decretum est Minoetarum in honorem Pythionis Aeacidiae [Delphi] medici. II., ut videtur, saeculi.

38. P. Perdrizet, BCH. XX (1896), p. 341, 7. Citii. Basis statuae publice erectae in honorem Artemidori Artemidori f. medici. II. aut I. a. Chr. saec.

39. CIG. 4379c. Sterret, Papers of the American School III (1884-85), p. 287, nr. 407/8. In loco Pisidiae Kara Baulo. Basis statuarum Orestis Antiochi f., qui Alexandriae studiosus medicinae mortuus erat, et patris eius. Statuas ponendas curavit mater et coniunx honore a senatu populoque decreto. II. vel I. p. Chr. n. saec.

22

40. O. Kern, Inscr. von Magnesia 113. Ditt.² 371. In vico Üzümlü prope Magnesiam a. M. Decretum honorificum Tib. Claudii Tyranni Magnetis Claudii imperatoris liberti medici. Ex I. p. Chr. saeculi prima parte.

41. Paton and Hicks, Inscr. of Cos 409 et 418. Kaibel, EG. 200. Co. Basis statuae Satyri Themistocli f. medici a pago Isthmiotarum honorati; in alio lapide basis duo sunt disticha medici ipsius tunc iam mortui, qui gratias agit pago Isthmio. I. p. Chr. n. saec. ineuntis vel medii.

42. CIG. 4315n. Rhodiopoli. Basis statuae publice constitutae in honorem Heracliti Heracliti f. Rhodiopolitae Rhodiique philosophi et medici, Homeri inter medicos vocati, qui a multis civitatibus societatibusque honoribus affectus est. I. vel II. p. Chr. saec.

43. IG. III 780. Athenis. Basis statuae ab Areopago, senatu sescentorum, populo constitutae in honorem Asyli Z..... f. Stiriensis medici et zacori Aesculapii. Ex annis anno p. Chr. 126. antecedentibus.

44. IG. III, 780a. Athenis in Aesculapio. Herma sine capite cum inscriptione Sozontis Ladici f. Suniensis medici et zacori Aesculapii, quem Areopagus, senatus sescentorum, populus honorabant. Eiusdem aetatis.

45. Th. Reinach, REG. VI (1893), p. 180, 19. Jasi. Basis statuae C. Cornelii Hecataei medici publice erectae. I. vel II. p. Chr. saec.

46. G. Hirschfeld, Greek Inscr. in the Brit. M. 799. Cnidi. Basis statuae publice constitutae in honorem Servii [Sul]picii Apolloni[i] f. Hecataei medici. Saec. p. Chr. I. vel II.

47. ibidem 838. Cnidi. Basis statuae a populo erectae in honorem Cliti Cliti f. medici mortui. Saec. p. Chr. II. vel III.

48. G. Cousin et Ch. Diehl, BCH. X (1886), p. 60, nr. 13. In urbe Lyciae Cadyanda. Basis statuae Menophili Dosithei f. Cadyandensis medici a senatu populoque statutae. Saec. p. Chr. II. vel III.

Ex his quos casus servavit titulis satis certo confirmatur quod in universum dicit Xenophon: περί δὲ ὑγείας ἀκούων καὶ ὁρῶν ὅτι καὶ πόλεις αἰ χρῆζουσαι ὑγιαίνειν ἰατροὺς αἰροῦνται κτλ. (Inst. Cyr. I 6, 15). Tam quarto igitur saeculo fere omnes omnino urbes Graecorum medicos publice conduxisse censendae sunt.

A Graecis hoc institutum ad barbaros transgressum esse Strabo e Posidonio docet. Qui de Massiliensibus suo etiam tempore Romanos et Gallos litteras docentibus verba faciens dicit haec: ὁρῶντες δὲ τούτους οἱ Γαλάται καὶ ἅμα εἰρήνην ἄγοντες τὴν σχολὴν ἄσμενοι πρὸς τοὺς τοιοῦτους διατίθενται βίους οὐ κατ' ἄνδρα μόνον ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ· σοφιστὰς γοῦν ὑποδέχονται τοὺς μὲν ἰδίᾳ, τοὺς δὲ πόλεις κοινῇ μισθούμεναι, καθάπερ καὶ ἰατροὺς (C. p. 181; IV 1, 5 ex.).

23

Sed ad titulos supra compositos revertimur. In quibus modus honorum alius est saeculis ante Christum natum, alius aetate Romana. Olim enim senatus populusque virum de civitate meritum laude publica honorabant, proxenia, civitate, aliis huiusmodi honoribus, qui lapide in publico constituto memoriae prodebantur. Romanis autem temporibus, cum honores illi pretium atque dignitatem amisissent, clariora apertioraque insignia virtutis desiderabantur. Itaque totum hominem marmoreum posteris constituebant. Quo factum est, ut, quo recentiora sunt tempora, eo plures bases statuarum exsistant medicorum eoque magis decreta longa atque aptissima ad nos erudiendos offerre se desinant.

Sin autem publicos spectamus medicos, omnes ferme, quorum titulos possidemus, ante principatus tempora vivebant; neque omnino ullam inscriptionem medici publici inde ab altero p. Chr. n. saec. habemus. Quid igitur est? Institutum illud sensim et paulatim peritne temporibus imperii Romani? Minime. Nam medici publici tum etiam munere suo omnibus locis fungebantur. Sed nomen mutatum est. Quod quale fuerit, mox videbimus.

§ 4.

DE MEDICIS PUBLICIS Aevi ROMANI SIVE DE ARCHIATRIS.

Aetate Romana uno loco medici publici usque in saeculum quartum eminent:

Oxyrh. Pap., I 51 (p. 108) anni p. Chr. 173. De corpore mortuo visitato ad Claudianum praetorem relatio π(αρά) Διονύσο(υ) Απολλοδώρου Διονυσ[ί]ου ἀπ' Ὀξυρύγχων πόλεως δημοσίου ἰατροῦ.

Oxyrh. Pap., I, 40 (p. 83), saec. II. p. Chr. exeuntis vel ineuntis III. Iudicium praefecti de questu Psasnis, qui quidem est ἰατρὸς δημοσίων ἐπὶ ταρι[χείᾳ].

Oxyrh. Pap., I 52 (p. 109), anni 325. De inspectione puellae domo collapsa vulneratae renuntiatio ad curatorem rei publicae παρὰ Ἀυρηλίων ... καὶ Διδύμου καὶ Σιλβανοῦ ἀπ[ὸ] τῆς λαμ(πράς) καὶ λαμ(προτάτης) Ὀξυρυγγιτῶν πόλεως[ς δημοσίων] ἰ[ατρ]ῶν.

Quibus papyris addenda esse videtur similis renuntiatio C. Minicii Valeriani ἔχοντος τὸ ἰατρεῖον ἐν κώμῃ Καρανίδι data a. d. XI. Kal. Sept. anni 130. (BGU. 647). Quam papyrum medici publici esse, si ex argumento eius collegerimus, a vero fortasse non aberrabimus.

24

Iam his papyris demonstratum est vetus medicorum publ. nomen (δημόσιος ἰατρός vel ἰατρὸς δημοσιεύων) in Aegypto etiam per aevum Romanum usitatum fuisse.

Aliis locis δημόσιοι ἰατροί posterioribus imperatorum saeculis non inveniuntur. Tamen multi altero p. Chr. saeculo tituli medicorum exstant et maxime in urbibus Asiae Minoris. Inter hos sunt multi archiatrorum. Qui archiatri erant medici publici et excipiebant eos, quos adhuc cognovimus δημοσιεύοντας, ipsi vocati ἀρχιατροί.¹⁷ Quod priusquam accuratius exponamus, de archiatri, unde provenerint, verba nonnulla nobis facienda sunt.

Inscriptionibus archiatrorum, quae ante Romana tempora exaratae erant, nondum inventis diu viri docti putabant apud Romanos exstitisse archiatros, plurimique Andromachum Neronis imperatoris medicum primum omnium designabant. Quem Galenus ἀρχιατρὸν vocaverat (K. XIV, p. 2). Erotianus autem librum, qui τῶν παρ' Ἴπποκράτει λέξεων συναγωγή inscribitur, Andromacho archiatro dedicaverat (ed. Klein, p. 29, 1: Τὴν Ἴπποκράτους πραγματείαν, ἀρχιατρὲ Ἀνδρόμαχε, οὐκ ὀλίγα συμβαλλομένην πᾶσιν ἀνθρώποις ὄρων κτλ., quibus verbis liber incipit); sed hunc recentiorum quam illum Neronis medicum et filium eius fuisse suo iure exposuit Klein (Proleg. p. XII sq.). Inscriptione tum Coa inventa (PH. 345) C. Stertinius Xenophon primus archiater existimabatur.

Altera ex parte per complura saecula viri doctissimi inquirebant, quae vis vocis ἀρχιατρὸς subiecta esset, habebantque controversiam, ἀρχὸς τῶν ἰατρῶν an τοῦ ἄρχοντος ἰατρὸς (ne memoremus *principem atrii* quemquam intellexisse) vis primitiva vocabuli esset (v. Dan. le Clerc, *Hist. de la Méd.*, p. 585 sqq.). Postremum commentationem de archiatri ampliore scripsit R. Briau: *L'archiatrie romaine ou la médecine officielle dans l'empire romain. Suite de l'histoire de la profession médicale* (Paris 1877). Qui rem acute perscrutatus tamen nimis subtiliter in plura genera quam sunt distribuit archiatros.¹⁸ Res tum non promovebatur, nisi quod nomen archiatrorum iam saeculis Christum natum antecedentibus occurrere demonstrabatur, id quod facillime fieri poterat inscriptionibus, quae id ostendebant, repertis.¹⁹

25

Quarum prior in basi statucae Deli inventa legitur (ed. Th. Homolle, BCH. IV (1880), p. 217; Ditt.¹ 244; Löwy 294; Ditt. Suppl. 256):

26

Κράτερον Κρατέρου Ἀντιοχέα τὸν τροφέα
Ἀντιόχου Φιλοπάτορος, τοῦ ἐγ' βασιλέως
μεγάλου Ἀντιόχου καὶ βασιλίσσης Κλεοπάτρας,
γεγονότα δὲ καὶ τῶν πρώτων φίλων βασιλέως Ἀντι- 5
όχου καὶ ἀρχιατρὸν καὶ ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τῆς
βασιλίσσης, Σωσίστρατος Σωσιστράτου
Σάμιος, τῶν πρώτων φίλων, ἀρετῆς ἕνεκα καὶ
εὐνοίας καὶ φιλοστοργίας τῆς εἰς ἑαυτὸν,
Ἀπόλλωνι Ἀρτέμιδι Λητοῖ.
Φιλότεχνος Ἡρώδου Σάμιος ἐποίηι.

Qua ex inscriptione apparet archiatrum ordinis nobilis fuisse et apud regem ipsum (Antiochum VII.) munus medicum executum esse, cum titulus inter alias aulae regiae dignitates insertus sit. Est autem inscriptio annorum 130. vel 129. a. Chr. (Ditt.¹ 244¹. cf. Löwy 294). Altera inscriptio gemina iterum τῶν πρώτων φίλων βασιλέως καὶ ἀρχιατρὸν ostendat. Quam Deli quoque inventam edidit S. Reinach, BCH. VII (1883), 359 (Ditt. Suppl. 374). Exarata est non multo post antecedentem, cum Mithradates (VI.) Eupator per annos a. Chr. 120-63 regnaret. Legitur autem in basi statucae ita:

Ὁ ἱερεὺς Ἡλιάνναξ Ἀσκληπιοδώρου Ἀθηναῖ[ος]
Παπίαν Μηνοφίλου Ἀμισηνόν,
τῶν πρώτων φίλων βασιλέως
Μιθραδάτου Εὐπάτορος 5
καὶ ἀρχιατρὸν, τεταγμένον δὲ
καὶ ἐπὶ τῶν ἀνακρίσεων,
θεοῖς.

Hi duo tituli, soli archiatrorum, qui e saeculis antechristinianis adhuc exstant, plane demonstrant apud diadochos qui vocantur reges archiatros exortos et munere aulico functos esse. Sed in inscriptione Calymnia (nr. 34)²⁰ cum vs. 5 ante vocabulum ἰατρὸς lacuna hiaret et Newton, qui illam edidit, vestigia litterae X agnoscere posse²¹ putavisset, hic [αρχ]ιατρὸς supplevit. Habermus igitur medicum u r b i s , qui archiater vocatus esset. At quae Newton explevit stare non possunt, cum viri duo doctissimi, A. Smith et A. R. Munro, lapidem denuo inspexerint atque litteram ullam in lacuna fuisse negaverint.²²

27

Qua igitur in domo regia archiatri primi exstiterint, quaerendum est. Etenim mihi quidem probatur ante Alexandrum aut Alexandri ipsius temporibus nondum quosvis medicos archiatros nominatos esse. Cum autem titulus archiatri, qui regem Antiochum curabat, tempore prior sit, in aula Seleucidarum medici aulici appellari archiatri coepti esse videntur, optimeque propinquitate atque coniunctione familiae utriusque probatur ab aula regia Antiochena ad regis Pontici nomen transisse. At S. Reinach verisimile esse existimabat (BCH. VII 359 et apud Daremberg-Saglio, l. 1. p. 1690) in Aegypto primos exstitisse archiatros, cum aliae aulae mores atque institutiones Ptolemaeorum imitarentur, cum in Aegypto tituli similes sicut ὁ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν et βασιλικὸς ἰατρὸς se praeberent, cum denique iam veteris imperii temporibus in quinta, quam numerant, regum familia medici regis noti sint. Quarum causarum quam primam vir doctissimus attulit, falsam esse infra videbis ([adn. 25](#)), quam tertiam nihil ponderis habere nemo neget.

Sed legitur in inscriptione Deli inventa titulis Crateri et Papiiae supra exscriptis simillima quidam

ἐπὶ τῶν ἰατρῶν (ed. Th. Homolle, BCH. III (1879), p. 470; Ditt. Suppl. 104): Χρῦσερον Ἡρακλείτου Ἀλεξανδρέα | τὸν συγγενῆ βασιλέως Πτολεμαίου²³ | καὶ ἐξηγητὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν | καὶ ἐπιστάτην τοῦ Μουσείου | Ἄρειος — — — Απόλλωνι κτλ. Qui cum praefectus Musei vocetur praefectusque urbis Alexandriae vel praefectus annonae (ἐξηγητής.—cf. U. Wilcken, Ostr. I, p. 624, 654; cf. Ditt. Suppl. 104⁴), tertium etiam quod habuit officium publice neque in aula regis administrasse videtur. Praefuit igitur fortasse Alexandriae medicis et rebus medicis. Neque nego potuisse eum omnibus medicis publicis, qui multi in Aegypto erant, summum praefectum impositum fuisse, ut voluit R. Ditterberger (Suppl. 104⁵). Certe quidem in aula regia non medicus erat regis.

At idem atque ἀρχιατρός titulus qui etiam testis excitatur significare videtur. Legitur enim in magna papyro Taurinensi, quam integerrimam edidit A. Peyron, *Papyri Graeci regii Taurinensis musei Aegyptii I* (Taurini 1826), pap. 1, vs. 25 Tatam, qui ὁ βασιλικὸς ἰατρός vocatur, iussum regis per litteras tradidisse praefecto. Sicut igitur ille Παπίας ἀρχιατρός, τεταγμένος δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνακρίσεων (p. 29) Tatas quoque res publicas subibat; tamen regis fuit medicus, qui hunc ipsum curabat et munere aulico fungebatur, ut ex titulo βασιλικὸς ἰατρός elucere videtur.

Sin autem in terris duabus eadem res altero loco ἀρχιατρός, altero βασιλικὸς ἰατρός vocatur, nomina mihi confundenda non esse videntur, sed ita statuendum est medicum illum aulicum apud Ptolemaeos βασιλικὸν ἰατρόν, apud Seleucidam ἀρχιατρόν nominatum esse. Quid enim? Papyrus Taurinensis anno a. Chr. 117. scripta est, id quod die in epistula adscripta certe constat; inscriptio Crateri autem archiatri Antiochi anni 130. vel 129. est.

Atque porro. Demonstrabitur continuo voci ἀρχιατροῦ aliam vim impositam esse temporibus Romanis, cum medici publici ab oppidis conducti ita vocabantur. Quod in Aegypto non factum est; nam hic medici publici usque ad IV. p. Chr. saec. ἰατροὶ δημόσιοι vel δημοσιεύοντες vocabantur (v. p. 23 sq.) atque tituli archiatri non ante tempora Byzantina inveniuntur. Duo enim archiatri tantum, quorum tituli in Aegypto reperti sunt, adhuc sunt noti, uterque saeculi quinti et sexti: Πρώτερης ἀρχιατρός, cuius stelam sepulcralem in loco *Tehneh* nuper reperit G. Lefebure (BCH. XXVII (1903), p. 375 nr. 115) in coemeterio christianorum saeculi quinti vel sexti (v. l. l. p. 369, 376 sq.). Alterum invenis in Pap. Oxyrh. I 126 (p. 195) vs. 23: Φλ. Μάρκος σὺν θεῷ ἰατρός υἱὸς τοῦ τῆς λογίας μνήμης Ἰωάννου γενομέ(νου) ἀρχιατροῦ συναινῶ κτλ. Sed est haec papyrus anni p. Chr. 572.

Qui praeterea commemoratur archiater Aegyptius, is quoque aetatis est Byzantinae. Exstat apud Photium cod. 220 (p. 564/5): Ἀνεγνώσθη Θέωνος ἀρχιατροῦ Ἀλεξανδρέως ἰατρικὸν βιβλίον ὁ ἐπιγράφει ἄνθρωπον. Qui cum inter Oribasium et Aetium (saec. VI.) locum habeat apud Photium, hac ex re aetas eius iam pellucet, quae fit clarior Photii verbis ipsius (220 ex.): ἔστι μέντοι τὴν χρεῖαν τὸ βιβλίον ταῖς τοῦ Ὀρειβασίου συνόψεσι παρεχόμενον παρὰ πησίαν.

Byzantina igitur ante tempora nullus in Aegypto medicus archiater vocatur.²⁴ Qua ex re satis apparet in Aegypto titulum archiatri inventum non esse. Contra testes excitati in Syriam omnes nos ducunt: in Syria igitur nomen archiatri videtur natum.²⁵

Ac primo archiater, ut docent tituli, praecipuum habebat in aula regis locum et medicus aulicus erat. Qui regem ipsum et familiam eius curabat intra domum regis et servis medicis, quorum multi in aula magna tum iam fuerint, praeerat. Qua ex re nomen sumpsit. Nam est archiater ὃς ἄρχει τῶν ἰατρῶν sicut ἀρχιτέκτων est ὃς ἄρχει τῶν τεκτόνων. Sicut autem in aedibus aedificandis architectus optimus peritissimusque omnium est et res difficillimas agit, ita archiater etiam est medicus, qui inter alios excellit et propterea ad proprium et grave officium vocatus est. Qua in re R. Briau assentiendum est, qui universam archiatri naturam ita apte definivit (l. l. p. 127): *Ce caractère (le c. général), c'est qu'ils étaient tous nommés par des corps constitués ou selon un mode établi par le gouvernement impérial; c'est-à-dire qu'ils avaient tous une empreinte officielle et des fonctions commandées et obligatoires: ils étaient médecins fonctionnaires Il (le titre d'archiâtre) n'était en réalité qu'une marque d'honneur qui désignait le médecin fonctionnaire à la considération et au respect de tous.* Quibus in verbis res Romanas vir ille doctissimus spectat, quas adhuc non exposuimus. Sed ab initio ita fuit, ut archiatri munere certo et definito fungerentur et ab rege aliove in hunc locum promoverentur.

Ab regibus Orientis Graeci munus et nomen via directa ad imperatores Romanos transiisse opinio communis est. Sed uno iam exemplo C. Stertini Xenophontis medici Claudii imperatoris ita non esse planum faciemus. Multae enim inscriptiones eius et Graecae et Latinae exstant, eius ipsius vel ad eum pertinentes (inter 24 Graecos undecim sane textum eundem exhibent), scriptoresque mentionem Xenophontis faciunt, de quo postremum disseruit R. Herzog (l. l. p. 189 sqq.)²⁶ Nemo hunc medicum Claudii dicit archiater, nec Plinius (NH. XXIX 7) nec Tacitus (Ann. XII, 61 et 67), sed »medicum« tantum tradunt, sicut etiam Laertius Diogenes (II, 6 n. 16), si verba ad Xenophontem Claudii medicum spectant, simpliciter scripsit ἰατρός. Verum etiam in inscriptione Latina Romae reperta »medicus« traditur: *Cosmiae C. Stertini · Xenophontis | medici · Augusti / vix · ann · XVIII / Blastus · conservos · D · S · et | Iuliae Thymele | matri* (CIL. VI 8905). Quae inter inscriptiones Graecas ordinem indicant, altera Xenophontem Romae etiam, ut apparet, moratum ἰατρόν Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος nominat (Dubois, BCH. V (1881), 472, Calymni), altera Co reperta in basi statuariae titulum quem quaerimus exhibet (PH. 345): Γ. κτα. Ξενοφώντα τὸν ἀρχιατρὸν

τῶν θεῶν Σεβαστῶν καὶ ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποκριμάτων, χειλιαρχήσαντα καὶ ἔπαρχον γεγονότα τῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ τιμαθέντα ἐν τῷ [τῶ]ν Βρεταννῶν θριάμβωι στεφάνωι χρυσέωι καὶ δόρατι κτλ.. Sequitur igitur, ut C. Stertinius in amplissimo statu apud Claudium collocatus esset, qui medico, *cuius scientia ipse utebatur* (Tac. Ann. XII 61), sicut reges illi Graeci alia etiam

29

30

31

32

dabat mandata. Sed statua temporibus Neronis erecta est, cum Xenophontem [φιλονέρων] etiam appellavissent (vs. 11),²⁷ quod quidem verbum, ut fiebat, postea erasum est, et cum Xenophon in hoc titulo esset ἀρχιερεὺς τῶν θεῶν καὶ ἱερεὺς διὰ βίου τῶν Σεβαστῶν καὶ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγίας καὶ Ἡπιόνης (vs. 14 sqq.). Similiter in inscriptione nuper Co effossa (R. Herzog, Arch. Anz. 1903, 193) Xenophon ipse se nominat τὸν ἱερέα αὐτῶν διὰ βίου (Ἀσκληπιοῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ καὶ Ὑγίας καὶ Ἡπιόνης), atque hic etiam in rasura quadam de Herzogii coniectura φιλονέρων fuit. Haec inscriptio certe Neronis aetate exarata est, cum Xenophon ipse statuam consecraverit cumque novo honore herois a populo ornatus sit, qui honos in inscriptionibus Claudii aetate incisis non invenitur, sed apte ei Coum regresso²⁸ decernebatur. Cum autem in inscriptione priore, in qua ἀρχιατρός legebatur, et φιλονέρων et ἱερεὺς διὰ βίου τῶν Σεβαστῶν καὶ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ὑγίας καὶ Ἡπιόνης insit, apparet hanc quoque conceptam esse temporibus Neronis, cum Xenophon paullo post Claudium suo auxilio mortuum, quia Romae imperatore necato manere non poterat (cf. R. Herzog l. l. p. 195), Coum redierat.

Quae cum ita sint, quid veri similis est, quam Coos ipsos simplicem, »medicum Augusti« in titulum magnificentiorem mutavisse archiatri promptum ex more Graecorum, ut virum de se bene meritum eo magis honorarent? Sed vere Romanos hoc quidem tempore titulo archiatri nondum usos esse alii tituli approbant:

IG. XIV 1759. Romae. Τιβέριος Κλαύδιος Κουιρείαι Μενεκράτης ἰατρός Καίσαρων, cui a discipulis scholae conditae ab eo sepulcrum (ἡρώων) paratur. Medicus Caesarum complurium ex familia Claudia.

33

IG. XIV 1751. Romae. Τι. Κλαύδιος Ἄλκιμος ἰατρός Καίσαρος, cuius sepulcrum Restituta quaedam res medicas docta ab Alcimo curandum fecit. Medicus Claudiorum alicuius, quamquam sane formae litterarum in tempus posterius deducunt. (Sed erret Harnack (*Medizinisches aus der ält. Kircheng.* p. 14) qui titulum Christianum et aetate Byzantina esse contendit).

Benndorf u. Niemann, *Reisen in Lykien und Karien* p. 63 nr. 30 et p. 64 nr. 32. Sidymae. Titulus dedicatorius in porticu, quam Τιβέριος Κλαύδιος Σεβ[αστοῦ ἀπ]ελεύθερος Ἐπάγαθος ἰατρός ἀκκῆσσος τοῦ ἰδίου πάτρωνος cum alio quodam (cf. 32) et Claudio imperatori et Dianae et deis aliis consecraverat. Idem Ἐπάγαθος ἀπελεύθερος ἰατρός ἀκ[κῆ]σσος τοῦ ἰδίου πάτρωνος una cum Tib. Claudio Tib. f. Quir. Liviano statuam Claudii statuendam curavit (nr. 32). —Quibus titulis additur ad »medicum Augusti« quidam »medicus accensus Augusti«, qui igitur medicos Augusti in serviendo valetudini Caesaris ipsius adiuvabat. Qui quamquam servus erat, non inter servos medicos ducendus est, qui homines et maxime servos aulae imperatoriae curabant. Quibus praeerat quidam »supra medicos« aut »decurio medicorum« aut »superpositus medicorum«,²⁹ inter quos omnes aulae imperatoriae medicos archiatri locum non habere late patet.

P. Perdrizet et Ch. Fossey BCH. XXI (1897), p. 66, 3. Rev. arch. 1897, I p. 355. Byzant. Zeitschr. XIV (1905) p. 20 nr. 5. Laodiceae ad Libanum. (?—Tell Nebbi Mindu) . . . [Λικ]ίνυ[ου?] . . . | Φιλ[η]ππικό[ν] | ἰατρὸν Σεβ(αστοῦ) | Φλ. Σακέρδος | Ἐμίσηνος τὸν | αὐτοῦ φίλ[ων]. Imperatoris nescio cuius medicus. Sed Hadrianum, cum in Syria versaretur, aut alium imperatorem ibi versatum curasse et propterea ut titulum medici Augusti sibi adsumeret impetrasse videtur. Ad tempora posteriora litterae formis rotundis (ΕCλ) pertinent.

G. Hirschfeld, Greek inscr. in the Brit. M. 799. Cnidi. In basi statuae publice erectae: Σεροῦῖος [Σουλ]πίκιος Ἀπολλωνίου υἱὸς Ἐκαταῖος ὁ ἰατρός καὶ φίλος τοῦ Σεβαστοῦ, ad quae verba extrema medicos regum Graecorum conferas, qui τῶν πρώτων φίλων βασιλέως καὶ ἀρχιατρός vocabantur (p. 26) et Eudemum *amicum et medicum Liviae* (Tac. Ann. IV, 3). Cum ex nomine Servi Sulpici eluceat eum civitatem a Galba accepisse, huius vel alicuius posteriorum medicus fuit. Adnotavit etiam Newton litteras tituli Hecataei aliquanto priores esse tituli Hadriani eodem loco reperti.

34

Falsa autem est inscriptio CIG. 3285 in anaglypho sepulcrali Smyrnaeo nunc in museo Veronensi conservato, id quod et contextus verborum et formae litterarum et locus inscriptionis sub anaglypho demonstrant. Ibi legitur: Μάρκον Ἀρτώριον Ἀσκληπιάδην | θεοῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ ἰατρὸν | ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος τῶν Σμυρναίων | ἐτίμησαν ἡρωα πολυμαθίας χάριν. Patet iam inscriptionem inepte compilatam esse ex eis quae scriptores Romani passim de Artorio medico Caesaris Augusti tradunt. Quam inscriptionem esse vitiatam Maffei iam olim (Mus. Ver. XLVII. 4) Boeckhio non multum persuadens et tum iterum Duetschke (Antik. Bildw. IV, 539) contenderat. Quod nemo negabit, qui anaglyphum ipsum aut imaginem ope lucis expressam viderit.³⁰

Sed ne in falsis operam perdamus titulis. Pergamus afferre testimonia, quae demonstrant medicos Caesarum saeculo primo et ineunte altero publice nondum archiatri nominatos esse. Exstant enim Latini etiam tituli:

CIL. VI, 3985 *Tyrannus Liviae medicus* (cf. ibid. 3986 et 87 alios Liviae medicos, quorum tabulae in columbario libertorum et servorum Liviae Augustae et Caesarum inventae sunt, unde etiam tituli supra laudati [adn. 29](#), 1 et 2).

CIL. VI 8646 et 47 exstant duo »medici domus Augustae«.

CIL. VI 8895: *L. Arruntio Semproniano Asclepiadi Imp. Domitiani medico* eqs. (cf. Plin. NH. XXIX, 5).

CIL. XIV 3641, Tibure: *D. M. Ti. Claudio Aelio Sabiniano medico Aug* ||||| *Pedanius Rufus amicus*.³¹

Multi alii »medici« inter officiales ex familia Augusta, qui quidem servi sunt aut liberti, ibidem

35

Certe igitur constat Domitiani etiam medicos titulo antiquo »medicus Augusti« esse usos. Qui titulus ex Aegypto, ubi βασιλικὸν ἰατρὸν illum inveneramus (v. p. 28), Romam translatus esse videtur, archiatri autem titulum Graeci ex Asia oriundi in Italiam importaverunt. Nam quod Galenus Andromachum Neronis medicum archiatrium nominat (K. vol. XIV, p. 2: Ἀνδρόμαχος ὁ Νέρωνος ἀρχιατρός κτλ. cf. supra »Imp. Domitiani medicus«), verisimile est, quod in sua patria mos erat, Galenum in res alienas transtulisse. Fuit igitur Andromachus medicus (vocat eum Galenus brevi ante loc. cit. simpliciter ἰατρὸν) et factus est »medicus Augusti«, id quod Galenus, Graecus quidem verborum amans, voce ἀρχιατροῦ interpretatur. Neque aliter iudicandum est de aliis archiatri ab Galeno laudatis: K. Vol. XIV p. 261: Μάγνος δὲ ὁ καθ' ἡμᾶς ἀρχιατρός γενόμενος et paullo post Δημήτριος δὲ καὶ αὐτὸς καθ' ἡμᾶς ἀρχιατρός γενόμενος. Quos Romae factos medicos imperatorios (ut de Demetrio medico Marci Aureli constat: Gal. XIV p. 4) Galenus vocabulo a Romanis nondum usurpato, sibi autem noto et grato vocare videtur. Nam tertio etiam saeculo Lampridius tradit medicum imperatorium ab Severe Alexandro salario firmo conductum et *medicum Palatinum* nominatum esse (Alex. Sev. c. 42). Denique ad Iuven. X, 221 Themiso, qui primo vixit a. Chr. n. saeculo neque unquam medicus Augusti ullius fuisse potest, ab scholiasta archiater vocatur. Sed scholion illud (ed. Jahn-Buecheler: *Themison a. archiater illius temporis cui detrahit*), cum in Pithoeano a manu prima scriptum legatur, non recentissimorum est, tamen sexto demum saeculo exaratum esse potest. Quo tempore vox archiatri pro simplici medici iam usurpata esse videtur ut est cum hoc vocabulum circa annum 800 ad Germanos translueret, apud quos pro antiquo medici vocabulo recipiebatur.³³

Quae cum ita sint, res hoc modo disceptanda est: titulus archiatri, quo reges Orientis Graeci utebantur, non continuo ab imperatoribus Romanis excipiebatur, sed in urbes Graecas transiit et prioribus aevi Romani saeculis ab Graecis hominibus tantum usurpabatur.

36

Quod praeter ea, quae adhuc exposuimus, multi archiatrium tituli demonstrant, qui in urbibus Graecis et maxime Asiae Minoris inventi sunt. Cum in his ad vocem archiatri nihil aliud adiunctum sit, ab urbe in qua erant medici hoc nomine vocati esse videntur. Accedit, quod ter non ἀρχιατρός solus sed ἀρχιατρός τῆς πόλεως vel ἀρχιατρός πόλεως dicitur. Hi tres igitur medici municipales vel ut adhuc diximus publici erant, ita ut alii etiam ἀρχιατροί ab urbe sic vocati medici publici fuisse videantur. Cum autem tres illi tituli ἀρχιατρῶν τῆς πόλεως in urbibus reperti sint, quae longe inter se distant, cum prima in Asia, secunda in Graecia, tertia in Italia sita sit, hac re iam demonstratur aevo Romano morem Graecorum, ut valetudinem civium medicis publicis mandarent, per totum imperium Romanum diffusum esse neque umquam Graecos ipsos a more suo destituisse. Sed accuratiora proferamus de tribus illis titulis:

49. CIG. 2714; Lebas, Voyage V, 314-318. In urbe Cariae E u r o m o . Eadem inscriptio dedicatoria quinque aut si imagini Fellowii (*Asia Minor*, p. 260) fides habenda est octo columnis templi alicuius affixa est. Quas dedicavit columnas Μενεκράτης Μενεκράτους ὁ ἀρχιατρός τῆς πόλεως στεφανηφορῶν κτλ. Quo tempore columnae dedicatae tabulis praefixae sint, certe dici non potest. Formae litterarum mea quidem sententia altero saeculo antiquiores non sunt (C W N H). Sed structuram et formas templi ipsius atque columnarum (v. *Antiquities of Jonia* I, cap. IV, tab. 1-5) recentiores aetate Hadriani non esse et inter Augusti et Hadriani tempora cadere R. Delbrueck mihi asseveravit.

50. IG. IV, 782. T r o e z e n e . In basi statuae Aesculapii, ut satis certum est, quam urbi dedicavit Ἀγασικλείδης Ἀγασικλείδα ὁ ἀρχιατρός τῆς πόλεως ἀγορανομῶν τὸ ξθ (coni. Bursian al., ζθ in lapide) ἔτος. Cum aera ab Hadriani itinere Peloponnesiaco deducenda sit, titulus, si recte illud coniectum est, anni p. Chr. 192 est.

51. IG. XIV, 689. In Hirpinorum urbe A e c l a n o . In basi statuae Aesculapio dedicatae. Quam constituendam curavit Γ. Σάλουϊος Ἀττικιανὸς ἀρχιατρός πόλεως. Vix saec. p. Chr. II. antiquior.

Quibus ab ἀρχιατροῖς τῆς πόλεως vix ei medici distinguendi sunt, qui solum ἀρχιατροί in titulis vocantur. Quos titulos nunc per locos disponamus, quo facilius quanto archiatri in Asia Minore frequentiores sint perspiciatur:

52. Heberdey u. Wilhelm, *Reisen in Kilikien* (1891 u. 92) (Denkschr. d. K. A. d. W. in Wien, Ph.-h. Kl. Bd. XLIV, VI), p. 20 nr. 51. R h o s s i (in loco *Arsâs* in Cilicia). Titulus sepulcralis christianus Κυρίλλου τοῦ τιμιωτάτου καὶ ἐναρέτου ἀρχιατροῦ. Valde recens.

37

53. Ibid. p. 84 nr. 161. O l b a e (in loco Ciliciae *Uzundschaburdsch*). Basis statuae: M. Αὐρήλιον Μενάνδρον Μενάνδρον τὸν ἀρχιατρὸν κτλ. II. saec. altera parte non prior.

54. Petersen und v. Luschan, *Reisen in Lykien etc.* p. 176 nr. 225. In via, quae ab loco *Elmaly Cibyr* a m ducit. Tit. sepulcr.: [Φιλ]όλογον ἀρχ[ιατρ]όν? κτλ. II. saec.?

55. Benndorf u. Niemann, *Reisen in Lykien und Karien*. I p. 78 nr. 55. S i d y m a e in sarcophago. M. Αὐρ. Πτολεμαῖος [ὁ καὶ Ἀριστ]όδημος Ἀριστοδήμου τοῦ καὶ Λύσωνος Ἀρις[τοδήμου] Σιδυμεὺς ἀρχιατρός τετιμημένος ὑπὸ τῶν Σεβαστῶν καὶ τῆ[ς] πατρίδος ἀλιτουργία κτλ. Altera parte saec. II. non antiquior.

56. CIG. 4277. X a n t h i . Tit. sepulcr. Κλαυδίου Επικτήτου ἀρχιατροῦ. II. saec.?

57. P. Paris et M. Holleaux, BCH. IX (1885), p. 336 nr. 19; rectius Sterret, *Papers of the Americ. School*, II (1883/84), p. 21 nr. 17. H e r a c l e a e - S a l b a c a e (in Caria). Basis statuae. Statuebat nescio quis quendam οὐ Χαρμίδου Μεν[άν]δρου πρύτανιν καὶ στ[ε]φανηφόρον καὶ ἀρχιατρὸν, [ἔ]να τῶν εὐγενεστάτων καὶ εὐσημονεστάτων, ἀπο προγόνων βουλευτῶν, πάσας ἀρχάς τε καὶ λειτουργίας ἐκ[τελε]κότα τῆ πατρίδι κτλ. II. saec. altera parte non prior.

58. P. Paris et M. Holleaux, BCH. IX (1885), p. 337 nr. 20. H e r a c l e a e - S a l b a c a e . Basis statuae. Totum do titulum: [X]αρμίδην πρύτανιν | καὶ στεφανηφόρον | υἱὸν Μ. Αὐρ. Χαρμίδου | πρυτανέως καὶ στε[φανηφόρου] καὶ ἀρχιατροῦ. cf. tit. 57.

59. CIG. 3953h. »in oppido *Makuf*«, H e r a c l e a e - S a l b a c a e , ut nunc constat (Waddington apud Lebasium III, 1695. Paris et Holleaux, BCH. IX (1885), p. 330 sqq.). Tit. sepulcr. Παππίουου ἀρχιατροῦ ἀπογόν[ο]υ ἀρχιατρῶν. II. saec. vel recentior.

60. Babington, *Transact. of the Royal Soc. of Lit.*, II. Ser. Vol. X, p. 126 nr. 25; E. L. Hicks *Journ. of. H. St.*, XI (1890), p. 127 nr. 11. In urbe Cariae C e r a m o . In basi rotunda protomae vel statuae, quam urbs

imperator C. Valenti Hostiliano Decii filio erexit. Verbis dedicatoriis subscriptum est: M. Aὐ. Β(αλέντι) Πολείτη β τῷ ἀρχιατρῷ πρώτῳ ἄρχοντι τὸ β. Anni 251.

61. C. T. Newton, *Discov. of Halicarn. etc.* II, p. 790 nr. 96. L a g i n a e. In basi duarum statuarum. In fine inscriptionis tempus inter cetera verbis his definitur: ἐπιμελουμένον τῶν Μυστηρίων Σουλ. Δημητρίων τοῦ ἀξιολογωτάτου ἀρχ[ια]τροῦ. Saec. II. partis mediae, ut ex nomine Π. Αἰλ. Αὐρ. Νέωνος apparet.

62. Lebas-Waddington III, 568. A l a b a n d a e. Tit. sepulcr.: Ἐρμέρωτος ἀρχιατροῦ· ζῶ. | Αὐρ. Διονυσίου· | ζῆ. (editor partem priorem restituit: [Τῶν] Ἐρμέρωτος ἀρχιατροῦ (sc. οἰκείων). Ζῶ[σις].) II. saec. partis alterius non prior.

63. CIG. 2847. A p h r o d i s i a d e. Tit. sepulcr. Μάρκου Αὐρηλίου Μεσσοῦληίου Χρυσσορ[έω]ς ἀρχιατροῦ. Aetatis Antoninorum.

64. A. E. Contoléon, REG. XII (1899), p. 382 nr. 3. T r a l l i b u s. In sigillo ferreo cum capulo legitur: Εὐκάρπου ἀρχιατροῦ. De tempore editor, qui titulum litteris parvis mandavit, nullum verbum addidit. Sed certe ad saecula posteriora spectat.

65. CIG. 2987; Lebas V, 161. E p h e s i. In basi statuae [Αττ]άλου Ασκληπιάδου Πρεῖσκου φιλοσεβαστοῦ ἀρχιατροῦ διὰ γένους, cuius munera honoraria multa adduntur. II. fere saec.

66. Hicks, *Greek Inscr. in the Brit. Mus.* 677. E p h e s i. Tit. sepulcr. Ἰο[υλίου?] ἀρχιατροῦ hominis Iudaeici ut ex verbis quae sunt in fine intelligitur: [Ταύτης τῆς σοροῦ κήδον] [ται οἱ ἐν Ἐφέ]σῳ Ἰουδαίοι. II. vel III. saec.

67. M. A. Wagener, *Inscr. Gr. rec. en Asie Min.* p. 20, 3 et tab. A (*Mémoires des Prix de l'Acad. de Bruxelles* 1861). Μουρ. κ. Βιβλ. III (1880), p. 159 nr. τιθ'. K. Buresch, *Aus Lydien* (ed. O. Ribbeck 1898) p. 55. In urbe Lydiae C o l o e. In lapide marmoreo arae simili legitur: Αὐρή[λιος] Ἀρτεμίδωρος | ὁ ἀρχιατρός καὶ ἱεροφάν[της] εἰδύσατο. Nescio qui K. Buresch coniecit Artemidorum in ἱερῶ συμβίῳσει muneribus sacerdotalibus archiatri et hierophantae esse functum. Equidem intelligo: ὁ ἀρχιατρός τῆς πόλεως καὶ ἱεροφάντης θεοῦ τινοῦ, fortasse Ασκληπιοῦ. II. saec. vel III. ineuntis.

68. Lebas-Waddington III, 1523. S m y r n a e. Fragmentum temporis Traiani. Fortasse versus 2. restituendus est: ...νον ἀρχια[τρὸν].

69. I. A. R. Munro, I. of H. St. XVII (1897), p. 286 nr. 54. In loco Mysiae *Säujilar*. Stela sepulcralis Αὐρ. Ἰεροκλεῖ [β'] τῷ ἀρχιατρῷ consecrata ab filio Αὐρ. Ἰεροκλεῖ γ'. Saec. II. exeuntis vix antiquior.

70. CIG. 3943. L a m p s a c i (nunc Oxonii). Basis statuae a gerusia Κύρω Ἀπολλωνίου ἀρχιατρῷ ἀρίστῳ πολείτη κτλ. auctori beneficiorum magnorum erectae. Quem Cyrum eundem esse ac *Cyrum Liv(i)ae Drusi Caes(aris) medicum* (CIL. VI, 8899) olim viri docti male putabant. Non autem repugnabo, si quis Cyrum Apollonii f. Lampsacenum, qui patri sepulcrum et funus consecravit (CIG. 3645), illum esse archiatrum existimat. Uterque titulus ad II., ut videtur, pertinet saeculum.

71. Perrot, *Exploration de la Galatie et de la Bithynie*, p. 48 nr. 27. Kaibel, EG. 352. Titulum multo accuratius lectum nuper edidit G. Mendel BCH. XXVII (1903), p. 317 nr. 6. C l a u d i o p o l i. Tit. sepulcr. Acilii Theodori archiatri (ιατρῶν πρό[μου]) quod ut nuper in lapide lectum est Georgius Kaibel iam restituerat). Sepulcrum eius faciendum curaverunt filius et Θεόδωρος ἀρχιατρός propinquus.

72. G. Lefebure, BCH. XXVII (1903), p. 375 nr. 115. In loco Aegyptio *Tehneh*, ubi fortasse fuit oppidum vetus A c o r i s. Stela sepulcr. reperta in christianorum coemeterio saec. V. vel VI.: Πρώτερης | ἀρχιατρός | ἐκοιμήθη | ἐν Κ(ορί)ῳ | Παχῶν κᾶ.

73. IG. XII, 2, 484. In insula Lesbo a Conze olim reperta H i e r a e. Basis statuae a senatu populoque Mytilenorum, ut verisimile est, constitutae: [Ἡ β]όλλα καὶ ὁ δᾶμος Βρῆσον Βρῆσω ἀρχιατρὸν ἀλιτού[ρ]γατον, ζὰ τῶν παίδων δὲ καὶ ἐκγόνων ἀρχὰς καὶ ἄλλας καὶ κισσοφορίας καὶ ἀγορανομίας ἐπιτετελέκοντα, quae munera multa alia praecipue sacerdotalia archiatri ipsius sequuntur, inter quae ζάκορος Σαώτηρος Ασκληπιῶ (v. 21 sq.). II. ut videtur saec.

74. Paton and Hicks, *Inscr. of Cos* 282. C o. Tit. sepulcr.: — — — Κορ[σεινι]ου Βασσου ἀ[ρ]χιατροῦ ἐτω[ν] | κᾶ. II. saec.?

75. R. Herzog, *Koische Funde u. Forsch.* p. 92 nr. 115. C o. Tit. sepulcr.: Γά. Ἰούλιος | Πρωτόκ(τ)ητος | [ἀ]ρχιατρός. I. saec.

76. IG. XII, 3 259. A n a p h e s. Basis statuae: Εὐγνώμων Εὐγνώμωνος | ἀρχιατρός Απόλλωνι | Αἰγλήτη εὐχῆν. Litterae apicibus longis et multis ornatae. I. saec.?

77. CIG. 1407. S p a r t a e. Fragmentum basis statuae: — — [σω]τῆρος τῆς πόλεως | καὶ ἀρχιατροῦ | ψ. [β.]. II. fere saec.

78. IG. IV 723. H e r m i o n e s. Basis statuae Aureliae filiae mortuae Λεοντίδα [τοῦ περ]ι[η]γητοῦ καὶ ἀρχιατροῦ. Nomen [A]Y[P][H]A[IA]N (vs. 1) ex YPNAIAN K. Keil emendavit (*Jahrb. für kl. Phil.* II. Suppl.-Bd. 1856/57, p. 386) quod fugit editorem Corporis, qui cum Boeckhio (CIG. 1227) [Σμ]υρναίαν dedit. Nomine Aureliae agnito titulus ad aetatem Antoninorum vocatur.

79. IG. VII 2688. T h e b i s. Tit. sepulcr.: Ἐνὶ | Χαρέα ἀρχιατρῷ ἦρωι. Litterae multis apicibus ornatae. Fortasse saec. I. potius quam II.

80. IG. XIV 852. CIL. X, 2858. P u t e o l i s. Tit. sepulcr. bilinguis cum nomine Latine scripto Q. Passeni archiatri (ARCHIA|T). II. fere saeculi (Kaibel, EG. 677: I. fere saec.).

81. G. I. Ascoli, *Iscrizione etc. di antichi sepolcri Giudaici del Napolitano* p. 55 nr. 10 (cf. p. 54, 7). CIL. IX 6213 (cf. 6211 et 12). Lenormant, *Gazette archéol.* VIII (1883), p. 42. V e n o s a e. Tit. sepulcr.: ὧδε κῆτε Φλ. | Φαυστίνοσ γερουσι[ἀρχον] ἀρχιατρός | υἱὸς τοῦ Ἰσᾶς ἐτών .. Saec. IV vel V. potius.³⁴

Quos titulos si contuemur mirum est Asiam Minorem adeo praevalere. Viginti et unus enim sunt tituli Asiae Minoris, octo tantum Graeciae et insularum, duo Italiae, unus Aegypti. Sequitur, ut quodam tempore in Asia Minore titulo archiatri praecipue faveretur. Quod quo tempore factum sit, ex nomine Aurelii, quod saepe in inscriptionibus illis extat, facile conicitur. Quod nomen cum demum aetate Aureliorum Antoninorum apud Graecos pervulgatum sit, inscriptiones illas ante M. Aurelii tempora incisas non esse intelligitur, inde a quibus illud nomen per saeculum II. et III. audiebatur, sicut etiam inter titulos supra collatos M. Aurelii Valentis Politaе (nr. 60) concepta est anno 251.

Neque casu factum esse, ut aetate Antoninorum titulus archiatri in Asia Minore effloresceret, ex alio sumi potest. Iulius Caesar olim medicis civitatem dederat quippe Romae artem exercentibus. Testatur Suetonius, Div. Iul. 42: *Omnisque medicinam Romae professos et liberalium artium*

doctores, quo libentius et ipsi urbem incolerent et ceteri adpeterent, civitate donavit. Tum Augustus immunitatem addidit, sed etiam Romae tantum, ut videtur, factitantibus: Cassius Dio LIII, 30: τὴν τε ἀτέλειαν καὶ ἑαυτῶ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις, οὐχ ὅτι τοῖς τότε οὖσιν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα ἐσομένοις, ἔλαβεν (sc. Antonius Musa, postquam Augustum valde aegrotantem sanavit.— cf. Sueton. Div. Aug. 42). Denique munera municipalia omnibus medicis in patria sua factitantibus ab Hadriano condonata sunt, id est honores (gymnasiarchia, agoranomia, officia sacerdotalia), munera patrimonii (ad se milites recipiendi), munera personarum (iudicandi, obeundi legationem, conscribendi milites, comparandi frumentum et oleum, alia.—cf. E. Kuhn, *Die städt. u. bürgerl. Verf. d. röm. Reichs* I, 118). Leguntur haec in Digestis XXVII, 1 l. 6, 8: Ἔστιν δὲ καὶ ἐν ταῖς τοῦ βασιλέως Κομμόδου διατάξεσιν ἐγγεγραμμένον κεφάλαιον ἐξ ἐπιστολῆς Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς: ... »ὁ θεϊότατος πατὴρ μου (Hadrianus igitur) γράψας φιλοσόφους ῥήτορας γραμματικούς ἰατροὺς ἀτελεῖς εἶναι γυμνασιαρχῶν ἀγορανομίων ἱερωσυνῶν ἐπισταθμιῶν σιτωνίας ἐλαιωνίας καὶ μήτε κρίνειν μήτε πρεσβεύειν μήτε εἰς στρατεῖαν καταλέγεσθαι ἄκοντας μήτε εἰς ἄλλην αὐτοῦς ὑπηρεσίαν ἐθνικὴν ἢ τινα ἄλλην ἀναγκάζεσθαι. Quibus omnibus antea concessis libertatibus cum in Asia Minore multi essent medici aut qui medicinae peritiam sibi adsciscabant civitatesque immunitate eorum onerarentur, Antoninus Pius civitatibus Asiae Minoris lege praescripsit, ut certus tantum numerus medicorum muneribus liberandus esset. Quae lex Antonini Pii ex Modestini libro secundo excusationum in Digesta recepta est: l. 6 § 2 libri Dig. de excusationibus XXVII, 1: — — — δηλοῦται ἐξ ἐπιστολῆς Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς γραφείσης μὲν τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας, παντὶ δὲ τῷ κόσμῳ διαφερούσης, ἧς ἐστὶν τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑποτεταγμένον· »Αἱ μὲν ἐλάττους πόλεις δύνανται πέντε ἰατροὺς ἀτελεῖς ἔχειν καὶ τρεῖς σοφιστὰς καὶ γραμματικούς τοὺς ἴσους, αἱ δὲ μείζους πόλεις ἑπτὰ τοὺς θεραπεύοντας ... αἱ δὲ μέγισται πόλεις δέκα ἰατροῦς ... ὑπὲρ δὲ τοῦτον τὸν ἀριθμὸν οὐδὲ ἡ μεγίστη πόλις τὴν ἀτέλειαν παρέχει«. ³⁵

41

Quae verba primo obtutu ad medicos publicos pertinere non videntur; tamen hos intelligendos esse facile perspicies, si epistulas imperatorum posteriorum ad archiatros missas spectaveris, in quibus veterum principum leges confirmantur et medici publici »archiatri« vocantur.

Nomen archiatri ipsius in libris Romanis primum in epistula Constantini imperatoris extat, quae in Codice legitur Theodosiano XIII, III, 2 (a. 326). Imperator ille alio in rescripto »medicis« iterum *beneficia divorum retro principum* confirmaverat (C. Theod. XIII, III, 3), et sicut ante Constantinum a (Septimio) Severo (Dig. 6 § 8 l. XXVII, 1) sancta erant, ita privilegia *vetustis sanctionibus adtributa* ab imperatoribus tum medicis tum archiatri confirmabantur (v. C. Theod. XIII, III, 15. cf. ibid. § 3, 4, 17, 18. Cod. Iust. X, 53, 6 et 11; X, 66, 1. Instit. I, 25, 15. Fragm. Vat. 149).

Archiatri nominatos in his imperatorum epistulis medicos esse publicos apparet ex Constantini ad populum epistula anni 333 (C. Iust. X, 53, 6), in qua, postquam *medicis et maxime archiatri vel ex-archiatri* aliisque liberalium artium professoribus libertates confirmatae sunt, hoc dicitur: *Mercedes etiam eorum et salaria reddi iubemus, quo facilius liberalibus studiis et memoratis artibus multos instituant* (cf. Th. XIII, 3, 1. Diog. 16 § 1, XXXIV, 1). In quibus mercedes pecunias a privatis datas esse putamus, salaria autem annua a re publica accepta. Quae disertis etiam Lampridius memoriae tradit, cum dicit Severum Alexandrum *medicos* Romae instituisse *usque ad sex, qui annonae binas aut ternas accipiebant* (Alex. Sev. 42). Ex quibus sex Severi Alexandri medicis publicis quattuordecim urbis Romae archiatri prodierunt. Ita enim in Cod. Iust. (X, 53, 9) et Theod. (XIII, 3, 8) de archiatri quattuordecim regionum constitutum est: *archiatri scientes annonaria sibi commoda a populi commodis ministrari* eqs. et de eisdem C. Th. XIII, 3, 9 ex.: *hisque annonarum compendia quae eorum sunt meritis dignitatique praestanda tua sinceritas* (Olybrius p. u.) *iuxta dispositionem prius habitam fiat ministrari*. Romae igitur medici publici erant saeculo III. ineunte, qui IV. saeculo archiatri nominabantur, ita ut apte intelligatur, cum medici publici ex urbibus Graecis Romam profluxerint, qui ibi inveniuntur ἀρχιατροί, medicos publicos fuisse.

42

Tituli quidem archiatri cum plurimi breves sint et longiores etiam plerumque nihil nisi multa munerum nomina exhibeant, levia tantum praebent momenta, ut natura archiatri Graecorum cognoscatur. Tamen ex eo, quod munus archiatri una cum aliis muneribus publicis nominatur, munus archiatri publicum fuisse apparere videtur. Exempli causa Heraclaeae-Salbacae M. Aurelius Charmides πρῦτανις καὶ στεφανηφόρος καὶ ἀρχιατρός nominatur (nr. 58 cf. 57), Cerami M. Aur. Valens Polites nominatur ὁ ἀρχιατρός (nr. 60) et eodem modo Aur. Artemidorus Coloae (nr. 67) et alii (nr. 53, 69). Iam vero si Attalus Asclepiades Priscus Ephesi ἀρχιατρός διὰ γενους est (nr. 65), cum hunc titulum ei aut alicui maiorum a populo datum esse necesse sit, munus archiatri publicum munus fuisse manifestum fit. Sed Galeni etiam locus (K. XVIII, 2, 678) demonstrat civitates saec. II medicinae (ἰατρείας) quidem constituendis publice consuluisse, quem locum infra, ubi de medicina agemus, tractabimus (c. II § 4).

Adsunt autem illi ἀρχιατροὶ τῆς πόλεως, quos a populo conductos muneri medico praefectos esse ex titulo certe apparet. Verum cum etiam Charmidae illi, Politae, alii, quos supra contulimus, medici a populo instituti esse videantur, nihil iam inter utrumque titulum interest et ὁ ἀρχιατρός vel ὁ ἀρχιατρός τῆς πόλεως medicus publicus tum vocabatur. Nam ne leve quidem indicium exstat saec. iam II. vocabulum archiatri eandem habuisse vim ac simplex medici, cum praesertim multi medicorum tituli eiusdem temporis in Asia Minore reperti sint, in quibus medici ἰατροί simpliciter vocantur. ³⁶ Contra archiatri sunt »médecins fonctionnaires«.

Quae cum ita sint, cum Antoninus Pius immunitatem medicorum in numerum definitum concluderet, medicis publicis a civitatibus Asiae Minoris, ut in numero illo clauso inessent, concessum esse videtur. Quare factum est, cum antea numerus publicorum vacillaret, ut tum in oppidis, quo erant ampliora, quinque vel septem vel decem medici publici instituerentur.

43

Simulque epistula illa efficiebatur, ut nomen archiatri, quo usque ad id non omnes usi erant, ad totum illum certum numerum medicorum publicorum transmitteretur et maxime per urbes Asiae Minoris dilataretur.

Haec non omnino nos comminisci testes habemus archiatros duos, qui sibi immunitatem praebitam esse praedicant: M. Αὐρήλιος Πτολεμαῖος κτλ. ἀρχιατρός τεττειμημένος ὑπὸ τῶν Σεβαστῶν καὶ τῆ[ς] πατρίδος ἀλιτουργία κτλ. (Sidymae, nr. 55), Βρήσος Βρήσω ἀρχιατρός ἀλιτούργατος (Lesbi, nr. 73).

Sed tamen tenendum est vocem iam antea usitatam fuisse, atque tum etiam qui ea significabantur medici publici fuerint. Sunt enim inter inscriptiones archiatrorum nonnullae, quae non ad saec. II, sed ad primum aut saltem ad primam partem saeculi secundi pertinere videntur. Quae saepius, ut videtur, in Graecia ipsa inventae sunt. Quod quidem nullo idoneo argumento certius statuere possumus, cum plerumque aetas titulorum illorum non nisi ex litterarum formis agnoscat. Quae quam incerta praebeant iudicia, inter omnes constat.³⁷

Tamen Coorum archiatri (nr. 74 et imprimis 75, ubi nomina Γα. Ἰούλιος respicienda sunt) haud scio an saeculi primi sint, cum praesertim eodem saeculo C. Stertinius Xenophon ibi iam ita vocatus sit (v. p. 33). Immo fortasse ab Cois, quippe apud quos medici multi et publici et alii fuissent, titulus archiatri ex aulis regum Orientis Graeci acceptus est et ab his paulatim ad alias urbes permanavit.

Quae utut se habent, saec. II. medici publici archiatri vocati in urbibus Graecis ubique exstant, atque ex his et institutum et nomen in alias provincias imperii Romani transiit praeter Aegyptum, quae ipsa antiquitus plurimos habebat medicos publicos. Nam per totum aevum Romanum medici ubique fere terrarum Graeci erant et sua verba et vocabula secum ferebant. Itaque saeculo altero in Italia etiam archiatri in municipiis inveniuntur (nr. 51, 80).

In Asia Minore primus etiam archiater imperatorius exstat, si Xenophontem non curamus. Inscriptionem eius in loco *Makuf* (Heraclea-Salbaciae) inventam ediderunt olim Henzen Ann. d. Inst. 1852 p. 154 et Lebas-Waddington III, 1695. Legitur in basi: [Σ]τατειλίαν Ἀρ[μ]ι[αν]ῆν Στ(ατειλίος) Ἄτταλος ἀρχιατρός | Σεβαστῶν | τὴν ἑαυτοῦ μη|τέ[ρ]α. Qui Attalus quo tempore vixerit, ex nummis tribus eodem loco inventis cognoscitur. Qui in parte adversa capita Antonini Pii et Marci Aureli atque nomina eorum monstrant, in aversa autem inscriptionem: Στ. Ἄτταλος ἀρχιατρός Ἡρακλεωτῶν νέοις, quorum verborum duo extrema semel in parte adversa leguntur (v. *Cat. of Greek Coins, Caria* p. LVII et p. 120). Eodem igitur tempore, quo in Asia Minore ἀρχιατροὶ (τῆς πόλεως) saepissime inveniuntur, etiam ἀρχιατρός Σεβαστῶν hic exstitit. Qui si Romae quondam in aula imperatoria militavit, tamen in patriam demum reversus titulum ibi florentem sibi indidisse videtur, cum voce ampliore tum usurpata carere non posset. Nam Romae, ut iam vidimus, Alexander Severus etiam »medico Palatino« munus medicum mandaverat, et quarto demum saeculo medici imperatorii in epistulis Caesarum archiatri vocantur. Quo tempore nomina inveniuntur haec: »archiatri sacri Palatii« (C. Th. XIII, 3, 14 et 19), »qui in sacro Palatio inter archiatros militarunt« (C. Iust. X, 53, II = Th. XIII, 3, 16), »archiatri inter Palatium militantes« (C. Iust. XII, 13, 1 = Th. VI, 16, 1), »archiatri, qui intra penetralia regalis aulae« (C. Th. XIII, 3, 12).

Sed de his nunc accuratius non agemus. Nobis nunc quidem explicuisse satis esto per totum aevum Romanum medicos publicos inter Graecos non periisse, sed nomine mutato archiatros vocatos munere esse functos; hoc nomine institutum, quod Graeci suo ingenio perfecerant, ab imperatoribus Romanis iam antea affirmatum tum legibus eorum per totum imperium diffusum esse.

44

45

CAPUT ALTERUM.

DE RATIONE ET CONSUEITUDINE MEDICORUM PUBLICORUM.

§ 1.

DE VOCABULIS USURPATIS DE MEDICIS PUBLICIS.

Antequam archiatri nomen percrebesceret, medicus publicus nominabatur ὁ δημόσιος ἱατρός vel ὁ δημοσιεύων ἱατρός. Sic legis in titulis Cois: καὶ τῶν ἱατρῶν τῶν [δαμ]ο[ς]ι[ευόν]των ἐν ταῖς πόλει κτλ. (nr. 7 vs. 7) et ἱατρὸν δαμοσιεύοντα (nr. 13 vs. 10) sic tradit Plato: εἰ τῶ τις τῶν δημοσιεύόντων ἱατρῶν κτλ. (Politic. 259a). In Aegypto autem, ubi haec designatio diu vigeat, nunc δημόσιος ἱατρός dicitur (OP. I, 51), nunc ἱατρός δημοσιεύων (OP. I, 40). Sed vocabulo ἱατροῦ omisso saepe etiam ὁ δημοσιεύων tantum medicus publicus vocabatur. Quod optime demonstrat versus Aristophanis: ἀλλ', ὦ πονήρ', οὐ δημοσιεύων τυγχάνω (Ach. 1030).

At tamen omnes hae designationes non loco firmi tituli ut postea titulus archiatri habebantur. Saepe enim medici, quos munere publico praefuisse certe constat, simpliciter ἱατρός vel ὁ ἱατρός appellabantur. Athenis ipsis inscriptio publici inventa est, in qua nominatur medicus publicus ὁ ἱατρός (nr. 2). Ut autem decretum novissimum proferamus, in titulo nuper Teni reperto Ἀπολλώνιος Ἰερόκλέους Μιλήσιος ἱατρός ὑπάρχων bis legitur (nr. 11), etiamsi Apollonius cum in urbibus aliis medicus publicus erat (vs. 7)³⁸ tum Teni munere publico fungebatur (vs. 15).

Similia habes in decreto Amphissiorum: ἐπειδὴ Μηνόφαντος Ἀρτεμι[δῶρου] Μακεδὼν Ὑρκάνιος ἰατρὸς κτλ. (nr. 9 vs. 7 sq. cf. vs. 5), quem tamen publicum fuisse verba versuum 8 et 9: μεταπεμφθεὶς ὑπὸ τὰς πόλιος[ς] καὶ ἐπιδαμῆ[ς]α[ς] καὶ ἐργολαβήσας μόνος τὸ ἰατρικὸν ἔργον ostendunt. Damiades Lacedaemonius autem, qui certe publicus fuit (nr. 12 vs. 28 sqq.), tamen ἰατρὸς solum vocatur (vs. 9) et alio loco Ἀσκληπιοῦ ὑπουργός (vs. 7). Postremum de veterinario publico Lamiensium nihil nisi ὑ[πά]ρχων ἰππιατρὸς dicitur (nr. 10 vs. 5).

Sed dixerit quispiam hos omnes, cum ἰατροὶ nominarentur, nondum publicos fuisse, quia in titulis postea demum referretur eos factos esse publicos: καὶ νῦν λαμβάνων τὸ δημόσιον vel καὶ ἐργολαβήσας τὸ ἰατρικὸν ἔργον vel παρακληθεὶς τε ἐπὶ τὸ ἔργον. At tamen, si ὁ δημόσιος vel ὁ δημοσιεύων ἰατρὸς titulus firmus fuisset, iam antea initio decreti ita dicendum fuisset, cum ibi nomen quoque totum cum patris patriaeque nomine exacte proferatur. Sequitur, ut quidem medici publici voce ὁ δημοσιεύων vel δημόσιος ab aliis medicis distinguerentur; at tamen his vocibus titulo firmo non utebantur. Quod ne Athenis quidem neque Co factum est, licet in his urbibus saepius et ratione certiore vocabula illa usitata fuerint. Sed poterat una voce ἰατροῦ et praecipue articulo apposito medicus publicus significari.

Quoniam medicus publicus ὁ δημοσιεύων vocabatur, verbum δημοσιεύειν munus eius significat. Sub hac enim voce lexica vetera quod de medicis publicis sciunt reservarunt. Hesychius quidem tradit s. v. δημοσιεύειν: δημοσίᾳ ὑπηρετεῖν ἐπὶ μισθῷ, exemplum medicorum non laudans, eademque tantum inter cetera E. M. s. v. δημόσιος profert. Suidas autem »δωρεᾶν ἐργάζομαι« verbum δημοσιεύειν interpretatur et tum Aristophanis locum (Ach. 1030) et quae scholia tradunt (οἱ δημοσίᾳ χειροτονούμενοι ἰατροὶ καὶ δημόσιοι προῖκα ἐθεράπευον) affert. Sed Athenis vox valde usitata fuit, cum Plato ea saepe utatur (Gorg. 514d., al.) eamque tituli exhibeant: καὶ νῦν ἐπιδέδω[κε]ν ἑαυτὸν δημοσιεύειν δωρε[ά]ν (nr. 2 vs. 17 sq.), τοῖς ἰατροῖς ὅσοι δημοσιεύουσιν (nr. 3 vs. 11 sq.); et in aliarum quoque urbium titulis verbum id exstat (Brycuntis: 4 vs. 1; Teni: 11 vs. 7).

Sicut autem δημοσιεύειν non solum de medicis usurpatur, sed etiam de omnibus demiurgis aliis, ita verbum ἰατρεύειν, quod ad medicos omnes attinet, de publicis dicitur addita voce δημοσίᾳ. Nam in titulo Tlo reperto ἰατρεύσαντι δημοσίᾳ legitur (nr. 14 vs. 5), et idem verbum in inscriptione Tenia restituendum esse puto: [ἰ]ατρεύσε δη[μο]σίᾳ (nr. 11 vs. 17.—cf. [adn. 38](#)).

§ 2.

DE RATIONE ELIGENDI MEDICOS PUBLICOS.

Medicos claros ab urbibus invitari, ut munus publicum susciperent, et consentaneum est et diserte enuntiant tituli. In decreto Gytheatarum, quamquam titulus gravissimus valde mutilus est et lacunae nondum satis sunt expletae, tamen ex verbis quae in lapide extant elucere videtur Gytheatas cum munus publicum vacaret et audivissent Damiadam medicum optimum esse, in contione populi archontibus ferentibus decrevisse illum advocare eumque per litteras invitatum munus accepisse (nr. 12 vs. 9-15). Bonae famae causa Menophantus etiam ab Amphissiensibus accitus esse videtur: ἐπειδὴ Μηνόφαντος Ἀρτεμι[δῶρου] Μακεδὼν Ὑρκάνιος ἰατρὸς μεταπεμφθεὶς ὑπὸ τὰς πόλιος[ς] καὶ ἐπιδαμῆ[ς]α[ς] καὶ ἐργολαβήσας μόνος τὸ ἰατρικὸν ἔργον κτλ. (nr. 9 vs. 7 sqq.). Ac saepe ita factum sit: civitas medicum clarum quendam invitabat, ut munus certum subiret aut in urbe consideret, sive per litteras eum advocabat sive ut ex decretis Cnossiorum et Apteriorum apparet (nr. 18 et 27) per legatos impetrabat ut ab alia urbe (et maxime ab urbe medicorum Co) medicus dimitteretur.

Tamen urbes non semper in angusto versabantur, sed medici ipsi munus publicum petebant. Quod eo faciebant, quod valetudinem civium urbis eius, quae ut munus sibi traderet efficere volebant, gratis curarent, si illi in suum oppidum venerant, aut eo, quod in urbe quadam sua sponte considerabant et benevolentiam populi gratuito sanando et aliis rebus aucupabantur. Demonstratur res decreto Lamiensium (nr. 10 vs. 5 sqq.): ἐπει Μητρόδωρος κτλ. ὑ[πά]ρχων ἰππιατρὸς καὶ ἀνεστραμμένος ἐν τᾷ ἡμετέρῃ πόλει χρόνον πλείω κτλ. διὰ τοῦ μετεχειρίζετο ἐπι[τ]αδεύματος ὠφέλει τῶν πολιτῶν τοὺς ἐτυγχάνοντας αὐτῶι ἄνευ μισθοῦ, σπουδᾶς καὶ φιλοτιμίας οὐδὲν ἐνλείπων, παρακληθεὶς τε ἐπὶ τὸ ἔργον ἐπέδεξάτο ἐπὶ τῶι συμφέροντι τᾷ πόλει κτλ. Apollonius etiam Milesius, priusquam publicus factus sit, cum pestilentiam Teni exortam esse audiret, ultro eo profectus est et per sex menses mercedem non accepit, si modo recta sunt quae supra coniecimus ([adn. 38](#)). Brycuntii autem Menocrito laudi verterunt, quod πρὸ τοῦ τε μισθωθήμειν διατρίβων ἐν [P]ό[δω]ι πολλοὺς τῶν δαμετῶν (sc. Brycuntiorum) ἐν ἐπικινδύνο[ι]ς δ[ι]αθέσει γενομένους ἔσωσε [μ]ισθὸν ὁ[υ] δεξάμε[ν]ος (nr. 4 vs. 12 sqq.).

At tamen hos omnes sive advocabantur sive ipsi munus publicum petebant non antea publicos factos esse consentaneum est quam a re publica electi essent. Medicos ita institutos esse ex Xenophonte iam apparet: περὶ δὲ ὑγιείας ἀκούων καὶ ὁρῶν ὅτι καὶ πόλεις αἰ χρῆζουσαι ὑγιαίνειν ἰατρὸς ἀίροῦνται κτλ. (Inst. Cyr. I 6, 15). Similia Plato affert (Gorg. 455b): ὅταν περὶ ἰατρῶν ἀιρέσεως ἢ τῆ πόλει ζύλλογος ἢ περὶ ναυπηγῶν ἢ περὶ ἄλλου τινὸς δημοιουργικοῦ ἔθνους κτλ. Sed qua in contione medici Athenis electi sint, Plato non addit neque ex verbis mox insequentibus (466b) elucet, cum contio incerta relinquatur et res ipsa ficta esse videatur.³⁹ Tamen aliis in urbibus medici publici in comitiis populi instituebantur: Gythei (nr. 12 vs. 10, 16; cf. p. 48), Co. Qua in urbe contionem populi medico cuidam munus publicum tradidisse R. Herzog ex inscriptione nondum edita enuntiavit (nr. 5). Cum autem Athenis architecti, quibus multa cum medicis communia sunt, quoniam et architecti et medici sunt demiurgi, in comitiis populi eligerentur,⁴⁰ de medicis idem statuendum est. Ita res ex Teletis verbis (ap. Stob. 40, 8 p. 232)

etiam apparet: οὐ σὸν γε, ἀλλὰ τῶν τούτους χειροτονοῦντων καὶ ψηφοφοροῦντων ὡσπερ εἶ τὸν ἄριστον ἰατρὸν ἀφέντες φαρμακοπώλην εἴλοντο καὶ τούτω τὸ δημόσιον ἐνεχείρισαν, πότερ' ἂν τοῦ ἰατροῦ εἴπας ἂν ὄνειδος καὶ ἀκλήρημα τοῦτο ἢ τῶν ἐλομένων;⁴¹ —Quae verba ad Athenas quoque pertinere verisimile est, cum Teles (circa annum a. Chr. 250) maximam partem Athenis scripserit et res Atheniensium saepe spectet (cf. de Wilamowitz, *Antigonos* p. 300 et adn. 11).

50

Quibus Teletis verbis simul demonstratur ad optimum quemque medicum officium publicum deferri. Atque id spectabatur, quid polleret medicus in arte sua et a quo disciplinam didicisset. Ita enim Socrates apud Xenophontem (Mem. IV 2, 5) ironice fingit: ἀρμόσειε δ' ἂν οὕτω προοιμιάζεσθαι καὶ τοῖς βουλομένοις παρὰ τῆς πόλεως ἰατρικὸν ἔργον λαβεῖν· ἐπιτήδειον γὰρ αὐτοῖς εἶη τοῦ λόγου ἄρχεσθαι ἐντεῦθεν· παρ' οὐδενὸς μὲν πρόποτε, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἔμαθον οὐδ' ἐζήτησα διδάσκαλον ἐμαυτῷ γενέσθαι τῶν ἰατρῶν οὐδένα· διατετέλεκα γὰρ φυλαττόμενος οὐ μόνον τὸ μαθεῖν τε παρὰ τῶν ἰατρῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι μεμαθηκέναι τὴν τέχνην ταύτην· ὅμως δέ μοι τὸ ἰατρικὸν ἔργον δότε· πειράσομαι γὰρ ἐν ὑμῖν ἀποκινδυνεύων μαθάνειν. Utrumque Plato (Gorg. 514a) etiam demonstrat: πότερον ἔδει ἂν ἡμᾶς σκέψασθαι ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἐξετάσαι πρῶτον μὲν εἰ ἐπιστάμεθα τὴν τέχνην ἢ οὐκ ἐπιστάμεθα... καὶ παρὰ τοῦ ἐμάθομεν; quae verba, quae hoc loco ad architectum pertinent, ad medicum referuntur 514d addito tertio medicum aegrotos, si quos bene sanaverit, citasse.⁴² Ars igitur et fama medici intuebantur, et peregrino non minus quam civi, si ars optima erat, munus medicum deferebatur. Quod enim solum decretum Atheniensium in honorem medici certe publici conservatum est, Rhodii cuiusdam est (nr. 2). Euenor autem Acarnan, quem publicum fuisse ex decreto IG. II 186 (nr. 15) versu 24 sq. certe colligi non potest: καὶ ἅπαντα ὅσα προσέταξεν αὐτῷ ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων καὶ ἰδία καὶ κοινεῖ ἐπιμέλεται, diu Athenis versabatur, dum civitate donatus est (IG. II 187 vs. 14.—nr. 16), sicut etiam Metrodorus veterinarius a Lamiensibus inter alia civitatem adeptus est (nr. 10 vs. 12), postquam multum tempus in urbe eorum artem exercuit. Medicus quidam Casius ab Oluntii civitatem est nanctus, quia non deseruit eos in summo periculo (nr. 21 vs. 6 sqq., 41). Iam in promptu est, quod aliis rebus quoque demonstrari posset, nullo modo medicus publicus civis sit necesse fuisse.

51

Aevo Romano, quamquam tum etiam urbes ipsae medicum publicum instituebant, is tamen a praefecto vel alio magistratu Romano sancendus erat. Quod ex papyro Aegyptia quidem annorum p. Chr. 140—143 intelligitur (*Fayûm towns and their papyri* by Grenfell, Hunt, Hogarth nr. CVI). In qua medicus quidam παρὰ τὰ ἀπηγορευμένα ἀχθ[εῖς] (vs. 8—cf. legem Hadriani p. 40) ut onere liberetur petit, eodemque tempore in universum impetrare studet, ut praefectus edicat ὅπως τελεον ἀπολύωνται τῶν [λειτουρ]γιῶν οἱ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστή[μην] μεταχειριζόμενοι, μάλ[ι]στα [δὲ οἱ δε]δοκιμασμένοι ὡσπερ κάγ[ω] (vs. 20 sqq.). Cum satis mihi constare videatur numquam per totam antiquitatem medicos, ut nunc est, a re publica approbandos fuisse, sed omnibus qui volebant medicinam exercere licuisse et cum οἱ δεδοκιμασμένοι verbis μάλιστα δὲ medicis aliis opponantur, sequitur, ut οἱ δεδοκιμασμένοι in papyro illa medici publici sint, qui a civitate quidem declarabantur, ab praefecto autem confirmandi erant. Itaque in versu 7 papyri illius eo loco mutilae post παρὰ Μάρ(κου) Οὐάλερ[ί]ου Γεμέλλου verba δημοσίου ἰατροῦ tota vel non perscripta supplenda sunt.

Saeculo autem II. et III. medicos publicos in Asia Minore a civitatibus institutos esse apparet ex Ulpiani *libra tertio opinionum* (Dig. L, 9, 1): *Medicorum intra numerum praefinitum* (sc. ab Antonino Pio) *constituendorum arbitrium non praesidi provinciae commissum est, sed ordini et possessoribus cuiusque civitatis, ut certi de probitate morum et peritia artis eligant ipsi, quibus se liberosque suos in aegritudine corporum committant*. Tamen medici probandi erant probatisque detrahi poterat officium, si eo indignos sese praebuerant: Modestinus *libro undecimo pandectarum* (Dig. L, 4, l. 11, 3): *Reprobari posse medicum a re publica, quamvis semel probatus sit, divus Magnus Antoninus cum patre rescripsit*; Ulpianus *libro quarto de officio proconsulis* (Dig. XXVII, i, l. 6, 6): *sed et reprobari medicum posse a re publica, quamvis semel probatus sit, imperator noster cum patre* (Septimius Severus et Caracalla) *Laelio Basso rescripsit*. Ex his locis sumas Hadriani iam temporibus medicos publicos a proconsule vel praefecto approbandos fuisse; initio autem imperii Antonini papyrus, quam modo laudavimus, certus testis exstat. Sed inde a temporibus Diocletiani, ut id addamus, medici non iam a civitatibus, quae libertates omnes amiserant, instituebantur, sed Romae quidem, de qua urbe sola nota sunt certiora, archiatri ipsi se reficiebant, assumpti autem ab imperatore probandi erant (Cod. Iust. X 53, 10 et Theod. XIII 3, 8).

52

Sed ad priora saecula revertamur. Athenis cum magistratus in annos singulos constituerentur, labores quoque publicos constantes in singulos annos delatos esse verisimile est, quamquam hoc modo non omnes deferebantur velut metalla rei publicae Atheniensis in tres annos conducebantur (Aθ. πολ. 47, 2). Sed de medicis publicis Atheniensium nullum certum testimonium superest.⁴³ Damiadas autem Lacedaemonius per annos duos Gythei permansit: καὶ ἐργολαβήσας κα[ί]ρ[ι]ως ἐπεκλήθη ὑπὸ τοῦ δάμου καὶ διετῆ χρόνον ἀ[ν]αστρεφόμενος παρ' ἀμέ κτλ. (nr. 12 vs. 15 sqq.), atque tum illam urbem eum reliquisset et ex hoc loco apparet et ex toto inscriptionis tenore et ex versu 21 sq.: [ἀ]ναστροφᾶ δὲ καὶ παρεπιδαμίᾳ ἧ πειποίηται ἀκα]κόφ(ρ)ονα [ἀ]έ[ς] αὐτὸν διατετήρηχε κτλ. Sed non constat Damiadam in unum annum munus suscepisse et tum requoatum esse aut a primo in utrumque annum se obligasse. Unum autem et tum alterum quoque annum munus obiisse Artemidorus medicus videtur in titulo Andrio (nr. 28). Quae enim exscriptae sunt litterae in versu altero:AIE..ΤΩΙΕΤΕΙΟΝΔΕΕΝΙΑΥΤΩΙ, B. Keil [ἐν] τῷ ἔτειον δὲ ἐνιαυτῷ legere propouit, [ἐν] τῷ ἐ[φ]έ[τ]ο[ς] δὲ ἐνιαυτῷ A. Wilhelm (cf. etiam »Ἔτος und ἐνιαυτός« Wiener Sitz.-Ber. 1900, IV), quem Fridericus Hiller de Gaertringen dubitans quidem in Corpore secutus est. Sed fortasse

simplex vocabulum ἐπιόντι in litteris ΕΤΕΙΟΝΔΕ inest. Cum autem deinceps in illo titulo legatur: [βου]λόμενος ἀκόλουθος γ[ενέ]σθαι τῆ [ἀπ]ὸ τῆς ἀρχῆς κτλ. καλοκὰγαθ[ί]α, consequens est, quoquomodo litterae ΕΤΕΙΟΝΔΕ restituuntur, ut Artemidorus iam antea tempus quoddam (et fortasse unum annum) medicus Andri fuerit et tum assenserit, ut per annum insequentem apud Andrios medicus esse pergeret. Itaque publicum fuisse Artemidorum consecrarium est, id quod, etsi in ipso titulo Artemidorus publicus non appellatur, tamen versibus 2-10 fulcitur et eo, quod vs. 15/16 legitur ἐπαινέσαι Ἀρτεμίδωρον Μηροδότου τὸν ἰατρόν.

53

Sed multum etiam tempus uno loco commoratos esse medicos publicos ex titulo comperis Anaxippi, medici publici pagi Coi Αἰγυλίων, quem »jahrelang« civibus operas praebuisse R. Herzog denuntiat (nr. 5). Idem Menocriti titulus inventus Carpathi demonstrat, in quo ita legis initio: ἐπειδὴ [Μ]η[ν]όκρ[ι]τος Μητροδώρου Σάμιος δεδαμοσιευ[κῶ]ς ἔτη ὑπὲρ τὰ εἴκοσι κτλ. (nr. 4).

Etenim haec maxime fuit causa, cur novus medicus esset admovendus, medicum publicum saepe non multo postquam consedit urbem iterum reliquisse, ut novas regiones peteret. Nam multa honorum decreta, nisi forte est pestilentia, in qua medicus de civibus sanatis bene meritus est, hunc decessurum esse habebant ansam, ut decernerentur: Damiaadae (v. p. 52), Artemidori (ibid.), Metrodori veterinarii (nr. 10 vs. 11: ἐπαινέσαι κτλ. ἐπὶ τᾶ ἀναστροφᾶι—), Menophanti (nr. 9 vs. 14 sq.: διαφυλάξας τὰν τε κατὰ τὸν βίον ἀναστροφὰν [τὸν πάντα] κατὰ ταύτας (τᾶς) ἐπιδαμίας χρόνον, vs. 18: [ἀπε]ρ[χ]όμενος ἐκ τᾶς πόλιος ἀμῶν). Qua de causa fortasse etiam in decreto invento Elateae (nr. 24) civitas et alii honores medico dati sunt; in quo versus primi haud scio an sic restituendi sint: ἐπειδὴ Ἀσκ[λαπιόδωρος vel ὀδοτος vel simile παραγενόμενος | ἐν τὰν πόλι]ν ἀμῶν καὶ τὰν ἀναστροφὰν ποιησάμεν[ος καλῶς ἐν τῷ χρόνῳ, ὃ ἔλαβε τὸ ἔργον, καὶ ἐμπει]λούμενος πολλὰς] ἀμέρας πλείονας περὶ τῶν κατὰ τὸ ἐπιτάδειμ[α] κτλ. (in quibus [παραγενόμενος ἐν τὰν πόλι]ν suppl. Ditt.). Quae si veri similia sunt, hic quoque medicus fuit publicus, id quod etiam ex versibus 4 et 5 elucere videtur: [οὐ λαμβάν]ω(ν) παρὰ τὰς πόλιος τὰ τῷ ἐπιταδεύματι καθήκοντα (i. e. mercedem) [..... καὶ πᾶσαν κακοπαθίαν παρέσχη]ται ποιήσας τὰν] ἐνδεχομέναν φροντίδα τᾶς τῶν ἐν ἀρρωστίᾳ ἐό[ντων σωτηρίας κτλ. (..... πε]ποιήαι τὰν] ἐνδεχ. φροντ. et ἐό[ντων σωτηρίας] suppl. Ditt.).

Sed accidit, ut medicus non sua sponte aliquam urbem relinqueret, sed a patria cogeretur. Itaque Coi, ut urbibus petentibus medicos mittebant, hos quoque ex illis, si res postulabat, revocaverint. Quod Casii fecerunt, qui medicum civem suum Olunte revocabant, hac in causa quidem frustra: μεταπέμπτου δὲ αὐτοῦ γενομένου ἐς οἶκον (Casum, ut apparet ex vss. 62 sqq.) καὶ ὄντος περὶ τὸ ἀποτράχεν, ἐμπεπωκότος ἀμῖν καιροῦ σκληροῦ κτλ. ἐπέισαμες αὐτὸν ἀξιώσαντες παραμεῖναι καὶ μὴ καταλιπὲν ἀμὲ ἐν τῷ ἀναγκαιοτάτῳ[ι] καιρῳί κτλ. (nr. 21 vs. 3 sqq.).

54

Romanis autem temporibus non ita medici urbem mutabant, sed saepe, ut ita dicam, διὰ βίου instituebantur. Quod quidem non nisi medico gymnasii confirmare possum, qui in titulo Attico inter magistratus διὰ βίου exstat (IG. III 1202 Col. I vs. 38). Sed habemus Ephesi archiatrum, qui διὰ γένους etiam institutus erat (nr. 65). Quarto tum saeculo Romae saltem medici, cum publici facti sint, vitam in hac conditione degere soliti esse videntur, quia, cum de archiatis supplendis agitur, id quoque sumitur morte alicuius locum archiatri vacuum esse factum (Cod. Theod. XIII, III, 8 et 9). Id igitur in universo interest inter Graeca et Romana tempora his medicos publicos saepe in totam vitam vel etiam διὰ γένους institutes esse, illis autem munus in annum vel biennium iniunctum, saepe etiam continuatum esse, sed raro medicos uno loco tantum tempus versatos esse quantum Menocritum Brycunte.

§ 3.

DE NUMERO MEDICORUM PUBLICORUM.

Certos numeros medicorum, qui in aliqua urbe munere medico eodem tempore fungebantur, afferre non possumus, nisi tempora Romana intuemur. Quot enim archiatri quarto saeculo Romae fuerint, certe constat: Cod. Theod. XIII, III, 8: *Exceptis Portus Xysti⁴⁴ virginumque Vestalium* (quibus igitur proprius archiater erat) *quot regiones urbis sunt totidem constituentur archiatri*. Itaque cum quattuordecim regiones fuerint, quattuordecim archiatri illo tempore Romae fuerunt. Quem numerum saeculo tertio nondum tantum fuisse Lampridius narrat (A. S. c. 42), cum Severus Alexander *usque ad sex medicis annonas binas aut ternas* concederet. In urbibus autem Asiae Minoris saeculo p. Chr. altero licuisse quinque vel septem vel decem medicos publicos prout urbes magnae erant instituere iam supra testes citantes explanavimus (p. 43).

Saeculis Christum natum antecedentibus Athenis plures fuisse medicos publicos consentaneum est. Quod testimonia certa affirmant, et tituli: ἐπειδὴ πάτριόν ἐστι τοῖς ἰατροῖς, ὅσοι δημοσιεύουσιν, θύειν τῷ Ἀσκληπιῳ (nr. 3 vs. 9 sq.) et scriptores (Plato, Polit. 259a). At certus numerus non indicatur. Sed in anaglypho marmoreo primae partis saeculi quarti reperto in clivo meridionali arcis Athenarum anno 1876, quod Proserpinam Cererem Aesculapium repraesentat quibus in altera parte sex viri adorantes oppositi sunt, mihi quidem viri hi sex medici publici esse videntur.⁴⁵ Nam inter nomina adscripta duo medicorum Atheniensium sunt, Mnesitheus scilicet et Dieuchis (cuius quidem filii Epeuches et Diacritus nominantur). Qui medici ab Galeno (K. XI 795; XV 136) in numero παλαιῶν et ἀρχαίων habentur et saepe ab scriptoribus aliis commemorantur (de Mnesitheo vid. Knaack, Hermes 1883, 148, Girard BCH. II 89 et eundem de Dieuche). Cum autem Epeuches et Diacritus Dieuchis medici filii sint, utrumque medicum fuisse verisimile est, ita ut tria medicorum nomina legantur et inde colligi possit

55

homines sex adorantes omnes fuisse medicos. Quoniam medici sex una a populo honorati sunt (quod coronae demonstrant, intra quas nomina quinque incisa sunt), ii quasi collegium medicorum fuerunt. Collegium autem sex medicorum apte medici publici sunt. Sed quaerendum est, qua de causa medici publici coronis θαλλοῦ honorati sint et cur ea de causa anaglyphum illud non Aesculapio soli, sed omnibus deis in Aesculapio aram habentibus (Cereri, Proserpinae)⁴⁶ dono dederint. De Epidauriis, quae pars Eleusiniorum esset et quibus Cereri et Proserpinae propter templa finitima et sacra in idem tempus incidentia (cf. Rubensohn AM. XX 365) in Aesculapio etiam immolaretur, medicos dedicantes meritos esse Udalricus Koehler olim suspicatus est (l. l.), et fortasse res ita expedienda est medicos publicos, cum maxima hominum turba tempore Eleusiniorum Magnorum et Epidauriorum Athenas confluxisset, in aegris et vulneratis curandis omne genus diligentiae adhibuisse et propterea laudatos esse, sicut agoranomus quidam Parianus, qui inter cetera ad panegyrim Minervae Iliadis [παρέσχεν ἰατρὸν τὸν θεραπεύοντα τοὺς ἀσθε]νοῦντας ἐν τῇ παν[ηγύρει] (nr. 22 vs. 16 sqq.).

56

Quae utut se habent, si medici illi sex publici sunt, tamen anaglypho hoc certo argumento uti non possumus, cum nesciamus an non omnes medici publici honorati sint. Sed tantum fere numerum medicorum publicorum Athenis saeculo quarto fuisse et urbem et tempus decet atque per se sumendum est, si numeros medicorum aevo Romano institutorum spectamus.

Ut Athenis ita Co complures medicos publicos eodem tempore conductos fuisse titulo Xenotimi (nr. 7) perspicies. Qui medicus privatus ab Cois laudatus et honoratus est, quod morbis gravissimis affectis civibus ipse medicum se praebuit τῶν ἰατρῶν τῶν [δ]αμ[ο]ς[ι]εῦδ[ον]των ἐν τᾷ πόλει ἀρρωστησάντων [διὰ] τὰς [κ]α[κο]παθίας τὰς γενομένας περὶ αὐτοὺς δ[ι]ά τὴν ἐπιμέλειαν ἃν [ἐ]ποιεῦ[ντο] τῶν καμνόντων (nr. 7 vs. 7 sqq.). Itaque nihil impedit ne sumamus in aliis quoque urbibus maioribus medicos fuisse publicos complures.

Minora autem oppida unum medicum publice conducebant. Brycunte, Amphissae, Teni, Gythei medicum unum tantum fuisse ex toto titulorum tenore pellucet (nr. 4, 9, 11, 12). Ac maxime fiebat, si unus omnino in urbe erat medicus, ut hic unus publicus esset, cum medici alii in urbe minima non considerent, ne minus quam par esset pecuniae caperent timentes, sicut hodie etiam medici in oppidum minimum saepe non proficiscuntur, nisi pecunia a communi adiuvantur. Olunte autem unum et eum publicum fuisse medicum ex contextu verborum et ex eo apparere videtur, quod Oluntii in summo erant timore, cum in eo esset, ut medicus ille morbis saevientibus Oluntem relinqueret (nr. 21). Idem de Gortyniorum medico sumendum est, quem per legatos Gortynii ipsi Co arcessiverant: ἐπειδὴ πρεσβευσάντων Γορτυνίων πρὸς ὑμᾶς ὑπὲρ ἰατροῦ καὶ ὑμῶν φιλοτίμως σπευσάντων καὶ ἀποστειλάντων αὐτοῖς Ἑρμίαν ἰατρὸν κτλ. (nr. 18 vs. 2 sqq.).

Itaque in oppidis quamvis parvis, nisi forte male administrata aut nimis paupera erant, medici publici instituebantur. Sin autem in regione maiore una tantum urbs erat, multi autem vici, in his quoque medici publici erant. Mirum quidem est de pagis Atticis nullum testimonium exstare. Sed de pagis Coi insulae magnae, quae synoecismo in novam urbem Coum anno 366 peracto unam iam urbem habebat, res accuratius demonstrari potest. Nam repperit in Coorum Aesculapio R. Herzog titulos medicorum pagi alicuius saeculo III. a. Chr. exaratos: medici ignoti ab ignoto pago conducti (nr. 6), Anaxippi medici publici, qui in pago Αἰγυλίων per multos annos aegrotos curavit (nr. 5). Iam vero in titulo Coo aevi Romani, qui Isidorum medicum publicum corona aurea honorabant, sunt τοὶ κατοικεῦντες ἐν τῷ δάμῳ τῶν Ἀλευτίων καὶ τοῖ ἐνεκτημένοι καὶ τοὶ γεωργεῦντες ἐν Ἀλευτι καὶ Πέλητι τῶν τε πολειτῶν καὶ Ῥωμαίων καὶ μετοίκων (nr. 13 vs. 4 sqq.).

57

In Aegypto autem, ubi plurimi erant vici et omnia plena medicis iam Herodoti temporibus fuerant (Her. II 84), res erat similis. Exemplum unum afferi etiam potest, aevi quidem Romani demum: in papyro Berolinensi (BGU 647, cf. p. 24) legitur: Γάιος Μενήκιος Οὐαλεριανὸς ἔχων ἰατρεῖον ἐπὶ κώμην Καρανίδι vel melius (vs. 21) ἔχων τὸ ἰατρεῖον ἐν κώμῃ Καρανίδι, sita in Ἀρσινοΐτου Ἡρακλείδου μερίδι (vs. 2).

§ 4.

DE MUNERE ATQUE OFFICIO MEDICORUM PUBLICORUM.

Nunc alia atque graviora disceptanda sunt. Ὅτι δημοσίᾳ χειροτονούμενοι ἰατροὶ καὶ δημόσιοι προῖκα ἐθεράπευον: haec verba scholiasta ad Acharnensium Aristophanis versum 1030 adnotavit. Gratis igitur medici publici aegrotos curare debebant, et ii, ut videtur, omnes cives, quicumque volebant, et peregrinos et qui in itinere urbem visitantes auxilium ab illis petebant. Ita apud Aegyptios veteres fuisse tradit Diodorus (I 82). Graeci quoque et pauperes et divites medicum publicum consultabant. Namque in Acharnensibus agricola ille pauper ad Pittalum mittitur, sed etiam Lamachus miles superbissimus Pittalo se committit (vs. 1222). Sed haec ficta esse possunt, tamen tituli idem demonstrant. In titulo enim Gytheato de medico certe publico mercedem a re publica accipiente sic legis: σπουδᾶς καὶ φιλοστοργίας οὐθὲν ἐλλείπων εἰς τὸ πᾶσιν ἴσος εἶναι καὶ ἰπέρησι καὶ πλουσίοις καὶ δούλοις καὶ ἐλευθέροις [καὶ ξένοις] (nr. 12 vs. 18 sqq.). His quidem verbis opus non fuit, si medicus ab divitibus, si dare volebant, mercedem propriam accipere vetitus esset, tamen etiam demonstrare videntur omnibus a re publica medicum publicum promptum lege esse praebitum. Athenis metoecos etiam medico publico usos esse titulus Euenoris, si publici est, demonstrat: καὶ [χρήσιμον ἑαυτὸν πα]ρέσχηκεν κατὰ τὴν τέχνην τοῖς δεομένοις τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν οἰκούντων ἐν τῇ πόλει (nr. 16 vs. 5 sqq.). Saepe autem publici longius etiam in aliis curandis progressi sunt et aegrotos etiam extra urbem habitantes visitabant (Brycunte, nr. 4 vs. 15 sqq.) vel advenas aegrotos comiter ac humane

58

sanabant (nr. 18, 29).

Ut tradit Herodotus (III 131), Democedes Aeginae munus publicum suscepit ἀσκευής περ ἐὼν [καὶ ἔχων οὐδέν] τῶν ὅσα περὶ τὴν τέχνην ἐστὶ ἐργαλῆια (St.). Medicus igitur publicus aetate superiore quibus ad artem exercendam opus erat sibi ipse praestitisse videtur. Itaque ipse etiam medicinam (τὸ ἰατρεῖον vel ἐργαστήριον) sibi instruxit. Fuit autem τὸ ἰατρεῖον⁴⁷ habitatio medici, cuius unum aut complura membra arti factitandae destinata et reservata erant (cf. Littré V 25 sq.). Aetate inferiore proprium adeo aedificium instruebatur, sicut ἐργαστήρια Tyranni Magnetis medici instructa in vico Cadyia (nr. 40 vs. 21 sqq.): δεδῶσθαι δὲ αὐτῷ ἀτέλειαν πάντων <δὲ> τῶν τελῶν ὧν κατεσκευάκε ἐργαστηρίων ἐπὶ τῆς χώρας ἧς κώμη Καδυίη (cf. Pollux IV 177: καὶ τὸ ἐργαστήριον ἰατρεῖον). Quam in medici officinam aegroti si poterant veniebant, ut medicum consulerent, hic tractabantur, cum omnia adessent instrumenta, hic ab medico remedia parata accipiebant (cf. Plato Leg. I 646c: τοὺς εἰς τὰ ἰατρεῖα αὐτοὺς βαδίζοντας ἐπὶ φαρμακοποσίαν κτλ.). Sed qui affecti erant morbis tam gravibus, ut ire non possent, in medicina remanebant, donec refecti sunt, ita ut τὸ ἰατρεῖον—fortasse inde a quarto vel tertio a. Chr. saeculo—esset etiam νοσοκομεῖον. Quod inter alia declarare videtur Plaut. Men. V 5 vs. 43 sqq.; ubi dicit medicus: *ad me face uti deferatur* (sc. aegrotus.—vs. 45), *elleborum potabis faxo aliquos viginti dies* (vs. 47), *imo ego ibo domum, ut parentur quibus paratis opus est*.⁴⁸ Sed quae in medicina facienda erant, medicus non solus exsequabatur, sed discipuli atque medici servi adiuvabant eorumque optimi negotia eius procurabant, cum domum visitatu aegrotos reliquisset. De discipulis autem testimonium legitur apud Aeschin. in Timarch. § 40: οὗτος γὰρ πρῶτος πάντων μὲν, ἐπειδὴ ἀπηλλάγη ἐκ παίδων, ἐκάθητο ἐν Πειραιεῖ ἐπὶ τοῦ Εὐθυδίκου ἰατρεῖου, προφάσει μὲν τῆς τέχνης μαθητής.⁴⁹

59

Sed si medicos publicos spectamus—de medicina in universum quaerere nunc non licet, quamvis multa nondum aperta sint—medicina Pittali in Acharnensibus commemoratur, in quam aegroti eunt, Lamachus vulneratus transportatur. Alii etiam testes adhibendi sunt, sed multas saeculis inferiores. Nam quae in inscriptione Cea valde mutilata III. a. Chr. saec. H. Schoene supplevit: τὴν [δὲ μεγίστην ὠφέ]λειαν τῆς θεραπείας τῆς κ[ατὰ τὸ ἰατρεῖον προ]ϊκα | ποιησάμενος φιλοτίμως, ὥ[σ]τε πλείστοις αἴτιον εἶ[ν]αι μετὰ τῶν θεῶν τῆς οἴκαδ[ε ἐπανό]δου] (nr. 19 vs. 20 sqq.), cum res incertissimae sint, nec probare nec reprobare nunc audemus.⁵⁰ Sed Galenus in commentario ad scriptum Hippocratis κατ' ἰατρεῖον, cum de duplici luce et natura et arte effecta ab Hippocrate explicata verba faciat, haec addit: τὸ μὲν (sc. φῶς) οὖν κοινόν ἐστίν, ὃ πάντες ἄνθρωποι χρώμεθα, μάλιστα μὲν ἐν ὑπαίθρῳ, δεύτερον δὲ ἐν οἴκοις μεγάλοις θύρας μεγάλας φωτὸς πλήρεις ἔχουσιν, οἱ καὶ νῦν κατὰ πολλὰς τῶν πόλεων δίδονται ἰωμένοις τοῖς ἰατροῖς, οὓς παρωνύμως αὐτῶν ἰατρεῖα προσαγορεύουσι. Ergo saeculis p. Chr. n. ἰατρεῖα, aedificia magna, publice instruebantur et medicis profecto publicis praestabantur. Et certae medicinae monstrari possunt: ἐργαστήρια Tyranni Magnetis medici (p. 58), τὸ ἰατρεῖον, quod in Aegypto habebat C. Minicius (p. 24, 57).⁵¹ Magna igitur valetudinaria publica aevo demum Romano certis testimoniis adstruuntur. Quo tempore officinae sacrae Aesculapii quoque ἰατρεῖα nominari poterant, quo nomine Aristides utebatur. Sed nullo modo probari potest, quod contendit R. Herzog (l. l. p. 204 et 206) longius quam par est quae a Vercutrio⁵² ficta sunt secutus fuisse Hippocratis iam aetate in insula Co magnam medicinam publicam et aliam sacram, quas ille vir doctus τὸ δημόσιον ἰατρεῖον et τὸ ἱερὸν ἰατρεῖον vocat.

60

Cum saeculis p. Chr. tertio et quarto iatria vetera dilabi coepta essent, ab christianis mox recreata sunt (cf. Vercoutre l. l. p. 360), cum praesertim haec per saecula christiani in corporibus hominum sanandis cum paganis maxime concertarent (cf. Harnack, *Medizinisches aus d. ält. Kirchengesch.* p. 89 sqq.; idem, *Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrh.* p. 79 sqq.). Itaque ut initio Jesum Christum ipsum instituebant pro Aesculapio corporum etiam verum medicum (v. Harnack l. l. c. c.), tum autem Cosmam et Damianum medicos illos, qui eodem fere modo atque Aesculapius aegros in aedibus sacris incubantes sanabant (cf. Deubner, *de incubatione* p. 68 sqq., p. 75), ita etiam medicinas veterum nosocomiis propriis compensabant. His in nosocomiis medici publice instituisse videntur. Nam exstat titulus Christianus in Galatia inventus, in quo legitur: Θεός τε Θεοδώρου ἱητροῦ Ἰάνθ[ο]υ(?) τοῦ νοσοκ[ο]με[ί]ου κτλ. (CIG. 9256).

61

Medici publici autem saepe ab magistratibus aut iudicibus, si viro artis medicinae perito opus erat, de arbitrio suo interrogati sint et causae multae medicis publicis advocatis disceptatae sint.⁵³ Vero certa monumenta aevi demum Romani exstant: OP. I 51 (a. 173), OP. I 52 (a. 325), BGU. 647 (a. 130). Quae monumenta supra iam commemorata (p. 23 sq.) relationes sunt medicorum publicorum inspexisse se homines vulneratos vel corpora eorum, qui ipsi necem sibi consciverant (OP. I 51). In papyro Oxyrh. I 51 medicus ipse renuntiat (vs. 6 sqq.): ἐπετρατόμην ὑπὸ σοῦ (Κλαυδιανοῦ στρατηγοῦ) διὰ Ἡρακλείδου ὑπηρέτου, ἐφιδεῖν σῶμα νεκρὸν ἀπηρητημένον Ἰέρακος καὶ προσφονῆσαί σοι ἦν ἐὰν καταλάβωμαι περὶ αὐτὸ διάθεσιν, et tum quid viderit ita tantum refert (vs. 15): εὔρον αὐτὸ ἀπηρητημένον βρόχῳ· διὸ προσφωνῶ. In secunda papyro (OP. 152) pater quidam filiam violatam esse domo dilapsa questus est et postulasse videtur, ut noxia ab domino domus compensaretur. Quam ob rem medici duo ab curatore (λογιστῆ) causam quaerente vulnera inspectum missi sunt. Qui renuntiant (vs. 14 sqq.): παραγενόμενοι ἐπὶ τὴν τοῦτου οἰκίαν εἶδαμεν τὴν παῖδα ἔχουσαν κατὰ τῶν εἰσχίων ἀμυχὰς (leviora pellis vulnera) μετὰ περιωμάτων⁵⁴ καὶ τ[ο]ῦ δεξιοῦ γονατίου τραύματος. Postremum in papyro tertia (BGU. 647) C. Minicius initio et in fine iusiurandum per vitam (τύχην) Traiani iurat verum se retulisse τῆ πεμπταία ἡμέρα τοῦ πεπλήχθ(αι) τὸν Μυσθαρίωνα τραυμαραυκεῖναι (τετραυματοθεραυκεῖναι vel similia: Wilcken) ὑπὲρ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον τῆς κεφαλῆς τραῦμα κατέαγμα ἐπὶ βάθους, ἐν ᾧ εὔρον μικρὰ κατεάγματα λίθων (vs. 10 sqq., vs. 22 sqq.). Quae papyri forte conservatae in clara luce reponunt fuisse medicorum publicorum facere arbitrium, si ab magistratibus admonebantur.

62

Supra medicos privatos fuisse publicos non puto. Neque ullo verbo in testimoniis, quae exstant de medicis publicis, talia commemorantur, sed omnia consentiunt medicos publicos privatos eo praecessisse, quod tamquam optimi a re publica electi et pecunia conducti res medicas mandatas a re publica, quippe a qua solverentur, exsequebantur. Sed tradit Galenus Andromacho archiatro, Neronis medico, negotium esse datum, ut imperaret medicis: τὸ γοῦν ἄρχειν ἡμῶν διὰ τὴν ἐν τούτοις (οὐ μόνον τῆ πείρᾳ τῶν ἔργων ἀλλὰ καὶ τοῖς λόγοις) ὑπεροχὴν ὑπὸ τῶν κατ' ἐκείνον καιρὸν βασιλέων ἦν πεπιστευμένος (K. XIV 2, 211). Haec an non ad omnes medicos Romae consistentes referenda sint (ut sumit Friedlaender, SG. I⁶ 338), valde dubito. Sed ita ea mihi explicari posse videntur Andromachum medicis multis aulae imperatoriae praefuisse, non servis solum, quibus praeterea proprius erat dominus, sed medicis etiam aliis domus Augustae, qui multi illo tempore fuerunt. Cum Galenus autem ἄρχειν ἡμῶν dicat, ipsum se medicum imperatorium fuisse indicat, ut aliunde constat. Quare Andromachus non »medicus Augusti«, sed fere »praefectus medicorum« fuisse videtur. Quae utut se habent, negandum est aut Romae saeculo I. et II. quosvis medicos aut in urbibus Graecis saeculo II. et III. archiatros ullam in medicos privates potestatem habuisse. Collegio autem archiatrorum ipsorum in extrema antiquitate unus ex eis praepositus erat, qui vocabatur »comes archiatrorum« (cf. Cassiod. var. l. 6, 19.—Meibomius, *Comment. in Cassiodori formula archiatr.* Helmstaedt. 1668). Sed collegium archiatrorum quattuordecim ipsum illis etiam temporibus medicis reliquis, ita ut veram potestatem in eos haberet, praefectus non erat. Nam altum est silentium in libris iuris Romani.⁵⁵

63

§ 5.

DE MEDICIS AD CERTAM CAUSAM A RE PUBLICA ET DE MEDICIS A COLLEGIIS CONDUCTIS.

Teneamus esse inter titulos medicorum publicorum veterinarii etiam publici (nr. 10). In terra propter equos famosa, Lamiae, ἵππων ἰατρὸς ille altero a. Chr. saeculo publice conductus est.⁵⁶ Ad bella etiam medicos proprios a Graecis conductos esse et ex titulo Idaliensi apparuit (cf. p. 18) et ex testibus nonnullis aliis intelligitur,⁵⁷ quamquam saepe etiam medicis publicis, si in urbe instituti erant, bello exorto milites, quippe qui cives essent, curandi erant (cf. tit. 18; Xen. rep. Lac. 13, 7).

64

Nonnumquam ad dies festos et ludos medici conducebantur, ut e spectatorum coetu si quis aegrotaret statim et gratis curarent. Quod testatur inscriptio Iliensis supra iam laudata (nr. 22—cf. p. 56), in qua dicitur agoranomum quendam per dies festos Athenae Iliadis medicum praebuisse, qui aegrotantes sanaret. Similiter interpretandus est Olympiae titulus (*Inscr. v. Olymp.* 62). Qua in inscriptione, quae inter annos 36 et 24 a. Chr. cadit, omnes enarrantur, qui munus aliquod in statis sacrificiis a re publica Eleorum Olympiae factis exercebant (cf. *Inscr. v. Olymp.* 138). Sed una cum eis, qui sacris ipsis operabantur, sacrificibus, haruspibus, tibicini, multis aliis, nominantur, qui in sacrificando ipso operam non consumebant: γραμματεῦς, ἀρχιτέκτων, ἰατρὸς (Σωτίων Σωτίωνος vs. 13). Architectus autem est publicorum illorum, qui multis locis et maxime apud templa magna instituebantur, ut aedificia sarta et tecta conservarent, et quorum non pauci in inscriptionibus extant (v. Lebas-Foucart 194a, comm. ad vs. 17; Th. Homolle BCH. XIV, 477). Item medicus videtur publicus fuisse, qui peregrinorum causa ad dies festos confluentium versatus est Olympiae. Qui officiales rei publicae Eleorum, quamquam aliis de causis Olympiae essent, tamen collegio illo sacrificum publico adscribebantur. Quod quidem non semper ita fuit, quia in omnibus aliis huiusmodi catalogis medicum et architectum non invenis.

Sed a collegiis ipsis etiam medici conducebantur vel instituebantur, a gymnasiis, gerusiis, magnis privatorum sodaliciis. In gymnasiis praeter iatroliptas, paedotribas, gymnastas, quos medicinae studuisse Hippocrates tradit (cf. Krause, *Gymn. u. Agonistik der Hellenen* p. 218 sqq.), Romanis temporibus medicos veros etiam fuisse tituli docent. In catalogo Tegeatico anni p. Chr. 168 vel 171 post gymnasiarchum, hypogymnasiarchum, archephebum nomina epheborum enumerantur et tum cetera gymnasii officia: ἐλαιστέθης, γραμματεῦς, ἰατρὸς (Ἐπίκτητος Ἀλεξάνδρου), κουρεύς, παιδοτριβῆς, καμνίω, σπαδεικοφόρος (V. Bérard, BCH. XVII, 20). Duo gymnasii medici in titulis Spartanis aevi Romani CIG. 1275 et 1279 extare videntur (cf. Boeckh l. l.), quamquam non satis constat titulos ad gymnasia pertinere. Athenis autem iatroliptae, paedotribae, gymnastae aevo Romano esse non desinunt, tamen tertio p. Chr. saeculo in epheborum Atticorum catalogis (annorum 230-260 p. Chr.) inter alios gymnasii magistratus veri quoque medici nominantur: IG. III 1193 col. I vs. 32: [ἰατ]ρός: Ἀρτεμείσιος. IG. III 1199 col. I vs. 36: ἰατρὸς | Αὐρ. Ἀρτεμείσιος. IG. III 1202 col. I inter multos alios magistratus διὰ βίου vs. 38: ἰατρὸς: Ἐρμογ[έ]νης. (cf. Grasberger, *Erz u. Unterr.* III, 477. A. Dumont, *Essai sur l'éphébie attique I*, 199).

65

Medici publici aevo Romano gymnasiis veterum quoque virorum defuisse non videntur. Ad hanc rem quod certe pertinet exemplum, proferri quidem non potest. Sed ipsae gerusiae⁵⁸ habebant medicos publicos, ut inscriptiones demonstrant. Qui quidem medici aliqua tantum ex parte publici erant, eo usque enim, ut a collegiis ipsis mercedem muneris acciperent et singulos collegii socios gratuito curarent. Praeterea privatim eos artem suam exercere potuisse consentaneum est. Invenitur autem gerusiae ipsius medicus in catalogo sacrificulorum, qui est in *Inscr. v. Magnesia* 119 vs. 19: Μ. Αὐρ. Ἐρμῆς ἰατρὸς γερουσιᾶς, cum multis aliis Aureliis, unde tempus tituli sumas. Alius extare videtur in titulo in urbe Phrygiae Sebaste reperto (P. Paris, BCH. VII 452 II), in quo [ο]ἱ εἰσελθόντες [ε]ἰς τὴν γερουσιᾶν inde ab anno p. Chr. 99 inscripti sunt. Inter quos col. I vs. 12 Θεογένης Θεογένους ἰατρὸς nominatur et nomine officii apposito ab omnibus aliis distinguitur.⁵⁹

Qui saeculo quarto apud Romanos ipsos inveniuntur archiatri *portus Xysti* et archiatri *Vestaliū* (cf. p. 54), illos gymnasiarum et gerusiarum medicos excipiunt. Quamquam saeculo iam p. Chr. I. Romae medici quasi collegiorum fuisse videntur, quoniam extat titulus ibi repertus: *Ti. Claudius Aug. l. Hymenaeus medicus a bibliothecis* eqs. (CIL. VI 8907). Sed libertus est et medicus in domo patroni collibertorum et servorum quasi collegio additus.

66

Sin autem medici publici urbium sunt, pagorum, vicorum, si medici ad bella, ad dies festos instituebantur, si exstant medici conducti ab gymnasiis et gerusiis, nihil obstat, quin etiam a collegiis vere privatis, si satis magna erant, medici proprii conducerentur. Quid enim multum interest inter medicum quem constituiebant τοῖ κατοικεῦντες ἐν τῷ δάμῳ τῶν Ἀλεντίων καὶ τοῖ ἐνεκτημένοι καὶ τοῖ γεωργεῦντες ἐν Ἀλεντι καὶ Πέληι τῶν τε πολειτᾶν καὶ Ῥωμαίων καὶ μετοίκων (cf. p. 57), et medicum a magno collegio private conductum? Talem demonstrare videtur titulus CIG. II add. 2339b, Teni inventus, aevi Romani. Quo in titulo praesides sodalicii nautarum⁶⁰ quod συμβίωσις vocabatur, enarrantur; inter quos praeter nauarchum eponymum, scribam, hierodulum medicus quoque fuit (ἰατροῦ Ἰέρακος vs. 7.—cf. Ziebarth, *Griech. Vereinswesen*, p. 16 et 206 sq.). Alium collegii medicum agnoscendum esse in titulo IG. IV 365 (Kaibel, EG. 885) Corinthi reperto voluit L. Liebenam (*Röm. Vereinswesen*, p. 123), qui θηρεύτορας ἄνδρας, qui medico cuidam statua gratiam referentes ibi extant, collegium venatorum fuisse existimabat. Sed sunt venatores amphitheatri Corinthii, quos firmum collegium habuisse opus non est. Medicus autem circensis fuisse videtur.

67

§ 6.

DE MERCEDE ET PRAEMIIS MEDICORUM PUBLICORUM.

Quaerentibus, quantam mercedem medici publici acceperint, prima se offerunt Herodoti verba de Democede (III 131): καί μιν δευτέρῳ ἔτει τὰ λάντου Αἰγινῆται δημοσίᾳ μισθοῦνται, τρίτῳ δὲ ἔτει Ἀθηναῖοι ἐκὰ τὸν μνέων, τετάρτῳ δὲ ἔτει Πολυκράτης δούων τὰ λάντων. Quae summae, etiamsi saepe a viris doctis in dubium vocatae sunt (cf. praecipue adn. Valckenarii ap. Herod. ed. Gaisford III p. 277), tamen mihi ab omni veri similitudine abhorre non videntur. Etenim tempora remotiora sunt, quibus non tot medici quot saeculo IV. vel insequentibus novam aegris promittebant valetudinem; medicus ille celebris autem est et artis peritissimus (ὑπερεβάλλετο τοὺς ἄλλους ἱητροὺς c. 131), quem Aeginetae, quamvis nulla artis instrumenta secum ferret, conducebant et mercedem tam insolitam reddebant, ut Herodotus, quantam dedissent, sibi adnotandum esse putaret. Vero quas pecuniae summas Athenienses et Polycrates Democedi expendebant, eae in tantam altitudinem propterea sunt expressae, quod alter alterum licendo superare studebat.

Et tantas pecunias illis temporibus medicis interdum praebitas esse certo testimonio alio affirmatur. Ex Onasili enim inscriptione Cypria (cf. p. 18), quae praemia illi et fratribus data sint, cum verbis ipsis pactionis tum factae dici potest, si quae in tabula exstant recte sunt lecta. Legunt autem viri doctissimi constituisse regem urbemque Idaliorum Onasili una cum fratribus ἀ(ν)τὶ τῷ μισθῶν καὶ ἀ(ν)τὶ τὰ ὑχίρων (i. e. ἐπιχειρῶν) unum talentum argenti aut si mallent agrum quandam cum plantis et fructibus, ut ipsi et posterius semper eum haberent; Onasilo autem soli illi addiderunt quattuor seces argenteas et duo didrachma Idalia aut agrum hortumque huic pecuniae pares (vs. 23 sqq.: ἡ κέ σις Ὀνάσιλον ἢ τὼς παῖδας τὼς Ὀνασίλων ἐξ τᾶι ζᾶι τᾶιδε ἰ ἐξ τῶι κάπωι τῶιδε ἐξορύξη, ἰδὲ, ὃ ἐξορύξη, πείσει Ὀνασίλωι ἢ τοῖς παῖσι τὸν ἄργυρον τὸ(ν)δε· ἀργύρων πε(λέκεφας) δ' πε(λέκεφας) β' δι(δραχμα) Ἡ(δάλια).). Sed Onasilus et fratres agros et hortos pecuniae antetulerunt, ut ex appendice inscriptioni posterius addita apparet (vs. 29-31). Hi autem valebant unum talentum, eandem igitur summam, quae Democedi ab Aeginetis praebita est, si modo talentum idem est. Duo autem didrachma Idalia et quattuor seces argenteae, pro quibus praeterea Onasilus solus agrum et hortum accepit, e tribus duas fere partes talenti valebant.⁶¹ Quae omnes mercedes non totum in annum, sed in tempus obsessionis, quae quam longa fuerit non constat, constitutae erant, et perspicuum est eas modum usitatum mercedis valde excessisse. Nam res insolita et insueta erat, cum urbs in summo periculo fuerit, atque medico illo fratribusque summi labores obeundi erant, alii autem medici cogi non potuerant.

68

Quanta merces medicis publicis vulgo soluta sit, his non docemur. Neque alios certos testes habemus, cum libri immemores eorum, quae vulgo in urbibus antiquis instituta erant, nihil tradant, monumenta autem, inscriptiones, papyri, quae magis ad usum consuetudinemque cotidianam pertinent atque accuratiora interdum tradunt, nunc etiam satis non exstant. Sunt quidem, quae summam pecuniae referant, quae medico private est data in re certa atque definita.⁶² Sed ex his nullo modo, si mere opinari nolis, merces annua medicorum publicorum colligenda est.

At res fortasse apertior fit, si meminimus Teios paedotribis mercedem annuam 500 drachmarum dedisse, grammaticis 600, 550, 500, citharistae 700 drachmarum (v. Ditt.² 523a, vs. 10 sqq.). Architecti autem templi Apollinis Delii 720 drachmas accipere soliti esse videntur (v. Th. Homolle BCH. XIV (1890), 478). Nam haec summa vel partes eius saepius in rationibus templi illius leguntur, e. c. BCH. XIV 396 (I vs. 82): καὶ τὰδε ἄλλα ἐδώκαμεν· Ἀρχιτέκτοσι μισθός— Η Η Δ Δ. Athenienses architectis interdum mercedem non altiore praestabant quam aliis opificibus et artificibus, unam pro die drachmam; hac enim mercede muneris architecti Erechthei Atheniensis fruebantur, cum 37 drachmas in prytania acceperint (JG. I 324a vs. 56; c. col. II vs. 8. cf. Gregor Huch, *Organisation der oeffentl. Arbeit im griech. Altertum* I (Diss. Lips. 1903) p. 51 sq.).

69

Quas summas si respicio, eis mercedem annuam medicorum non maiorem fuisse et vulgo quarto saeculo et insequentibus in urbibus Graecis 500-700 drachmas medicis fere datas esse puto.

Consentaneum est prout urbes res tempora erant mercedes quoque impares fuisse. Athenis bello Peloponnesiaco confecto pecuniae publicae erant consumptae et exhaustae. Quamobrem medici etiam mercedem minorem accipiebant, et quo minor merces erat, eo peiores medici munus publicum suscepisse videntur. Ad quod mihi cum Welckero (l. l. p. 230) Pluti Aristophanei versus 407 eqs. spectare videntur:

—τίς δῆτ' ἰατρός ἐστι νῦν ἐν τῇ πόλει;
οὔτε γὰρ ὁ μισθὸς οὐδέν ἐστ', οὔθ' ἡ τέχνη.
—σκοπῶμεν. —ἀλλ' οὐκ ἔστιν. —οὐδ' ἔμοι δοκεῖ.

Unus inscriptionis cuiusdam locus nobis etiam disceptandus est. In magna ratione et catalogo hieropoeiarum templi Apollinis Delii exarato Demare archonte (circa annum a. Chr. 180), cum pecuniae ab decessoribus ἐν τῇ δημοσίᾳ κιβώτῳ acceptae describantur, haec leguntur vs. 82 sqq. (BCH. VI 13.—nr. 23): ἄλλος στάμνος ἐπιγραφῆν ἔχων· ἀπὸ τῆς Ἑλληνος καὶ Μαντινέως, ἐπὶ Δημητρίου Ποσιδεῶνος, ἔθεσαν εἰς τὸ ἱερὸν Φωκίων Κλεοκρίτου ταμίας καὶ Παρμενίων ὁ Πολυβούλου κληρονόμος [ὦν] ([ὦ] edit.) ἔλαττον ἔλαβεν ὁ ἰατρός (ὁ ἰατρός supra lineam, *en surcharge*) Η Η καὶ τοῦ ἐνοικίου ὠσαύτως Δ Δ. Quae verba inscripta in urna demonstrant Demetrio archonte, mense Posideone, quaestorem et hominem privatum duas summas tradidisse, quae pecuniae publicae sunt et auxilio Hellenis et Mantinei, de quibus qui sint nihil constat (cf. Homolle l. l. p. 71), aerario publico tradebantur. Quas summas medicus quidam non sibi habuerat, alteram 250 drachmarum de mercede sua, ut consentaneum est, alteram viginti quinque drachmarum de pensione aedium. In antecessum igitur res publica huic medico praeter mercedem etiam pensionem aedium dederat, ut ipse habitaret et medicinam instrueret; sed mortuus esse Polybulus medicus videtur, et moriens Parmenionem heredem suum summas illas rei publicae reddere iusserat, quia nondum tempus totum circumactum erat, in quod iam antea mercedem et pensionem acceperat. Cum autem ducentae quinquaginta drachmae summa solida sint, verisimillimum est totam mercedem annuam ex multiplicatione simplici effectum iri. Sed quae multiplicatio facienda sit, incertum est, fortasse simplicissima, ita ut 500 drachmae merces annua medici publici illius essent et quinquaginta pro habitatione additae essent. Quod in ea quadret, quae supra in universum explanavimus, sed incertius est, quam ut firmum quicquam ex eo colligi possit.

70

De mercedibus aevo Romano archiatri datis, exempli causa in urbibus Asiae Minoris, nihil memoriae proditum est. Ad publicorum autem sicut ad privatorum medicorum mercedes referenda sint, quae Ulpianus *libra octavo de omnibus tribunalibus* scripserat (Dig. L, XIII 1): *praeses provinciae de mercedibus ius dicere solet, sed praeceptoribus tantum studiorum liberalium ... Medicorum quoque eadem causa quae professorum, nisi quod iustior, cum hi salutis hominum, illi studiorum curam agant: et ideo his quoque extra ordinem ius dici debet.*⁶³ Sed de summis nihil aperitur. Romae medicis publicis annonae praestabantur, saeculo tertio binae aut ternae (Lamprid. Alex. Sev. 42), quot quarto archiatri, non dicitur (Cod. Iust. X 53, 9; Theod. XIII 3, 9.—cf. p. 42), et quantum annona medicorum valuerit, quot quisque modios tritici assecutus sit, ignoramus. Sed mercedes publicae expendebantur usque ad Iustiniani tempora, quem mercedem munerum publicorum abolevisse ex Procopio (hist. arc. 26) intellegitur (quem laudat Perrot, *Exploration de la Galatie I*, 50³).

Hippocrates vel potius qui scripsit librum παραγγελιών medicis suadet ut medeantur ὅτε δὲ προῖκα ἀναφέρων μνήμην εὐχαριστίας προτέρην ἢ παρεούσαν εὐδοκίην· ἦν δὲ καιρὸς εἴη χορηγίης ξένῳ τε ἐόντι καὶ ἀπορέοντι, μάλιστα ἐπαρκέειν τοῖς τοιούτοις. ἦν γὰρ παρῆ φιλανθρωπία, πάρεστι καὶ φιλοτεχνία (Littre IX 258). Quod consilium amplius secutos medicos gratuito interdum sanavisse tituli docent: καὶ προσανέθετο τὰς χρείας τοῖς ἐν ἀρρωστίαν ἔμπεσοῦσιν ἄνευ μισθοῦ (nr. 36 vs. 7 sq.), ἰατρεύσαντα προῖκα (de Heraclito Rhodiopolita nr. 42 vs. 17). Sed multos medicos, quo facilius munus publicum sibi traderetur, gratis sanando gratiam populi petivisse supra iam vidimus (p. 48 sq.). Tamen non desunt, qui commodo suo non servientes etiam postquam medici publici facti sunt aliquamdiu mercede sua destiterint. Nam de Damiada Lacedaemonio decretum Gytheatarum haec refert: [ἐ]πὶ Βιάδα δὲ Λαφρίῳ θεωρῶν τὰν π[όλιν] ἐξαπορου[μέναν] ἐν ταῖς εἰσφοραῖς ἐπαγγ[εῖλατο] τῷ δά[μ]ῳι δωρεᾶν ἰατρῆσειν παρ' ἀμε[τέραν] πόλιν αὐτόν (nr. 12 vs. 28 sqq.). Damiadas igitur alterius quem publicus erat anni (cf. vs. 45) mense Laphrio, cum oppidum tributo ab Romanis imposito valde premeretur,⁶⁴ de mercede muneris destitit, sed unum tantum mensem hoc fecit, cum certus mensis anno additus sit. Sequitur, ut merces singulis mensibus Gythei medicis publicis expenderetur, id quod Athenis aliis locatione non constitutis prytaniis singulis saepe fiebat (cf. Boeckh, *Staatshaushalt I*³ 308). Sed habemus alium etiam titulum et eum Atheniensem, qui medicum publicum munus gratis suscipientem affert. Ibi Phidias homo Rhodius, qui Athenis medicus privatus erat, tum ἐπιδεδω[κε]ν ἑαυτὸν δημοσιεύειν δωρε[ὰ]ν ἐνδεικνύμενος τὴν εὐνοίαν ἣν ἔχει πρὸς τὴν πόλιν (nr. 2 vs. 17 sqq.). Qua de causa ille omni mercede destitit, non declaratur. Sed fortasse ita conicere licet. Medici publici qui a civitate mercedem accipiebant et propterea aegrotos gratis curabant, tamen a quovis cive, si modo dabat, pecuniam accipere vetiti non erant. In maioribus autem urbibus et maxime Athenis factum sit, ut qui hoc modo redibant reditus mercedem publicam multo superarent, cum divites quoque medicos publicos, qui saepe medicorum optimi erant, consultarent. Quare efficiebatur, ut medici munus publicum valde appeterent, praesertim cum eo medici quasi approbati fierent, et ut eo facilius crearentur civitati pollicerentur se gratuito munus suscepturos esse. Immo Ioh. Toepffer (AM. XVI 429) usque eo progressus est, ut oppida et tempora fuerint, quibus munus publicum eis medicis traderetur, qui a civitate magno id fortasse pretio conduxissent sicut temporibus quibusdam sacerdotia ad licitationem deducerentur.

71

72

Tamen medicos publicos a privatis etiam mercedem accepisse certis quidem testimoniis affirmari

non potest. Diserte autem archiatrix Romanis permittebatur, ut pecuniam a privatis acciperent, si ab sanatis voluntarie oblata sit: *archiatri scientes annonaria sibi commoda a populi commodis ministrari honeste obsequi tenuioribus malint quam turpiter servire divitibus. Quos etiam ea patimur accipere, quae sani offerunt pro obsequiis, non ea, quae periclitantes pro salute promittunt* (Cod. Iust. X 53, 9 = Theod. XIII 3, 8).⁶⁵ Quae Valentiani, Valentis, Gratiani imperatorum epistula anni 370, cum ad Praetextatum praefectum urbis missa sit, ad archiatros quattuordecim Romae urbis maxime pertinet.

Merces, quae a re publica medicis expendebatur, multis locis non ex aerario emanabat, sed tributo ad hanc ipsam causam civibus imposito cogeatur. Quod tributum inscriptiones et papyri quadraginta fere proximis annis aperuerunt, vocabatur autem ἰατρικόν.⁶⁶ Repetemus breviter res notas. Prima Delphis inscriptio reperta est (nr. 8) annorum a. Chr. 230-200 (H. Pomtow Rh. M. XLIX 582). In qua Philistioni cuidam damnum quod fecerat, cum ab creditoribus quibusdam Delphorum pecuniam, quam hi debebant illis, solvere coactus erat, ita resarciebatur, ut ei et posteris ἀτέλεια χοραγίας καὶ τοῦ ἰατρικοῦ daretur (cf. Ditt.² 466 adn.). Deinceps cum quarto saeculo inter Teum et aliud oppidum, cuius nomen non exstat, synoecismus conveniret (cuius foederis fragmentum lapidi incisum a. 1891 repertum est), civibus novis, qui Teum transmigrabant, in decem annos immunitas praeter iatrici praebita est: εἶναι δὲ αὐτοὺς κατὰ τῶν ἄλλων εἰσφορῶν ἀτελεῖς πλὴν ἰατρικοῦ (nr. 1 vs. 10 sqq.). Eodem anno Coorum lex sacrificiorum in medium prolata est.⁶⁷ Qua in tabula inter eos, qui diebus festis quibusdam sacrificia faciunt et »casam constituent«, multi sunt vectigalium redemptores, et vs. 15 sq. legitur: [θυέτω] <ι> δὲ κατὰ ταῦτα καὶ σκανοπαγεῖσθω <ι> καὶ ὁ ἔχων τὰν ὠνὰν τοῦ λατρικοῦ. Cum autem τοῦ λατρικοῦ enucleare non possent, erratum esse a lapicida et legendum esse τοῦ ἰατρικοῦ viri docti existimabant.⁶⁸ Sed Udalricus Wilcken, cum multa in papyris ostracisque Aegyptiis tributa ignota enodavisset, quid λατρικόν esset, etsi dicere non potuit, tamen verbum ita tenendum esse arbitratus est.⁶⁹ Nobis igitur ab hoc incerto titulo abstinendum est, quamvis multum inter-esset in urbe Co ipsa tributum medicum inveniri.

73

In duobus autem aliis oppidis, Delphis, in media parte Graeciae, et Tei, in urbe Ionia Asiae Minoris, τὸ ἰατρικόν adhuc certe exstat. Ubi accuratiora ignoramus, nisi id intelligimus Tei iatricum tam necessarium esse existimatum, ut civibus novis, qui omnibus aliis oneribus liberarentur, tributum medicum tamen pendendum esset. Quod tributum etiam sua sponte homines aliqui constituebant. Nam consentaneum est, si pagani pagi Halentis una cum eis, qui in hoc pago agros possidebant et qui ibi et in agris Pelae pagi laborabant, medicum proprium conducebant (v. p. 57, 66), illos omnes voluntariam stipem contulisse, ut medico mercedem darent.

Quantum quisque pecuniae dederit, cum in Graecia ignoremus, papyri Aegyptiae demonstrant. Nam in papyris alterius fere a. Chr. saeculi: *Flinders Petrie Papyri* (ed. Mahaffy) II nr. XXXVIIIa (p. 36) semel, nr. XXXIXe (p. 129) passim ἰατρικόν β' legitur, ex quo apparet binas frumenti artabas a quibusdam pro tributo medico annuo pensatas esse. Qui tributum solvebant, in utraque papyro coloni Graeci veterani sunt, ita ut dici non possit omnesne cives tributum idem pependerit an fuerint qui plus debuerint (cf. U. Wilcken l. l. 375). Sed tributum duarum artabatur⁷⁰ parvum est, quoniam τὸ τὸ φυλακτικόν, quo tributo custodes alebantur, ternas artabas pro capite et anno faciebat atque multa tributa alia muneribus multo maioribus explebantur. Si igitur τὸ ἰατρικόν comparamus cum custodum tribute, merces muneris medicorum minor fuisse videtur quam custodum publicorum, nisi eorum plures in unoquoque loco quam medici publici fuerant. Medicis autem pro mercede non pecunia, sed frumentum ipsum datum esse videtur sicut archiatrix urbis Romae annonae vel *annonaria commoda*.

74

De mercede pars aliqua medico publico in medicinam consumenda fuerit aut alia summa ei praeter mercedem ex iatrico data sit, ut medicinam sustentaret, sicut medico illo Delio (v. p. 69). Apud Graecos ita fuisse E. Curtius iam suspicatus est, cum primo iatrici titulo Delphis invento existimaverit iatricum esse exactum *zur Besoldung von Aerzten und Erhaltung ärztlicher Anstalten* (GGA. 1864, 1227). Tum multa verba et plures etiam coniecturas de hac re incerta fecit A. Vercoutre.⁷¹

Mercede et publica et privata accepta medico publico alio etiam modo pro laboribus praemia data sunt. Populus enim medicos bonos laudabat, coronas eis dedicabat, hospites publicos (προξένους) eos faciebat, in civitatem ascribebat. Cum medicus urbem relinqueret, ut novam sedem appeteret, rebus bene gestis saepissime ei honores tales decreti sunt. Horum decretorum paullatim numerus maior in lucem prolatus est, cum nunc habeamus triginta (p. 19 sqq.); baseon autem statuarum quibus aevo Romano medici maxime honorati sunt publice constitutarum undecim collectae sunt (p. 21 sq.). Itaque et aevo Romano et ante Romana tempora et statuae et decreta plurima in urbibus collocata erant, atque spes est excavationibus locis omnibus nunc florentibus plura etiam inventum iri, quibus tota haec causa in quam inquirimus planior apertiorque fiet.

75

Quantopere autem mos honorandi medicos pervulgatum sit, inde facile perspicias apud scriptores decreta talia ficta et vera imitantia inveniri. In codicibus enim Hippocrateis cum aliis rhetorum inventis decretum Atheniensium in honorem Hippocratis fictum exstat (Littre IX 400). Quod decretum est commixtum ex veris nonnullis apud scriptores collectis,⁷² ex verbis in decretis honorificis vulgo usurpatis, ex multis omnino eminentis (cf. Littre IX 308; Herzog 215 sqq.). Ab Atheniensi quodam illud factum esse Littre arbitratus est (I 430), Herzog Petersenium (Philologus IV 251: *Zeit und Lebensverhältnisse des Hippocrates*) secutus ludum scholae rhetorum Coorum esse dicit circa annum a. Chr. n. trecentimum factum. Id rectius coniectatum videtur, cum Co decreti faciendi maius esset incitamentum et cotidie in Aesculapio multa medicorum decreta spectarentur. Sed num trecentesimo iam a. Chr. n. anno decretum factum sit, magnopere est

dubitandum. Mihi probatur primo demum a. Chr. n. saeculo (v. Kaibel GGA. 1900, 63) vel postea etiam decretum illud commentitum esse.

Aliud tale decretum apud Diodorum legitur (IV 71). Ubi fictum est Graecos Troiam oppugnantes Machaoni atque Podalirio immunitatem decrevisse Aesculapii filiis, qui homines sunt ut alii, at non dei, atque vulneratos multos medici quasi publici sanaverant: κατὰ δὲ τὸν πόλεμον μεγάλας χρείας αὐτοὺς παρασχέσθαι τοῖς Ἕλλησιν, θεραπεύοντας ἐμπειρότατα τοὺς τιτρωσκομένους, καὶ διὰ τὰς εὐεργεσίας ταύτας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μεγάλης τυχεῖν δόξης· ἀτελεῖς δ' αὐτοὺς ἀφεῖναι τῶν κατὰ τὰς μάχας κινδύνων καὶ τῶν ἄλλων λειτουργιῶν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐν τῷ θεραπεύειν εὐχρησίας. Quae verba in memoriam redigunt, quae interdum in veris medicorum decretis leguntur.⁷³

Inter honores alios medicis immunitas etiam praebebatur, quamquam ante Romana tempora non saepius ea in titulis extat, si generatim qui dabantur honores intuemur (legitur nr. 21 vs. 50, nr. 24 vs. 9, nr. 32 vs. 6, nr. 36 vs. 13, nr. 40 vs. 21 sq.). Id eo explicatur, quod medici his temporibus saepe urbem, in qua conserant, mox relinquabant, ita ut laus atque hospitium publicum gravius eis esset quam cunctarum rerum immunitas. Sed aevo Romano res valde exulta est et immunitas medicis legibus praecipuis praestabatur (v. p. 40 sq.) Quod primo tamquam gratia et favor a medicis adsumptum est, cum diserte rem in titulis adnotaverint (v. p. 43; praeter archiatros duos ibi citatos Heraclitus Rhodiopolites immunitatem se adeptum esse praedicat: nr. 42 vs. 16: ἀλιτουρησιὰ τιμιθεῖντα, ita ut titulus vix ante Hadriani aetatem exaratus sit). Cum autem archiatri in urbibus Asiae Minoris maxime in hoc loco haberentur, medici Aegyptii idem sibi praebere volebant. Nam Antonini epistula ad urbes Asiae missa omnes alias quoque urbes spectare videbatur: γραφείσης μὲν τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας, παντὶ δὲ τῷ κόσμῳ διαφερούσης (Dig. XXVII 1, 6 § 2.—cf. 40 sq.). Itaque in papyris medici questi sunt, quod munera publica sibi imponerentur contra imperatorum epistulas. Talem querimoniam M. Valerius Gemellus habuit (p. 51), et in eadem papyro supra querella alius medici descripta esse videtur atque responso magistratus alicuius a praefecto ita confirmata: κέκρικε[ν - -] ἀπολύσας, quod videtur esse: κέκρικε[ν δικαίως ὁ δεῖνα] ἀπολύσας. Unde apparet medicum questum confirmante praefecto muneribus liberatum esse. Duorum aliorum medicorum querellae disceptantur in papyro Oxyrhynchitana I 40, in qua multae huiusmodi causae una transcriptae sunt. Quarum in una anni p. Chr. 138 medico alicui de immunitate praestari referunt editores, qui hanc partem papyri nimis mutilatam non ediderunt. Quae tum sequitur causa, iterum querimoniam medici publici exhibet, sed qui cadaveribus arte medicabatur. Qui de liturgia imposita sibi ab eis, apud quos munere fungebatur, questus est; sed ei responsum est: τάχα κακῶς αὐτοὺς ἐθεράπευσας, δίδαξον τὸ κατατῆκον (qua re cadavera conserventur), εἰ ἰατρὸς εἶ δημοσιεύων ἐπὶ ταρι[χεῖα], καὶ ἔξεις τὴν ἀλιτουρησιάν. Tradebantur igitur apud Aegyptios mortuorum corpora medicis publicis propriis conservanda, sicut medici in unamquemque partem corporis erant (Herod. II 84). Qui ad se etiam pertinere epistulas imperatorum, quae medicos muneribus liberaverant, praedicabant.

Sunt tum libertates immunitatesque illae ad omnes medicos perlatae et epistulis imperatorum saeculis insequentibus etiam atque etiam affirmatae et auctae, ita ut mulieribus medicorum et filiis etiam libertates summae praeberentur (Cod. Theod. XIII, 3 et Iust. X 53 passim). At tamen cum in titulis medicorum saeculi II. vel. III., quibus immunitates iam datae erant, multa munera publica cum praedicatione quadam descripta sint, apparet medicos munera publica, etsi liberi eis erant, tamen si volebant suscipere potuisse. Et volebant multi, qui favorem populi et honores appetebant. Quae cum ita essent, Constantinus inter cetera anno 321 edixit: *quoniam gravissimis dignitatibus vel parentes vel domini vel tutores esse non debent, fungi eos honoribus volentes permittimus, invitos non cogimus* (Cod. Theod. XIII 3, 1).

Et tituli multos demonstrant archiatros, qui in summis honoribus versabantur: Μενεκράτης Μενεκράτους ὁ ἀρχιατρός τῆς πόλεως στεφανηφόρων κτλ. (Euromi, nr. 49); M. Αὐρήλιος Χαρμίδης πρύτανις καὶ στεφανηφόρος καὶ ἀρχιατρός (Heracleae-Salbaciae, nr. 57 et 58); M. Αὐρήλιος Πολείτης β' ὁ ἀρχιατρός πρῶτος ἄρχων τὸ β (Cerami, nr. 60); ἐπιμελουμένου τῶν Μυστηρίων Σουλ. Δημητρίου τοῦ ἀξιολογωτάτου ἀρχιατροῦ (Laginae, nr. 61); Αἰασικλείδας Αἰασικλείδα ὁ ἀρχιατρός τῆς πόλεως ἀγορανομῶν κτλ. (Troezene, nr. 50); cf. nr. 73 (Lesbi) Bresum archiatrum, qui plurima munera et publica et sacerdotalia administrabat. Quorum ex titulis apparet cives hos fuisse et viros in sua urbe illustrissimos, cum in summis urbium dignitatibus obveniant. Simul intelligitur cum hi munus medicum publicum appeterent, id quoque ipsum honoratum fuisse. Ut autem archiatri ex medicis optimis eligerentur, praeceperunt etiam saeculo IV. imperatores Romani: *si quis in archiatri defuncti est locum promotionis meritis adgregandus* eqs. (Cod. Iust. X 53, 10 = Th. XIII 3, 9); *quod si huic archiattrorum numero (XIV) aliquem aut conditio fatalis aut aliqua fortuna decerpserit, in eius locum, non patrocinio praepotentium, non gratia iudicantis, alius subrogetur, sed horum omnium fidei circumspectoque dilectu qui et ipsorum consortio et archiatriae ipsius dignitate et nostro iudicio dignus habeatur: de cuius nomine referri ad nos protinus oportebit* (Cod. Th. XIII 3, 8).

Unus ex archiatri, qui munera publica obierunt pecuniasque civitati dono dederunt, Attalus Priscus Ephesius Asclepiadis filius, ἀρχιατρός διὰ γένους vocatur (nr. 65 vs. 3). Ut maxime aevo Romano sacerdotia hereditaria fuerunt, ita huic quoque medico vel maiorum alicui munus archiatri in omne tempus traditum est, cum per se sumi posset filium semper officium patris secuturum esse.⁷⁴ Quod iure sumptum esse alius titulus affirmat: praedicat Heracleae-Salbaciae (in Phrygia maiore) Pappias quidam maiores iam archiatros fuisse: [Το μνημεῖόν ἐστι Παππίου - -] τοῦ ἀρχιατροῦ ἁπογόνο[υ] ἀρχιατρῶν κτλ. (nr. 59). Aliam familiam quasi familiam archiattrorum fuisse demonstrat titulus Acilii Theodori (nr. 71). Quem ipsum in titulo ἰατρῶν

76

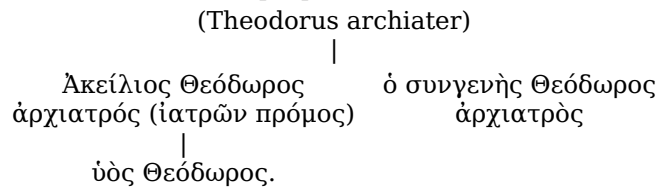
77

78

πρόμον vocatum tamen archiatrum fuisse inde colligas, quod iambi vocabulum ἀρχιατρὸν eo loco respuebant:

Ἀκείλιον Θεόδωρον ἰατρῶν πρόμον
σπουδαῖον εὐγενῆ τε καὶ εὐσχήμονα
ὑὸς Θεόδωρος θάψεν, ἦδ' ὁ<ς> συνγενῆς
Θεόδωρος ἀρχιατρός κτλ.

Consentaneum est versus causa mollissimam hanc translationem usurpari potuisse.⁷⁵ Archiater quoque fuit Theodorus Acilii propinquus (vs. 3/4). Cum autem filio Acilii nomen Theodori inditum sit, patrem Acilii Theodorum quendam fuisse verisimile est, ita ut ὁ συνγενῆς Θεόδωρος ἀρχιατρός Acilii mortui frater esset. Tum pater, qui duos filios archiatros habuerat, ipse archiater fuerit. Ut igitur rem stemmate ante oculos proponamus, sic existimamus:

Dubitandum non est, quin ὑὸς Θεόδωρος postea archiater factus sit. Postremum familiam veterinariorum quoque ostentemus: Οὐαλεριάνος ἰπποῖατρός ὑὸς ἰπποῖατροῦ (Αὐρηλίου Λύκου—CIG. 1953, Dii in Macedonia, vs. 7).

79

Rem igitur apud Graecos notissimam aevo Romano etiam pervulgatam fuisse certis exemplis illustravimus et familias quasdam medicorum ostendimus, quarum gentiles nominatim in titulis exstant. Medico autem magnae commendationi et usui erat, quod ex antiqua medicorum familia ortus erat aut ab vetusto aliquo medico incluto genus ducebat. Et saepe olim urbs aliqua Graeca medicum quendam publicum libenter instituerit, si patrem aut avum eius apud se munere iam functum esse audierit.

§ 7.

DE COLLEGIIS MEDICORUM.

Athenis medici publici, sive sex sive plures minoresve fuerunt, saeculo III. et iam antea pro se et aegris, quibus quisque medicatus erat, Aesculapio et Hygiae bis in anno sacrificium facere patrio more solebant. Quod inscriptione in Aesculapio Atheniensi eruta manifestum fit: ἐπειδὴ πάτριόν ἐστιν τοῖς ἰατροῖς, ὅσοι δημοσιεύουσιν, θύειν τῷ Ἀσκληπιῶι καὶ τῇ Ὑγιεῖα δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ὑπὲρ τε αὐτῶν καὶ τῶν σωμάτων ὧν ἕκαστοι ἰάσαντο ἀγαθεῖ τύχει δεδόχθαι τῇ βουλεῖ κτλ. (nr. 3 vs. 9 sqq.—cf. P. Girard l. l. p. 85). Sed quid consilium quingentorum in hac re rogaverit, lapide fracto non exstat, nisi forte sumis sacrificia, quae antea medici publici sua sponte et more patrio fecerunt, aliquo modo sancta esse a re publica. Constat autem medicos Atheniensium publicos una omnes in publicum prodiisse et sacra pro salute sua et eorum quibus medicabantur fecisse. At tamen proprium collegium medicorum publicorum fuisse ex hoc titulo sumi non potest.

Fuisse autem apud Graecos collegia medicorum iam ex eo apparere existimaverunt viri docti, quod nominibus medicorum vocabulum officii ἰατρὸς in titulis additum sit; ordinem autem nomini adiunctum in titulis Graecis ante Romana tempora eam habere vim, ut socius collegii alicuius declaretur (U. Koehler AM. X 77; E. Ziebarth, *Griech. Vereinswesen* 96 sqq.). Sed res incertissima est, et tituli θίασον vel κοινόν aliquod τῶν ἰατρῶν exhibentes nondum inventi sunt.

80

In urbe Co, cum multi fuerint medici, hos aliquo modo in collegii corpus coaluisse putares. Quod tituli quodam modo demonstrare videntur. In titulo Coo nuper reperto locus nominatur εἰ τοῖ ἰατροῖ τάσσονται (nr. 17). Quibus ex verbis locus elucet, quo medici vel publici vel omnes coibant, ut res communes inter se expedirent. In alio titulo quarti a. Chr. saeculi non multo post urbem traiectam, ut videtur, fasti sacri Coorum leguntur (nr. 20): quibus diebus ad quas aras sacra facienda sint et quo ritu, et quibus hominibus in quoque sacrificio caro et cetera victimarum obtingant. Vicesimo autem die mensis Batromii Iovi Polieo bos immolandus erat, cuius quae partes in ara non comburebantur imprimis pontifici et sacricolis tradendae erant, tum aliis hominibus: Νεστορίδα[ς] ν[ώτ]ου δίκρεας· ἰατροῖς κρέας· ἀύλητῆι κρέας· χαλκῶν καὶ κερα[μέω]ν ἑκατέροις τὸ κεφάλαιο[ν]· τὰ δὲ ἄλλα τὰ κρέα τὰς πόλιος· ταῦτα δὲ πάντα] ἀπ[οφέρ]ετα[ι] ἐκτὸς τοῦ τεμένους vs. 53-56, in quibus extrema suppleta sunt ab Ioh. de Prott, *Fasti sacri* p. 20. Illo igitur die medicis portio simplex carnis hostiae obveniebat. Cum autem inter ceteros gens una vocetur, qui nominantur ἰατροί, χαλκεῖς, κεραμεῖς collegia esse videntur (cf. Ziebarth l. l. 97), quibus quod negotium cum Iove Polieo fuerit apertum non est. Sed cum non intelligatur, cur χαλκεῖς et κεραμεῖς a re publica conducti sint, collegia o m n i u m opificum aut artificum hic nominata esse verisimile est.

Hae res incertae, utut se habent, aevo quidem Romano certum collegium medicorum nominatur (Wood, *Discov. at Ephesus* App. 7, p. 8 nr. 7): Ephesi enim M. Pomponius Boro medicus sarcophago, quem sibi et coniugi vivus fecit, haec in fine inscribenda curavit: τῆς σοροῦ κήδονται τὸ συνδριον, οἱ ἐν Ἐφέσω ἀπὸ τοῦ Μουσειῦ ἰατροί, οἱς καθιερωσάτην (ipse et coniunx) εἰς κλῆρον — — (sequitur summa quaedam). Qui medici Ephesii firmum, ut patet, habebant collegium.⁷⁶

Sed de collegiis medicorum publicorum nihil comperimus, neque quicquam dici poterit, nisi novi tituli inventi erint.

81

INDEX TITULORUM ET PAPYRORUM.

		pag.
CIG.	1275	64
"	1279	64
"	1407	39
"	1953	63 ⁵⁶ , 79
"	add. 2339b	66
"	2714	36 , 77
"	2847	37
"	2987	38 , 42 , 54 , 78 , 80 ⁷⁶
"	3285	34
"	3596	21
"	3645	38
"	3872b	42 ³⁶
"	3943	38 , 65 ⁵⁹
"	3953h	37 , 78
"	4249	42 ³⁶
"	4277	37
"	4315n	15 , 16 , 22 , 70 , 76
"	4379c	22
"	4716d ⁵⁷	63 ⁵⁶
"	5117	63 ⁵⁶
"	9256	61
IG.	I 81	17
"	I 42214 (p. 185)	17 ¹⁴
"	II 167 vs. 6/7	49
"	II 186	20 , 50
"	II 187	20 , 50 , 58 , 60 ⁵²
"	II 256b	14 ¹⁰ , 19 , 45 , 47 , 50 , 71
"	II 352b	14 ¹⁰ , 19 , 47 , 55 , 79 , 80 ⁷⁶
"	II 433	21
"	II 835/36	14
"	II 1449	55
"	III 780	15 , 22
"	III 780a	15 , 22
"	III 1193 col. I vs. 32	65
"	III 1199 col. I vs. 36	65
"	III 1202 col. I vs. 38	54 , 65
"	IV 365	66
"	IV 723	39
"	IV 782	36 , 77
"	IV 951 sqq.	15
"	IV 955	15
"	VII 2688	39
"	IX 1, 104	20 , 53
"	IX 1, 516	21 , 70
"	IX 2, 69	19 , 47 , 48 , 50 , 53 , 63
"	XII 1, 1032	14 ¹⁰ , 19 , 47 , 48 , 53 , 56 , 58
"	XII 2, 484	15 , 38 , 43 , 76 , 77
"	XII 3, 259	39
"	XII 5, 600	20 , 59
"	XII 5, 719	21 , 52 , 53
"	XIV 689	36 , 44
"	XIV 852	39 , 44
"	XIV 966	15
"	XIV 1751	33
"	XIV 1759	32
CIL. VI	3982	33 ²⁹
"	VI 3984	33 ²⁹

"	VI 3985 sqq.	34
"	VI 8504	33 ²⁹
"	VI 8646/47	34
"	VI 8895	34 , 35
"	VI 8905	31
"	VI 8907	66
"	IX 6213	39
"	X 2858	39 , 44
"	XIV 3641	34

Brit. Mus.	143	19 , 47 , 48 , 49 , 52 , 53 , 56 , 57 , 71
" "	258	21 , 27
" "	260	14 ¹⁰ , 21
" "	677	38
" "	799	22 , 33
" "	838	22
Cauer, Delectus ²	472	18 , 63 , 67
Ditt ¹	157	21
"	244	26
Ditt ²	371	22 , 58 , 60
"	466	19 , 72
"	489	14 ¹⁰ , 19 , 45 , 47 , 50 , 71
"	490	19 , 45 , 56
"	491	14 ¹⁰ , 19 , 47 , 48 , 53 , 56 , 58
"	503	20 , 56 , 64
"	616	20 , 80
Ditt. Suppl.	104	27
" "	220	21
" "	224	29 ²⁵
" "	230	29 ²⁵
" "	256	26
" "	374	26
Inscr. v. Magn.	113	22 , 58 , 60
" " "	119 vs. 19	65
Inscr. v. Olymp.	62	64
Inscr. v. Perg.	264	15
Kaibel EG	200	22
" "	352	38 , 78
" "	677	39 , 43
Lebas	II 1321	63 ⁵⁶
"	III 161	38 , 42 , 54 , 78 , 80 ⁷⁶
"	III 314-318	36 , 77
"	III 568	37
"	III 1523	38
"	III 1663b	16 , 42 ³⁶
"	III 1695	44
Loewy	294	26
Mich.	120	14 ¹⁰ , 19 , 45 , 47 , 50 , 71
"	268	19 , 72
"	297	19 , 47 , 48 , 50 , 53 , 63
"	425	19 , 45 , 56
"	436	14 ¹⁰ , 19 , 47 , 48 , 53 , 56 , 58
"	716	20 , 80
Paton-Hicks	5	19 , 45 , 56
" "	37 (40)	20 , 80
" "	92	15
" "	282	39 , 43
" "	344	19 , 45 , 57 , 66
" "	345	15 , 31
" "	409 et 418	22
SGDI.	60	18 , 63 , 67

"	1447	19 , 47 , 48 , 50 , 53 , 63
"	2615	19 , 72
"	2632	21
"	3557	21 , 27
"	3618	19 , 45 , 56
"	3636	20 , 80
Solmsen, Inscr. Gr. dial. 3		18 , 63 , 67
<hr/>		
AM.	I 337 nr. 7a	21
"	II 243	55
"	VII 364	19 , 47 , 48 , 50 , 53 , 63
"	XVI 292	19 , 72
"	XVI 406 vs. 16	73 , 74 ⁷¹
"	XVI 411 vs. 16	73 , 74 ⁷¹
"	XVIII 417 nr. 4	63 ⁵⁶
"	XXI 67	15
"	XXIV 211 nr. 34	15 , 42 ³⁶
"	XXV 119	60 ⁵¹
"	XXIX 169 nr. 12	42 ³⁶
"	XXIX 259	60 ⁵¹
Americ. Journ. IV 13 nr. 13		42 ³⁶
Ann. d. Inst. 1852, 154		44
Arch. Anz.	1903, 10	14 ¹⁰ , 20 , 48 , 56 , 58 , 64
" " "	193	15 , 32
" " "	197	20 , 80
" " "	198 nr. 1	21 , 48
" " "	198 nr. 2	21 , 58
" " "	198 nr. 3	19 , 49 , 53 , 57
" " "	198 nr. 4	19 , 57
Arch. Ztg. 1877, 154		55
BCH.	II 88	55
"	III 470	27
"	IV 217	26
"	IV 348	21
"	V 472	31
"	VI p. 13 vs. 83	20 , 69
"	VII 359	26
"	VII 452 II col. I vs. 12	42 ³⁶ , 65
"	IX 336 nr. 19	37 , 77
"	IX 337 nr. 20	37 , 42 , 77
"	X 60 nr. 1	22
"	X 216	16
"	X 510	42 ³⁶
"	XVII 20	64
"	XVII 550 nr. 48	20 , 56 , 64
"	XVIII 160 nr. 4	15 , 42 ³⁶
"	XVIII 197	21
"	XX 341 nr. 7	21
"	XXI 66 nr. 3	33
"	XXIV 225	14 ¹⁰ , 20 , 50 , 53 , 56
"	XXIV 403 nr. 79	42 ³⁶
"	XXV 234	19 , 47 , 48 , 53 , 56
"	XXVI 269	14 ¹⁰ , 21
"	XXVI 420 nr. 2	19 , 45 , 47 , 48 , 56
"	XXVI 429	46
"	XXVII 233	19 , 45 , 47 , 48 , 56
"	XXVII 317 nr. 6	38 , 78
"	XXVII 375 nr. 115	29 , 38
Byzant. Zeitschr. XIV 20 nr. 5		33
Eph. arch. 1841 nr. 602		63 ⁵⁶

Gazette archeol. VIII 42	39
Jahreshefte des oesterr. Inst. in Wien I 31	63 ⁵⁶
Jahreshefte des oesterr. Inst. in Wien VIII 128	80 ⁷⁶
IoHSt. X 72 nr. 24	42 ³⁶
" XI 127 nr. II	37 , 42 , 77
" XI 251 nr. 27	42 ³⁶
" XVII 286 nr. 54	38 , 42
" XXIV 287 nr. 33	42
Μουρς. κ. βιβλ. III 159 nr. τ1θ'	38 , 42
Papers of the Amer. School II 21 nr. 17	37 , 77
Papers of the Amer. School III 27 nr. 29	42 ³⁶
Papers of the Amer. School III 287 nr. 407/408	22
Philologus XVI (1860) 10	63 ⁵⁶
REG. IV 357 vs. 16	73 , 74 ⁷¹
" VI 180 nr. 19	22
" IX 359	20 , 56 , 64
" XII 382 nr. 3	38
Rev. arch. 1897, I, 355	33
Transactions of the Royal Soc. of Lit., London Ser. II., I 245 nr. 2 et 304 nr. 2	16
Ser. II., X 126 nr. 25	37 , 42 , 77
Wiener Jahreshefte I 31	63 ⁵⁶
" " VIII 128	80 ⁷⁶

	pag.
Ascoli, <i>Iscrizione etc. di antichl sepolcri Giudaici del Napolitano</i> 55 nr. 10	39
Benndorf und Niemann, <i>Reisen in Lykien und Karien</i> 63 nr. 30	33
et 64 nr. 32	
" " " " 176 nr. 225	37 , 42 , 76
Heberdey und Kalinka, <i>Zwei Reisen im südwestl. Kleinasien</i> 23 nr. 13	19 , 48
Heberdey und Wilhelm, <i>Reisen in Kilikien</i> 20 nr. 51	37
" " " " 83 nr. 161	37 , 42
" " " " 96 nr. 179	42 ³⁶
Herzog, <i>Koische Funde und Forsch.</i> 92 nr. 115	39 , 43
Newton, <i>Discoveries of Halicarn.</i> II 790 nr. 96	37 , 77
Perrot, <i>Exploration de la Galatie et de la Bithynie</i> 48 nr. 27	38 , 78
Petersen und v. Luschan, <i>Reisen in Lykien</i> 176 nr. 225	37
Wagener, <i>Inscriptions grecq. rec. en Asie Mineure</i> 20 nr. 3	38 , 42
Wescher et Foucart, <i>Inscriptions rec. à Delphes</i> 16	19 , 72
" " " " 462	21
Wood, <i>Discoveries at Ephesus</i> App. 7 p. 8 nr. 7.	42 ³⁶ , 80
BGU. nr. 647	24 , 57 , 60 , 61 , 62
Grenfell, Hunt, Hogarth, <i>Fayûm towns and their papyri</i> nr. 106	51 , 76
Mahaffy, <i>Flinders Petrie papyri</i> II nr. 38a (p. 36)	73
" " II nr. 39e (p. 129)	73
Oxyrh. Pap. I nr. 40	23 , 45 , 76
" " I nr. 51	23 , 45 , 61
" " I nr. 52	23 , 61
" " I nr. 92	63 ⁵⁶
" " I nr. 126 vs. 23	29
Peyron, <i>Pap. Graec. Taurinensis musei Aegyptii</i> I nr. 1 vs. 25	28

Natus sum RUDOLFOS POHL Berolini die XXIV. mensis Octobris a. 1879 patre Augusto matre Augusta e gente Mahn. Fidei ascriptus sum evangelicae. Adii novem per annos gymnasium Luisianum Berolinense et inde autumno a. 1897 testimonio maturitatis instructus Berolini inter cives academicos Almae Litterarum Universitatis Fridericae Guilelmae receptus sum. Ibi studiis me dedi philologicis archaeologicis epigraphicis historicis. Examen rigorosum sustinui die II. mensis Februarii.

Docuerunt me viri clarissimi R. DELBRUECK, DIELS, DILTHEY, FREY, GRAEF, GOLDSCHMIDT, HARNACK, HUEBNER †, KALKMANN †, KEKULE DE STRADONITZ, KOSER, KUEBLER, MUENCH, E. PERNICE, PFLEIDERER, PAULSEN, ROLOFF, E. SCHMIDT, H. A. SCHMIDT, J. SCHMIDT †, SIMMEL, STUMPF, TOBLER, VAHLEN, DE WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, WINNEFELD, WOELFFLIN.

Ad exercitationes me admiserunt philologicas proseminarii Berolinensis DIELS, DE WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, HEINZE, HELM, historicas et historico-geographicas HIRSCHFELD, SIEGLIN, archaeologicas et historiae artis KEKULE DE STRADONITZ, KALKMANN, GRAEF, WOELFFLIN, epigraphicas DESSAU, WINNEFELD, palaeographicas H. SCHOENE, papyrologicas P. M. MEYER, philosophicas PAULSEN, paedagogicas MUENCH.

Quibus omnibus viris plurimum me debere grato ac pio animo profiteor, gratias autem quam maximas habeo et semper habebō RENARDO KEKULE DE STRADONITZ, qui summa cum benevolentia et humanitate me amplexus est, cum per septies sex menses exercitationibus eius interesset et ab eo per idem tempus apparatus archaeologico praepositus essem, et UDALRICO DE WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, quo auctore et adiutore liberalissimo haec studia confeci.

Adnotationes

1. Inscriptionibus iam inventis hi viri docti in medicos publicos accuratius uberiusque inquisiverunt:

A. Vercoutre, *La médecine publique dans l'antiquité grecque*, Rev. arch. 1880 (N. S. XXXIX), p. 99, 231, 309, 348 sqq., a quo quibus in rebus erratum sit demonstravit A. Dechambre, Rev. arch. 1881 (N. S. XLI), p. 52, qui de »medicina publica«, ut dicunt, se ipsum profitetur disseruisse »dans un journal de médecine«, quam ephemeridem non nominatam adhuc non inveni.

P. Girard, *L'Asclépieion d'Athènes*, Paris 1881 (Bibl. des écoles franç., fasc. XXIII). Pars II, cap. II, 2, p. 83.

S. Reinach apud Daremberg-Saglio, *Dictionnaire des antiq. grecq. et rom. s. v. Medicus*, cap. XIII (vol. III, 2, p. 1691), ubi quae de tota medicorum Graecorum conditione nota sunt, uberrime exponuntur.

De medicis magis in universon (ut S. Reinach) commentati sunt, tamen etiam de publicis nonnulla attulerunt:

C. Becker, *Charikles*, ed. Göll III, p. 48 sqq. (*Erster Exkurs zur achten Szene: die Ärzte*).

G. Welcker, *Zu den Altertümern der Heilkunde*, Kleine Schriften III, p. 1-234.

R. Herzog, *Koische Forschungen und Funde*, Anhang 5: »Die Ärzteschule von Kos«, p. 200 sqq.

Quos omnes infra nomine tantum citabimus.

2. Pontificem Aesculapii cum fuisse credi non potest, quandoquidem hac aetate medicis nondum ullus erat usus cum Aesculapio et Aesculapiis. Hic nuntius, quem apud Herodotum nondum legis, tum demum nasci poterat, cum Aesculapia florerent et ars medica in eis orta esse putaretur. Sed conferas quae infra scripsi § 2.

3. cf. praecipue Aristot. Polit. 1274a, 22 sqq.: νομοθέται δ' ἐγένοντο Ζαλευκός τε Λοκροῖς τοῖς ἐπιζευρυίοις, καὶ Χαρώνδας ὁ Καταναῖος τοῖς αὐτοῦ πολίταις καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς Χαλκιδικαῖς πόλεσι ταῖς περὶ Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν.

4. Zaleucum primum de medicis publicis legem scripsisse atque praescripta eius Charondam in leges suas recepisse coniecerunt A. Dechambre, Rev. arch. 1881 (XLI), 52, R. Herzog, l. l. 205. Sed incertiores illae sunt res, quam ut nomen affferri possit.

5. cf. schol. ad Od. l. l., Eustath. 1824, 34 et 1825, 5 sqq., Suidas s. v. δημιουργοί (= schol. ad Arist. Equit. 650) et δημιουργός.

6. Α 514 ἱητρὸς γὰρ ἀνὴρ κτλ. N 213 sq. τὸν μὲν ἐταῖροι ἔνεικαν, ὁ δ' ἱητροῖς ἐπιτεῖλας ἦεν ἐς κλισίην κτλ. Π 28 (βέβληται ... Διομήδης ... Ὀδυσσεὺς ... ἦδ' Ἀγαμέμνων κτλ.) τοὺς μὲν τ' ἱητροὶ πολυφάρμακοι ἀμφιπέρονται, ἔλκε' ἀκειόμενοι. Α 835: χρηρίζοντα καὶ αὐτὸν (sc. Ποδαλείριον ἔλκος ἔχοντα) ἀμύμονος ἱητῆρος.

7. Ibidem exempla complura moris poetici illius Graecorum inveniuntur: 49 sqq.:

ἄλλος Ἀθηναίης τε καὶ Ἥφαιστου πολυτέχνευ
ἔργα δαεὶς χειροῖν ξυλλέγεται βίοτον,
ἄλλος Ὀλυμπιάδων Μουσέων πάρα δῶρα διδαχθεὶς,
ἱμερτῆς σοφίης μέτρον ἐπιστάμενος·
ἄλλον μάντιν ἔθηκεν ἄναξ ἐκάεργος Ἀπόλλων κτλ.

cf. supra p 384 sq. et Empedocles 146 (Diels, Vorsokr.) = Clem. Strom. IV, 150, p. 632 P: εἰς δὲ τέλος μάντιες τε καὶ ὕμνοπόλοι καὶ ἱητροὶ καὶ πρόμοι ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισι πέλονται,

ἐνθεν ἀναβλαστοῦσι θεοὶ τιμῆισι φέριστοι.

8. Ueberius de hac re egit Daremberg, *Études d'archéol. médicale sur Homère, Rev. arch.* N. S. XII (1865), p. 95, 249, 337; idem, *De l'état de la médecine entre Homère et Hippocrate* (962-460) *d'après les poètes et les historiens grecs, Rev. arch.* N. S. XVIII (1868), p. 345 sqq., XIX (1869), p. 63, 199, 259 sqq.

9. Iam ante Hippocratem medicos scripsisse libros (sed non sanctos in templis Aesculapii conservatos) ex multis etiam librorum Hippocrateorum locis elucet. Ad quas antiquorum litteras spectare videtur Hippocrates vel qui scripsit περὶ ἀρχαῖης ἰητρικῆς cum dicit (c. 2): ἰητρικῆ δὲ πάλαι πάντα ὑπάρχει καὶ ἀρχῆ καὶ ὁδὸς εὐρημένη καθ' ἣν τὰ εὐρημένα πολλὰ τε καὶ καλῶς ἔχοντα εὐρηταὶ ἐν πολλῷ χρόνῳ καὶ τὰ λοιπὰ εὐρεθήσεται, ἦν τις ἱκανός τε εὖν καὶ τὰ εὐρημένα εἰδὼς ἐκ τούτων ὀρμώμενος ζητῆ. Quae verba Hippocrate ipso indigna non sunt. Alcmaeonem autem Crotoniatam saeculo iam sexto librum medicum composuisse et fortasse primum de rebus medicis scripsisse nunc inter omnes constat (cf. Wachtler, *de Alcmaeone Crot.* p. 33 sqq.).

10. Medici publici Athenis bis in anno Aesculapio et Hygiae immolabant: IG. II 352b (cf. infra cap. II § 7). Honores medicis decreti Aesculapii diebus sacris pronuntiabantur: IG. XII 1, 1032, vs. 23 (Brycunte), Brit. M. 260, vs. 2 (Calymnae inventa; Co honores pronuntiabantur); BCH. XXVI (1902), 269, vs. 32 (Delphis; Co). Decreta honorifica medicorum marmori incisa in templis Aesculapii constituebantur. Quod maxime Co factum est, ubi multas medicorum stelas in Aesculapio nunc effodit R. Herzog (Arch. Anz. 1903, p. 10, 197, 198). Firmum hunc morem fuisse et alias etiam urbes in Aesculapio Coorum stelas medicorum Coorum collocasse demonstrat inscriptio Delphica (BCH. 1902, 269, vs. 28 sqq.): δόμεν [δ]ὲ [καὶ τοῖς τὰ Πύθια ἐπαγγελλόντοισι τῶν τῶν Κῶν πόλει τοῦ ψαφίσματος τὸ ἀ[ντ]ίγραφον, ὅπως ἀναγορευθῆ ὁ στέφαν[ος τ]οῖς Διουυσίοις τοῖς ἐν Κῶν καὶ τοῖς [A]σκλαπιείοις· ἀναθέμεν δὲ καὶ στάλα[ν ἐ]ν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (sc. Co, cum antea (vs. 26 sqq.) iam legatur Delphis lapidem statuendum esse in templo Apollinis). Sed alii etiam in urbibus lapides medicorum honores exhibentes in templis Aesculapii, si in urbe erant, constituebantur: Athenis (IG. II, 256b, vs. 30; ibi in Aesculapio etiam lapis inventus est, in quo decretum de sacrificiis ab medicis publicis factis erat incisum: IG. II 352b); Olunte (BCH. 1900, 225, vs. 57 sqq.).

11. Legitur ibi: - - δακτύλιος σάρδιον χρυσιῶ ἐνδεδεμένον, ὁ ἀνέθη[κεν Ὀνήτ]ωρ ἰατρός, ὁ[λκ]ή - ἔνι γ[ρ]ύψ καὶ ἔλαφος. Aliud donum ab medico quodam votum Aesculapio habes in eadem inscriptione vs. 17: - - Νικομάχου ἰατροῦ ΔΔ.

12. Calana et Leontini, quibus oppidis Charondas dedit leges, coloniae erant Chalcidensium (Thucyd. VI, 3); reliquae autem urbes, in quibus leges Charondae inducebantur, plurimae etiam coloniae Chalcidensium erant (cf. Arist. Polit. 1274a, 24, vid. adn. 3). Itaque leges illae sunt fortasse quae vocantur νόμιμα τὰ Χαλκιδικά, quas contra Doricas vicisse in Himera urbe tradit Thucydides VI, 5.

13. Medicus hic, quin vere appellatus sit Pittalus, in dubium vocari non potest (cf. Πιττακός, Πιττάλακος). Tamen »nom de fantaisie« nomen esse Pittali et re vera Attalum eum appellatum esse Daremberg suspicatus est (Rev. arch. XIX, 1869, p. 69), quem secutus est Vercoutre l. l., p. 107 (sed cf. Dechambre l. l., p. 53). Errore autem Suidas Σπίτταλον eum nominat (s. v. Σπίττ.); sed Πίτταλος omnibus Aristophanis locis auctoritate codicum constat. Sed nomen Pittali Atticum non est.

14. Una alia est Attica inscriptio medici, quae ad saec. VI. extremum pertinere videtur: μνεμα τοδ' Αἰνέο σοφίας ἰατρο ἀρίστο in disco marmoreo cum medici residentis imagine picta (IG. I 422¹⁴, Suppl. p. 185). Sed medici publici esse eam non constat. Nuper de inscriptione et imagine egerunt H. Dragendorff, Jahrb. d. I. XII (1897), p. 1 sqq. et tab. I, R. Herzog l. l., p. 151, 201.

15. De tempore inscriptionis, cui certus quidem Idaliorum annus adscriptus est, magna est dissensio inter eos, qui praeter Deeckium inscriptionem ediderunt et tractarunt: Cauer, Del. inscr. Graec.² 472 (nonnullis annis ante 386) Meister, *Die griech. Dial.* II, p. 199 (389 a. Chr.— cf. Larfeld apud Bursian, Jahresb. LXVI, 36), Hoffmann, *Die griech. Dial.* I, p. 40 sqq. (449 a. Chr.), Solmsen, *Inscr. Graec. ad dialectos illust. sel. 3 (probabiliter ante a. 391)*. Vix Eduardi Meyeri coniectura (*Gesch. d. Alt.* III, 304) probanda est, qui inscriptionem ad seditionem Cypriorum anni 499 (Herod. V, 104, 108-115) revocavit, cum totum genus dicendi ab hac antiquitate abhorreat. Sed alii etiam firmum fundamentum quo nitantur non habent, neque ullum verbum apud Diodorum legitur (quod Meisterum secutus asseveravit Larfeld l. l.) de Idalio ab Persis et Citieis oppugnato, quamquam bellum accurate narratum est (Diod. XIV, 98, XV, 1-4, 8-9). Sed legitur in inscriptione ipsa medico soli praeter aliam summam dandas esse duas didrachmas Idalienses. Quae didrachmae sunt stateres Idalienses, quorum nunc etiam multi exstant (v. *Catalogue of the Greek coins in the Brit. Mus., Cyprus* tab. V). Sed hi post annum fere 420. non iam forma publica percussi sunt, ut compluribus de causis sumpsit G. Fr. Hill (l. l. p. XXX sq.: *the coins of Idalium cannot be dated later than the third quarter of the fifth century* cf. p. LII). Accedit, quod in titulo Idaliensi Poenico (Euting, Sitz.-Ber. d. Berl. Ak. 1887, 422) Baalmelek tyrannus Citieorum (cc. 479-449) rex Citieorum nominatur, at filius eius Asbaal (445-425) et nepos Baalmelek II. (425-400) reges nominantur »Citiensium et Idaliensium« (cf. l. l. p. XXX et XXXIII). Itaque initio regni Asbaali Idalium ab Citieis expugnatum esse videtur, unde sequitur, ut tabula ahenea Onasili medici circa annum 445 exaratum sit (cf. l. l. XXX, LII).

16. Χατάλας editor: X/ —|ΤΑΛΑΣ· Χαρτάδας vel Χαρητάδας coni. v. Wilamowitz laudans Hippocr. Epid. VII, 557 Ch., ubi Χαρτάδας legitur.

17. De accentu huius vocis viri docti non pauci erraverunt, qui titulos archiatrorum ediderunt Graecos, cum scribunt ἀρχίατρος. Sed monet in Thesauri Henrici Stephani editione Parisiana L. Dindorf accentum acutum praecipisse Arcadium p. 89, 19 (τὸ δὲ ἰατρός φιλίατρος

ἀναβιβάζει καὶ ἐν τῷ ἀρχιατρὸς καὶ ἰππιατρὸς φυλάττει—sed hausta sunt ex Herodiano περι καθολικῆς προσωδίας libro θ', vid. Lentz I, 229, vs. 10) et conferendum esse Etymologicum Magnum, p. 215, 6 et 250, 34. Legitur autem in EM. p. 250, vs. 28 sqq.: τὰ γὰρ εἰς οὐκ ὀνόματα ἐν τῇ συνθέσει ἀναβιβάζουσι τὸν τόνον· οἶον κτα. χωρὶς γὰρ, φησί, εἰ μὴ διὰ σημασίαν τινὰ κωλυθεῖν διὰ τὸ λοιγός, βροτολοιγός. καὶ χωρὶς τῶν ἐθνικῶν, Ἀχαιοί, Παναχαιοί, καὶ χωρὶς τοῦ ἱατρὸς, ἀρχιατρὸς. Eadem autem p. 215, 6 sqq. leguntur.

18. Ita R. Briau archiatros in classes quinque divisit (l. l. p. 18):

1. des archiâtres palatins (les médecins des empereurs),
2. des archiâtres municipaux (les médecins municipaux des villes de province),
3. des archiâtres populaires de Rome et de Constantinople (les médecins publics des deux villes impériales),
4. des archiâtres scolaires (les présidents des collèges ou sociétés de médecins ou d'écoles de médecine),
5. des archiâtres du xyste et des Vestales (les médecins spécialement attachés au service du portique appelé Xyste dans les gymnases publics et à celui des vierges Vestales).

Sed nescio quid inter classem alteram et tertiam, inter quartam et quintam intersit. Sic enim existimo primos archiatros apud Romanos (i. e. in iure Romano) fuisse medicos publicos, tum nomen usurpatum esse et ab medicis imperatorum et ab aliis praestantioribus medicis, qui munere quasi publico fungebantur. Tria igitur genera sint archiatrorum.

19. Ante R. Briau, qui ipse etiam apud Daremberg-Saglio s. v. *archiatrus* (I, p. 373) rem exposuit, de archiatis Romanis inter alios scripserunt: E. Th. Gaupp, *de professoribus et medicis eorumque privilegiis in iure Romano dissertatio*. Vratislaviae 1827 (ubi priorum invenis de hac re dissertationes ac fontes ex Codice Theodosiano et Corpore iuris accurate collectos); Goldhorn, *de archiatis Romanis et eorum origine usque ad finem imp. Rom. occ.* Lips. 1841. Conferas etiam E. Kuhn, *Die städt. u. bürgerl. Verfassung des röm. Reichs* I, p. 83 sqq.; W. Smith, *Dictionary of Greek and Roman antiquities* (2e ed. Lond. 1865) s. v. *archiater* (ubi res, ut tum erant, breviter et perspicue explicatae sunt); O. Marquardt, *Privatleben der Römer*, p. 752 sqq.; Friedländer, *Sittengesch. Roms* I⁶, p. 335 sqq. Vetustiores viros doctos citant Leclerc, *Hist. de la Méd.* p. 585 sqq. et Bailie, *Fasciculus inscr. Graec.* I, p. 112.—Quod in libro a R. Briau scripto legis, excerpit M. Salomon, *Deutsch. Archiv für Gesch. der Medicin u. med. Geogr.* edd. H. et G. Rohlf's, II (1879), p. 216 sqq.—Nuper rem paucis tractarunt: A. Vercoutre l. l., p. 355; M. Wellmann apud Pauly-Wissowa s. v. ἀρχιατρὸς; J. Bloch apud Neuburger u. Pagel, *Handb. d. Gesch. d. Med.* I, 583; S. Reinach l. l., p. 1690.

20. Cito titulos medicorum, quos p. 19-22 enarravi, numeris ibi praepositis.

21. Adnotat Newton l. l.: *there seems to be traces of the X*

22. Scripsit haec A. R. Munro Friderico Hillero de Gaertringen, qui precibus meis ut lapidem visitaret illum rogaverat: *We both (A. Smith et A. Munro) agree that the space indicated by Newton was never inscribed. The letters on each side of it are quite clear and distinct, but the interval is blank. The last two letters of NIKEYΣ are widely spread. There would hardly be room for APX before IATPOΣ. The surface does not appear to have suffered, although it is a little rubbed. The letters would still be perfectly legible if they had ever existed.* Gratias ago hoc quoque loco viris doctissimis Britannicis et Friderico Hillero de Gaertringen, qui multis quoque in aliis rebus animo libentissimo me adiuvit et consilio et re.

23. Non Ptolemaei III. Euergetae I. (246-221), ut volebat editor, sed fortasse Ptolemaei VI. Philometoris (180-145) (P. M. Meyer, *Heerwesen* 61²⁰⁶; cf. Strack, *M. Rh.* 1900, 86; Ditt. *Suppl.* 104).

24. In codicibus Aristeae epistulae ad Philocratem ὁ δὲ ἀρχιητρός Νικάνωρ (§ 182 Wendland) legitur. Qui Nicanor Ptolemaei I. temporibus Alexandriae LXXII senibus Iudaicis illis hospitio excipiendis ad vivendum omnia paravisse dicitur. Sed ἀρχιητρός interpolatum esse pro ἀρχεδέατρος et olim iam Letronne coniecerat (Journ. des Sav. 1828, 105) et ex eo sequitur, quod Josephus, qui epistulam Aristeae excerpit, eodem loco dicit ὁ δὲ ἐπὶ τῆς τῶν ξένων ἀποδοχῆς τεταγμένος Νικάνωρ (Ant. XII, 2, 12), ita ut Josephum ἀρχεδέατρον apud Aristeam legisse verisimile sit (G. Lumbroso, *Recherches sur l'économie politique de l'Égypte sous les Lagides*, p. 206¹). Fuit autem hospites recipere eisque prospicere maxime ἐδέατρον, cf. Ath. 171b: νῦν δὲ ὁ ἐδέατρος ἐπιστάτης γέγονε τῆς ὅλης διακονίας. ἦν δ' ἐπιφανῆς καὶ ἐντιμὸς ἡ χρεία. Χάρης - - - Πτολεμαῖόν φησι τὸν Σωτήρα ἐδέατρον ἀποδειχθῆναι Ἀλεξάνδρου.

25. Equidem etiam puto titulum ἀρχιερέως in Syria primum publice usurpatum esse. Nam tertio iam saeculo ἀρχιερεῖς ab Seleucidis instituebantur, ut testantur optime tituli Ditt. *Suppl.* 224 (vs. 21): [κρ]ίνομεν δὲ (Antiochus II.) καθάπερ [πανταχοῦ] καθεστήκασιν κ[α]τὰ τὴν βασιλεῖ[α]ν ἡμῶν ἀρχιιερεῖς, καὶ ταύτ[η]ς (uxoris regis) καθίστασθαι [ἐ]ν τοῖς αὐτοῖς τόποις ἀρχιερείας αἱ φο[ρ]ήσουσιν στεφάνους χρυσοῦς ἔχοντας - - - - - ις, ἐπιγραφῆσονται δὲ καὶ ἐν [τοῖς] συναλλάγμασι μ[ε]τὰ τὸς τῶν [τε θε]ῶν καὶ ἡμῶν ἀρχιερεῖς. *ibid.* 230 (Solis): Πτολεμαῖος Θρασεά στραταγὸς καὶ ἀρχιερεὺς Συρίας Κοίλας καὶ Φοινίκας Ἐρμαῖ καὶ Ἡρακλεῖ καὶ βασιλεῖ μεγάλῳ Ἀντιόχῳ. Tum hoc institutum inde a temporibus Ptolemaei V., qui Cleopatram filiam Antiochi III. in matrimonium duxit (Ditt. *Suppl.* 230²), saepissime Cypri, quae Ptolemaeorum est, invenitur (cf. Brandis ap. Pauly-Wissowa s. v. ἀρχιερεύς; Ditt. *Suppl.* l. l.). Sed in Aegypto ipsa pontifices Graeci ἀρχιερεῖς ab Ptolemaeis vocati non esse videntur (neque pontifices regum ipsorum), cum nullius ἀρχιερέως titulus ante Romana tempora exstet. Nam inscriptiones, quae verbum ἀρχιερεῖς exhibent, monumentum Canopium (Ditt. *Suppl.* 56, 3 et 74) et lapis Rosettanus (*ib.* 90, 6, ubi legis (sicut 56, 3): οἱ ἀρχιερεῖς καὶ προφήται καὶ οἱ εἰς τὸ ἄδυτον εἰσπορευόμενοι κτα. καὶ οἱ ἄλλοι ἱερεῖς) ex lingua Aegyptia translatae et titulis Aegyptiis additae sunt. In his igitur vox Aegyptia quodam modo voce ἀρχιερέως reddita est. Graecus

autem Ἐράτων, qui in titulo saec. a. Chr. I. Philis invento vocatur συγγενῆς καὶ ἀρχιερεὺς καὶ (ἀρχι)προφήτης τῆς μεγίστης θεᾶς Ἴσιδος (Lepsius, Denkm. XII, 87. 241, 250), in vetusto Aegyptiorum templo munere pontificis summi functus est. Id quidem notissimum est multos et sacerdotes et pontifices maximos in templis antiquis Aegyptiis fuisse, ut in vetustissimo iam regno fuerunt etiam medici regis, archiatri, superpositi medicorum regis, ut nostris vocabulis utar (cf. A. Erman, *Ägypten und ägypt. Leben im Altertum*, 447). De illis autem ἀρχιερεῦσι Aegyptiis Herodotus iam verba fecit: II, 37: ἰρᾶται δὲ οὐκ εἰς ἑκάστου τῶν θεῶν ἀλλὰ πολλοί, τῶν εἰς ἔστι ἀρχιερεὺς. II, 143: ἀρχιερεὺς γὰρ ἕκαστος αὐτόθι ἰστᾶ ἐπὶ τῆς ἑωυτοῦ ζόης εἰκόνα ἑωυτοῦ (monstrantur autem statuæ ἀρχιερέων inde a regni vetustissimi temporibus). II, 151: τῶν δὲ δωδέκα βασιλέων - - - μελλόντων κατασπείσειν ὁ ἀρχιερεὺς ἐξήνευκε σφι φιάλας χρυσέας κτλ. Sed ἀρχιερεῖς G r a e c i in Aegypto ipsa Ptolemaeorum aetate nondum exstant. Quod autem nunc res ipsas perscrutantes invenimus institutum et ἀρχιατροῦ et ἀρχιερέως ab Seleucidis factum esse, aliis comprobatur. Viderunt enim P. M. Meyer (Heerwesen 61²⁰⁶) et M. L. Strack (M. Rh. LV (1900), 173 sq.) totum ordinem dignitatum aulicarum (συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, τῶν ὁμοτίμων τοῖς συγγενέσι, τῶν ἀρχισωματοφυλάκων, τῶν πρώτων φίλων, τῶν φίλων, τῶν διαδόχων) ab regno Ptolemaeorum per saeculum tertium alienum fuisse. *Ptolemaeum Epiphanem (205-181 a. Chr.) demum* (ita quae illi tum eruerunt apte paucis complexus est Guilelmus Dittenberger, Suppl. 104²) *circiter annum 190 a. Chr. haec omnia instituisse. Quod quoniam per idem illud tempus Epiphanes primus ex omnibus Ptolemaeis uxorem ex gente Seleucidarum duxisset, Antiochia Alexandriam translatum hoc institutum omnium maxime probabile esse, etsi nullum dum comparuisset testimonium quo iam ante illud tempus Seleucidas eo usos esse demonstraretur. Illos vero rursus partim, ut in συγγενῶν honore, Persica, partim, ut in ἀρχισωματοφυλάκων ordine, Macedonia exempla expressisse.* Sed hos titulos accipiebant Ptolemaei, ἀρχιατροὺς omnino non, ἀρχιερεῖς partim tantum (Cypr) instituebant.

26. Qui cum scripta pertinentia ad Xenophontem composuerit (p. 190¹), addatur: Rayet, *Annuaire de l'association pour l'encouragement des ét. grecq.* IX, 271 sqq. R. Briau, *L'archiatrie romaine*, p. 43 sqq.

27. Quod Paton (l. l.) et Dubois (BCH. V, p. 474¹) ante φιλονέρωνα eodem loco etiam φιλοκλαύδιον fuisse hac una de causa contenderunt, quia sic spatium erasum melius expleretur verbo longiore, eo refellitur, quod in versu inferiore decem ipsae litterae (= φιλονέρωνα) id spatium occupant, quo in superiore rasura est; itaque φιλοκλαύδιον, cum litteras duodecim habeat, non melius, sed peius in rasuram init. Similiter et aliis de causis iam Dittenberger (Syll.² 368⁷) et Herzog (l. l. p. 198) coniecturam illam respuerant.

28. cf. nunc R. Herzog, *Arch. Anz.* 1905, p. 9/10.

29. CIL. VI 3982: *M. Livius Liviae l. Orestes supra med(icos)*; CIL. VI 3984 (cf. 3983); *M. Li[vius] Boeth[us] dec(urio) medicorum*; CIL. VI, 8504: *D. M. T. Fl. Paederot. Aug. lib. Alcimiano superposito medicorum* eqs.

30. Copiam videndi praebuit E. Pfuhl anaglyphi imagine photographica amabiliter dono data.

31. Testem adhibet R. Briau (l. l. p. 39) etiam inscriptionem Taurinensem Grut. p. 632, 6 al.: ACRONIP|MEDICO AVG|eqs. Sed exemplum melius exhibet (v. CIL. V, 7043):

ACRON
MEDICO M

eqs.

32. Conferas etiam Iacob. Arata, *L'arte medica nelle iscrizioni latine* (Genova 1902), ubi non pauci tituli Latini medicorum (Aesculapii, aliorum deorum sanantium) ex voluminibus nonnullis Corporis Inscr. Lat. raptim sunt collectae.

33. cf. Grimm, *Dwb.* I, 577; Kluge, *Etym. W.* p. 20.—ahd. arzât. mnd. aersatre, aersater, ersater, ersetre. mhd. arzât, arzet. nhd. arzt.

34. Rangabé, (Ant. Hell. 426) suspicatus est in Archippi duobus decretis honorum IG. II 230a vs. 9: NAPXIIIΠONTONAPXI legendum esse ..]ν Ἀρχιππον τὸν ἀρχι[ατρὸν]. Sed haec coniectura multis de causis reicienda est (cf. Wescher, *Rev. arch.* 1863 (VIII), d. 481¹).

35. Additque Modestinus ipse: εἰκὸς δὲ τῷ μὲν μεγίστῳ ἀριθμῷ χρῆσασθαι τὰς μητροπόλεις τῶν ἔθνων, τῷ δὲ δευτέρῳ τὰς ἐχούσας ἀγοράς δικῶν, τῷ δὲ τρίτῳ τὰς λοιπὰς. τοῦτον τὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνειν μὲν οὐκ ἔξεστιν οὔτε ψηφίσματι βουλῆς οὔτε ἄλλη τινὶ παρευρέσει, ἐλαττοῦν δὲ ἔξεστιν. Immunitates autem medicos adipisci non posse nisi in patria sua artem exercerent ut edixerat Hadrianus Antoninus asseveraverat. Tamen τοὺς ἄγαν ἐπιστήμονας καὶ ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ πατρίδι atque omnes professores Romae habitantes (quod Augustus iam praescripserat) muneribus liberos fuisse ex Dig. I. 6 § 8 I. XXVII, 1 apparet.

36. CIG. 4249, 3872b. AM. XXIV, p. 211, 34; XXIX, p. 169, 12. IoHSt. X, p. 72, 24; XI, p. 251, 27; XXIV, p. 287, 33. BCH. VII p. 452 II vs. 12; XVIII, p. 160, 4; XXIV, p. 403, 79. *Americ. Journ.* IV, p. 13, 13. *Papers of the Am. Sch.* III, p. 27, 29 (= BCH. X 510). Lebas 1663b. Wood, *Disc. at Eph.* App. 7, 7. Heberdey u. Wilhelm, *Reisen in Kil.* p. 69, 179. aliae.

37. cf. O. Kern, *Inchriften von Magnesia*, p. XXIX-XXXVII: »Die Geschichte der Steinschrift in Magnesia.«

38. Neque enim in hoc versu (7) mihi comprobatur coniectura Demulini: ἔτη πολλὰ δωρεάν. Cum antea ἀποδημῶν legatur atque hoc verbo dicatur Apollonium, ut saepissime fecerunt medici publici, Tenum reliquisse, postquam laude, corona, honoribus aliis affectus est (vs. 6 et 37), sic fere versum septimum explendum esse puto: ἀποδημῶν τε καὶ δημοσιεύων [ἐν ἄλλαις

πόλεισι], ad quae apte conveniunt, quae continue insequuntur: ἐκτενῆ καὶ πρόθυμον ὁμοίως (atque apud Tenios) ἑαυτὸν παρείχετο [κατὰ τε τὴν τέχνην] καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν εὐνοίαν πᾶσι τοῖς ἐντυγχ[άνουσιν αὐτῶ]. Ut perspiciatur quod tum deest quo modo supplendum sit, ab decreto concilii insulanorum, quod in hac prima parte integrius conservatum est, profisciscamur oportet. Facile partes tres in hoc decreto intelliguntur: prima vss. 34-38 in., in qua honores antea iam decreti commemorantur (cui parti vss. 3-7 in. psephismatis Teniorum respondent), altera vs. 38/39 nihil accuratius exhibens: ἐν τε τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις διατετέλεκεν ἀκόλουθ[ο]ν ἑαυτὸν παρεχόμενος τεῖ ἐξ ἀρχῆς αἰρέσει, tertia denique rem ipsam continens, propter quam insulani quoque Apollonium honoraverunt, vs. 39 sqq.: περιστάτων δὲ [λοιμῶν ἐπὶ]δήμων ([παθῶν ἐν]δήμων Dem.) κατὰ κοινὸν τοὺς νησιώτας κτλ. (usque ad vs. 46). Consentaneum est in decreto insulanorum, quod eorum ipsorum maxime interest, pluribus verbis explicatum esse quam in Teniorum, quippe qui quae ad se pertinerent accuratius exposuerint. Itaque parti tertiae illi in decreto Teniorum respondent vs. 15-19 (vel tantum 16 et 17). Quos ita supplere fortasse licet: vs. 15: νῦν τε λαμβάνων τὸ δημόσιον [ἔργον παρὰ τῆς πόλεως φιλόανθρωπος ἦν καὶ | λοιμ]οῦ περιεστηκότος ἐπικινδύνου ἀπ[αντας τοὺς] νησιώτας ἔσωσε ὡς πλείστους] κ[αὶ κα]τ[ὰ] τ[ὰ] τ[ὰ] ἄ[λλ]α[ς] πρό[νοια]ν ἀποδεικνύς ἰάτρεισε δη[μοσί]α κτλ., quorum complura iam Demoulin *explavit*. Quae autem in altera parte decreti insulanorum paucis transacta sunt, eis respondent versus 7-14 decreti Teniorum, in quibus quae insunt ad solos Tenios spectare debent, cum insulani nihil nisi verba inania faciant (vs. 38/39. vid. supra). Sed versus 7-9 ne ad Tenios quidem attinere supra demonstravimus, tamen potius in decreto Teniorum quam in insulanorum locum habent. Tum vs. 10-14 de Apollonio bene merito de Teniis narrant. Quos versus non omnes satis explere potui, fortasse autem vs. 11/12 ita percipiendi sunt: ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν [αὐτοῦ ἐλθόν]τος σωτηρίαν ὑπέσχετο καὶ λει]τουργήσιν τὴν ἐξάμηνον τ[ὴν] ἐπιούσαν τὸ ἰατρικὸν ἔργον] | καὶ τοῦτο ποιήσαντος αὐτοῦ φιλοτίμως καὶ ἐκτε[νῶς καὶ πολλοῦς] σώσαντος ἐγ[ο] (sic) μεγάλων ἀρρωστιῶν κτλ.

De Apollonio igitur haec fere ex lapide Tenio plus minusve certe cognoscimus: Apollonius Milesius medicus cum apud Tenios aliquamdiu artem medicam factitavisset (vs. 4), Tenium reliquit (vs. 7) honoribus ab Teniis decretis (vs. 6 et 21 sq.—decretum hoc Fr. Hiller de Gaertringen ex titulo Tenio Demulini nr. 23 (BCH. 1902, 429) restitutus esse videtur: Demoulin p. 236⁴). Tum in urbibus compluribus insularum maris Aegaei (cf. vs. 35/36) medicus publicus factus (vs. 7 sqq.) et ibi sicut Teni laudatus honoratusque est (vs. 37). Sed pestilentia Teni exorta sua sponte eo revertit et per sex menses gratis aegrotos curabat (vs. 10-14). Tum autem Tenii officium publicum ei tradebant (vs. 15), et medicus publicus cum de Teniis bene meritus est (vs. 15 et 17 sq.), tum de insulanis pestilentia vexatis (vs. 19 et 39 sqq.). Qua pestilentia extincta ab Teniis novis honoribus affectus (vs. 22 sq. et 36) itemque ab insulanis honoratus est. Quorum honorum lapis hic exstat.

[39.](#) Plato Gorg. 456b: Φημὶ δὲ καὶ εἰς πόλιν ὅπῃ βούλει ἐλθόντα ῥητορικὸν ἄνδρα καὶ ἰατρόν, εἰ δέ οἱ λόγῳ διαγωνίζεσθαι ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ συλλόγῳ ὀπίστερον δεῖ αἰρεθῆναι ἢ ἰατρόν, οὐδαμοῦ ἂν φανῆναι τὸν ἰατρόν, ἀλλ' αἰρεθῆναι ἂν τὸν εἰπεῖν δυνατόν, εἰ βούλοιο.

[40.](#) IG. II, 167 vs. 6/7 (cf. vs. 2): [νεῖμαι—τὸν ἀρχιτέκ]τονα τὸν κεχειρο[τ]ομημένο[ν] ὑπ[ὸ το]ῦ δήμου τῶν τειχῶν τοῦ ἄστεως καὶ τοῦ Πειραιέως καὶ τῶν μα[κρῶν] τε[ιχῶν] κτλ.

[41.](#) Grammatici etiam similia exhibent: οἱ δημοσίᾳ χειροτονοῦμενοι ἰατροὶ καὶ δημόσιοι προῖκα ἐθεράπευον: schol. ad Arist. Ach. 1030, unde habet Suidas (s. v. δημοσιεύω) vel potius Hesychius Milesius. (cf. schol. ad Arist. Eq. 650 = Suidas s. v. δημιουργοί).

[42.](#) Plato Gorg. 514d: ΣΩ. οὐκοῦν οὕτω πάντα, τὰ τε ἄλλα κἂν εἰ ἐπιχειρήσαντες δημοσιεύειν παρεκαλοῦμεν ἀλλήλους ὡς ἱκανοὶ ἰατροὶ ὄντες, ἐπεσκεψάμεθα δήπου ἂν ἐγὼ τε σὲ καὶ σὺ ἐμέ, Φερε πρὸς θεῶν, αὐτὸς δὲ ὁ Σωκράτης, πῶς ἔχει τὸ σῶμα πρὸς ὑγίειαν? ἢ ἡδη τις ἄλλος διὰ Σωκράτην ἀπηλλάγη νόσου, ἢ δοῦλος ἢ ἐλεύθερος;

[43.](#) Coniecerit quispiam ex verbis Aristotelis Polit. p. 1281b vs. 38 sqq., cum ibi legatur medicis rationem reddendam fuisse, quotannis ita factum esse et locum ad medicos publicos spectare. At totum exemplum fictum est, et medicus pro certae rei perito aliquo adhibetur.

[44.](#) i. e. athletorum in porticu Xysto. cf. Marquardt, *Privatleben* p. 756 cum adn. 2.

[45.](#) Anaglyphum edidit U. Koehler, AM. II, 243 et tab. XVIII; idem rectius interpretatus IG. II, 1449; cum multis aliis anaglyphis ibidem repertis descripsit v. Duhn, Arch. Zeit. 1877, 153, nr. 41; descripsit P. Girard, BCH. I, p. 163, nr. 32 et idem primus donum ab medicis dedicatum esse agnovit BCH. II, 88, sed ipse iterum an non recte coniectatum sit dubitavit *L'Asclépieion d' Athènes*, p. 48, cum antea id probavisset Udalrico Koehler (IG. II, 1449), Ernesto Curtius (*Stadtgesch.* 211), aliis. Sed coniecturam eius tum etiam continuit A. Körte, AM. XVIII, 237¹.

[46.](#) Deest autem Hygiea, quippe cui in eadem ara atque Aesculapio et una cum »patre« immolaretur. In anaglypho alio autem Atheniensi Aesculapius et Hygiea una cum Cerere adorantur: H. L. Ulrichs, Bonner Jahrb. LXXXVII p. 1 sqq., tab. I.

[47.](#) De medicina non ut est sed ut esse debet Hippocrates ipse, ut videtur (cf. R. Fuchs ap. Neuburger-Pagel, *Handb. d. Gesch. d. Med.* I, p. 231), descriptiones reliquit, quas in scholis habuerat pro fundamento: κατ' ἰητροῖον vel περὶ τῶν κατ' ἰητροῖον Littré III, p. 272 sqq. Ad quas ut adumbratas tantum ab auctore Galenus perlongum commentarium scripsit, K. XVIII, 2, p. 629 sqq., et aliud quod non exstat Asclepiades (Erot. 116, 11; Gal. XVIII, 2, 660, 666).

[48.](#) Alios autem locos protulit Vercoutre l. I., p. 232 (332) sqq., qui quam improbables sint demonstrat A. Dechambre l. I., p. 53.

[49.](#) Citat hunc locum Becker, Charikles (ed. Göll) III, p. 62, qui composuit ibi locos de medicorum discipulis et servis. De quibus nunc nobis agendum non est, si recte existimamus nihil aut paene nihil interesse inter medicos publicos et privatos, si discipuli erudiendi aut servi adiuvantes spectantur. Sed videas A. Vercoutre l. I., p. 309 sqq., quae quamvis nobis non

probentur disserere longum est.

50. Id unum obiter adnotemus προῖκα in versu 21 potius delendum esse, cum φιλοτίμως iam legatur et προῖκα in toto illo contextu minus aptum sit et cum, si adest προῖκα, litterae 40 sint in versu 21, 30 autem et 34 litterae tantum sint in versibus 27 et 28 recte totis expletis.

51. In insula quadam Hecatonnesorum, quae hodie *Daskalió* vocatur, longa moles marmorea (1,81 m. l., 0,37 m. alt.) inventa est, in qua editor legit IXI IATPOI TON ΠΑΘΩΝ ΠΡΕΣΒΕΥΣΑΤΕ (AM. XXV, 1900, 119). Verba ἰατροὶ τῶν παθῶν πρεσβεύσατε ad trimetrum iambicum pertinere U. de Wilamowitz animadverterat. Nuper titulum cum aliis, qui omnes in epistylli fragmentis nunc in oppido *Aiwaly* conservatis leguntur, ita edidit Th. Wiegand (AM. XXIX (1904) p. 259): X(ρηστο)ῦ ἰατροὶ τῶν παθῶν πρεσβεύσατε [ὑπὲρ ἡμῶν] (sed ὑπὲρ ἡμῶν vix supplenda sunt, cf. supra). Sumit Th. Wiegand lapides esse monasterii, cuius patroni Cosmas et Damianus medici essent. Fortasse autem nosocomium erat, ut multa tum christiani instituerant (cf. p. 61). Certe in inonasterium Cosmae et Damiani aegroti migrabant.

52. Qui l. l. p. 237 coniecit in unoquoque oppido inde a temporibus Charondae medicinam fuisse sustentam a re publica et quibusvis rebus instructam: *en un mot, chaque ville possédait un iatrium public, pourvu non seulement de médicaments, mais encore d'instruments, de lits, de meubles etc. et d'un personnel esclave pour les besoins du service; le médecin public, une fois élu, s'installait dans cet iatrium; son successeur en prenait possession de même, et par là tout s'explique, tout se comprend sans la moindre difficulté*. Quae nullo modo nobis probantur, cum nihil afferatur quo nitamur cumque quae alia Hippocratis temporibus fuerint, alia Galeni confundantur. Sed medicamenta a re publica medicis publicis tradita esse ex intolerabili Rangabis coniectura sumpsit non solum Vercoutre, sed multi alii (Becker l. l., p. 57; Wescher, Rev. arch. 1863, VIII, 481) et novissimi etiam (R. Fuchs apud Neuburger et Pagel, *Handb. d. Gesch. d. Med.* I, 181; S. Reinach l. l., p. 1692, cf. 1698). Ille enim in titulo Euenoris, qui nunc IG. II 187 legitur, in versu 8 sqq. coniecerat (Ant. Hell. II, 35): καὶ νῦν ἐπ[ὶ τῶν φαρμάκων αἰρεθε]ῖς τὴν παρασκευὴν τάλ[α]ντον ἀνήλωσεν— Sed Graeca non sunt, et in extremis versibus 8 et 9 littera una excedit, id quod pacto nullo tolerari potest, cum titulus accurate στοιχηδόν incisus sit. U. Koehler sic partem maiorem lacunarum restituit: καὶ νῦν ἐπ[ὶ δέδωκε..... ἐ]ῖς τὴν παρασκευὴν τάλ[αντον ἀργυρίου]— In quibus perfectum ἐπιδέδωκε rectum videtur, cum perfecta ἀποδέδεικται, παρέσχηκεν antecedant, atque alia etiam probabilia sunt. Neque tamen mihi contigit, ut quae superest lacuna novem ipsarum litterarum explerem.

53. cf. Plato Leg. XI, 916: διαδικαζέσθω δὲ ἔν τισι τῶν ἰατρῶν, οὓς ἂν κοινῇ προβαλόμενοι ἔλονται. Sed non sunt publici, cum Plato nullo loco in Legibus praescripserit, ut medici publici a re publica instituerentur.

54. Falso verbum περιώματα editores interpretati sunt, falso Herwerden *Lex. suppl.* s. v. περίωμα. Adnotat U. de Wilamowitz περίωμα Aegyptiace esse pro πελίωμα (GGA. 1898, 680⁴). Sunt igitur περιώματα livores, partes pellis, quae livore sffusae sunt.

55. Quare Perrot vel qui scripsit breviam atque optima illa de archiatri (Exploration de la Galatie et la Bithynie I, 50), haec tamen ex inanibus finxisse videtur, cum scribit: *L'ordo archiattrorum exerçait une surveillance légale sur les autres médecins, et ceux-ci étaient forces de lui rendre compte de leur pratique et d'accepter son contrôle; c'était lui aussi, qui devait distribuer l'instruction professionnelle aux jeunes gens qui se destinaient à la médecine et qui tenait sans doute ces scholae medicorum* (citatur Orelli 4226 [sic], ubi autem *tabularium scholae medicorum* Ligorius interpolatus est: CIL. VI, 988*).

56. Alii in inscriptionibus et papyris etiam exstant ἰππιατροί, sed omnes aevi Romani: CIG. 1953 (= Lebas II, 1321, Dii in Macedonia: Οὐαλεριανὸς ἰπποῖατρός υἱὸς ἰπποῖατροῦ); J. H. Mordtmann, AM. XVIII (1893), 417, nr. 4 (Edessae, sed infimae aetatis, titulus christianus: Ἰόρδανος Ἰπποῖατρός); Eph. arch. 1841, nr. 602, K. Keil, Philologus XVI (1860), p. 10 (Deli: Εὐτυχὸς Καίσαρος ἰπποῖατρός); CIG. 5117 (in porta templi Isidis et Sarapidis in finibus imperii Romani ad Nubiam versis: Γ[ά]λιος Αὐφίδιος [ἰ]ππωῖατρός); etiam CIG. 4716d⁵⁷ (in valle *Foakhir* in Aegypto) mihi legendum esse videtur: τὸ προσκόνημα Λονγίνου ἰππέος καὶ τοῦ ἰππ[ο]ιατρ[οῦ] (Franz: ΠΠ.ΙΑΤ... τοῦ ἰππ[ο]ιατρ[οῦ] ἰατρ[οῦ]: *intellige* ἰατροῦ τοῦ ἰππικοῦ *medicus alae equitum*); Oxyrh. Pap. I, 92 (a. p. Chr. n. 335(?), Ἀμεσούστῳ ἰπποῖατρῶ). Inest etiam in Anthol. Planud. 271 ἀδέσποτον εἰς Σώσανδρον ἰπποῖατρόν, qui cum Hippocrate comparatur.

57. v. Xen. Iust. Cyr. I, 6, 15: οἱ στρατηγοὶ τῶν στρατιωτῶν ἔνεκεν ἰατροῦς ἐξάγουσιν. cf. Anab. III, 4, 30: ἰατροῦς κατέστησαν ὀκτώ, non veros autem medicos, sed qui idonei videbantur e militibus. Coi navibus longis etiam singulis, si solvebantur, medicum addebant. Quod demonstratur titulo Byzantii invento (Jahresh. des oesterr. Inst. I, 31 et Beibl. p. 92) in quo inter praepositos navis ultimo loco legitur ἰατρός.....γος Θευγένου].

58. Gerusias, quae in omnibus fere Asiae Minoris urbibus aevo Romano erant, publicas esse institutiones, sed in rebus publicis gerendis et administrandis nullam fere habere potestatem contra Waddingtonem (Lebas III ad inscr. 53) et Mommsenum (RG. V 326 adn.), qui privata ea esse sodalicia volebant, nuno viri docti consentiunt: J. Lévy, *Études sur la vie municipale de l'Asie Mineure* REG. VIII (1895), 231 sqq. cf. Hicks, Inscr. in the Brit. Mus. III, 74 (*The Ephesian Gerusia*); Benndorf und Niemann, *Reisen in Lykien and Karien* I, 72. Inter medicorum etiam titulos unus est, quo gerusiam institutionem publicam fuisse demonstratur (nr. 42): Ῥοδιαπολειτῶν ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος καὶ ἡ γερουσία ἐτείμησαν — — — Ἡράκλειτον Ἡρακλείτου Ὁρείου.

59. Cyro archiatro filio Apollonii gerusia Lampsacenorum statuum erigendam curavit (nr. 70), quia praeter multa alia beneficia gerusiae oleum in gymnasium praebuerat (ἀλείψαντα λαμπρῶς καὶ πολυδαπάνως καὶ ἀσυγκρίτως, cf. Boeckh ad CIG. 3643) et mille donaverat Atticas. Sed nullo verbo dicitur Cyrum medicum gerusiae illius fuisse.

60. Quod titulo eponymi demonstratur: ἐπὶ ναυάρχου Ἀπόλλωνίδου τοῦ Ἀγγελου Πρωτίωνος. Nam cum magistratum eponymum rei publicae Teniorum nauarchum nominatum esse nullo

testimonio affirmetur (sunt autem ἄρχοντες CJG. 2329, vs. 27; 2332, 14; ἄρχων 2338, 1; ἀρχῶν ἐπόνυμος 2339, 1; στρατηγοί 2330, 16), nihil impedit, quominus nauarchus ille ad sodalicium ipsum referatur. Vocabantur autem interdum sodalicia negotiatorum vel fabrorum συμβιώσεις, de qua re conferas Ziebarth, *Griech. Vereinswesen*, p. 102, ubi citatur CJG. 3639: ἡ συμβίωσις τῶν χαλκῶν.

61. De didrachmis argenteis vid. supra p. 18¹⁵. Secures argenteae pars talenti et ea Cypri decem minae fuisse videntur: Hesych. s. v. πέλεκυς· ἀξίνη δίστομος· ἡ σταθμίου ἐξαμνιαίου ἀρχαίου· οἱ δὲ δεκάμναιον. idem s. v. ἡμπέλεκον· τριμναίου ἢ τετραμναίου ἢ πεντάμνου. τὸ γὰρ δεκάμνου πέλεκυ καλεῖται παρὰ Παφίους. Eustath. 1878, 57: δηλοῖ γὰρ ἡ λέξις ὁμωνυμίας λόγῳ κατὰ τοὺς παλαιοὺς καὶ σταθμὸν ἐν Κρήτῃ ἐξάμνου ἢ δεκάμνου. cf. *A catalogue of the greek coins in the Brit. Mus., Cyprus* (G. Fr. Hill) p. XXII.

62. v. Papyr. Londin. 131r. col. 8, vs. 179; Tebtunis Pap. 112 passim; Amherst Pap. 128 v., vs. 120. cf. fragm. Cratetis ap. Diog. Laert. VI, 5, 86; Vercoutre l. l. p. 242 sqq.; Becker l. l. p. 57 sqq.

63. Adiungamus, quae continuo sequuntur: *Sed et obstetricem audiant, quae utique medicinam exhibere videtur. Medicos fortassis quis accipiet etiam eos, qui alicuius partis corporis vel certi doloris sanitatem pollicentur; ut puta si auricularius, si fistulae vel dentium, non tamen si incantavit, si imprecatur est, si, at vulgari verbo impostorum utar, si exorcisavit: non sunt ita medicinae genera, tametsi sint, qui hos sibi profuisse cum praedicatione adfirmant.* Sunt autem qui *exorcizaverunt* christianorum medici: cf. Harnack, *Med. aus der ält. Kirchengesch.*, p. 68 sqq.

64. cf. Lebas-Foucart 242a, vs. 15 sqq.: ἐπὶ Βιάδα δὲ ἐνιαυτῶι ὅτε ἰδίαν χάριν ἐξαιτησάμενοι Πόπλιόν τε Αὐτρώιον· καὶ Λεύκιον Μαρκίλιον ὄντας αὐτοῖς ξένους, οὓς καὶ ὑπεδέξαντο τοῖς ἰδίοις δαπανήμασι καὶ παρα[ι]τήσαντο τοὺς τε στρατιώτας καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπιτασσόμενα ὑπ' αὐτῶν, ὄντα ἱκανά, δι' ὧν ἐκούφισαν τὴν πόλιν, ὀλοσχερῶς χαρισαμένων αὐτοῖς τῶν προγεγραμμένων ἀνδρῶν — —

65. Quae verba secutus esse videtur Dionysius medicus Antiochenus, de quo scripsit Libanius ad Tatianum (ep. 911 extr. ed. Wolf): καὶ τοιοῦτος μὲν ὢν τὴν τέχνην, τοιοῦτος δὲ τὸν τρόπον τῶν πενεστέρων ἐστίν, οὐ κατὰ τὸ μὴ εἶναι τοὺς διδόντας, εἰσὶ γὰρ οἱ σεσωσμένοι, ἀλλὰ νῦν μικρῶ τι τὴν χεῖρα ὑπέιχεν αἰδοῦμενος, νῦν δὲ τὸ πᾶν διεώσατο.. Qui cum nihil nisi ea acciperet, *quae sani offerunt pro obsequiis*, publicus esse videtur.

66. cf. A. Toepffer, AM. XVI 430 (= *Beiträge zur griechischen Altertumswissegchaft* p. 221); U. Wilcken, *Griech. Ostraka* I, 375 sqq.; R. Herzog l. l. p. 204³.

67. edd. A. Κοντολέων, AM. XVI (1891), 406; Th. Reinach, REG. IV, 357 sqq. Ingeniose interpretatus est A. Toepffer, AM. XVI (1891), 411 sqq. = *Beiträge zur griech. Altertumswissensch.* 204 sqq. cf. BCH. XVI, 162.

68. Sed cum Th. Reinach scripsisset (REG. IV 371): *On serait tenté de corriger* λατρικοῦ ἐν ἱατρικοῦ, posterii iam certius affirmabant et pro certo habebant, quae mera coniectura est.

69. *Griech. Ostr.* I, 375¹: *Da der Stein nach der Publikation ein deutliches Λ zeigt, wird man an λατρικοῦ festzuhalten haben.*

70. Valebat autem artaba aetate Ptolemaeorum 39, 39l. (Hultsch, *Metrologie*² 625) vel 39, 39-23, 62l. (Wilcken, *Ostr.* I, 747).

71. Qui iatricum a Charonda inventum esse contendit (l. l. 241 sqq.). Coniecerit autem quispiam, cum leges Charondae in urbe Co receptae essent (anno 366: U. v. Wilamowitz, *Arist. u. Athen.* I, 65³⁶; aliud tempus proposuit Crusius, *Untersuch. zu Herondas* 36), iatricum etiam ibi constitutum esse (testari autem ibi hoc tributum titulum AM. 1891, 406, vid. p. 73) et inde per alias urbes Graeciae divulgatum esse. Sed sunt vanae suspiciones. De Charonda nihil fere scimus, et titulus ille, cum λατρικοῦ legatur, adhiberi non potest. Equidem puto tributum illud tam vetustum non esse, sed saeculo quarto demum inventum.

72. Conferas exempli causa initio: καὶ λοιμοῦ ἰόντος ἀπὸ τῆς βαρβάρων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα et Thucyd. II 48: ἤρξατο δὲ τὸ μὲν πρῶτον, ὡς λέγεται, ἐξ Αἰθιοπίας τῆς ὑπὲρ Αἰγύπτου, ἐπειτα δὲ καὶ ἐς Αἴγυπτον καὶ Λιβύην κατέβη καὶ ἐς τὴν βασιλέως γῆν τὴν πολλήν. ἐς δὲ τὴν Ἀθηναίων πόλιν ἐξαπναίως ἐνέπεσε κτλ.

73. Adnotat U. de Wilamowitz (Isyllos 82⁵⁵): *Diese Darstellung wird in den Jahrhunderten entworfen sein, aus denen wir so manche Ateliapsehismen für Ärzte haben.*

74. Qui mos Graecorum vetustissimus per totam antiquitatem usque ad imperii Romani tempora extrema duravit, ut demonstrat epistula Constantini in Cod. Iust. X 66, 1 (= Th. XIII 4, 2) anni 337: *artifices artium — — ab universis muneribus vacare praecipimus, si quidem ediscendis artibus otium sit accommodandum, quo magis cupiant et ipsi peritiores fieri et suos filios erudire.* Nam filios in arte, quam pater ipse edidicit, erudiendos esse patet.

75. Ut id in praetereundo adnotem, nullo modo, opinor, dubitandum est, quin in epigrammate hermae Alcamenis nuper repertae vs. 2 Ἐρμᾶν τὸν πρὸ πυλῶν dictum sit pro Ἐρμᾶν προπόλαιον (v. Conze, Sitz.-Ber. d. Berl. A. d. W. 1904, 69. Sed cf. Altmann, AM. 1904, 180). Simillimae enim sunt translationes Ἀκείλιος ἱατρῶν πρόμος pro Ἀκείλιος ἀρχιατρός et Ἐρμῆς ὁ πρὸ πυλῶν pro Ἐρμῆς προπόλαιος.

76. Hoc opusculo magna ex parte iam prelo mandate tituli medicorum autumnus a. 1904 Ephesi eruti publici iuris facti sunt (J. Keil, Wiener Jahreshfte VIII (1905) p. 128 sqq.). Qui ad synhedrium supra laudatum (οἱ ἐν Ἐφέσῳ ἀπὸ τοῦ Μουσείου ἱατροὶ) pertinent (a vs. 9) et firmum id collegium fuisse in clara luce reponunt, cum magistrates eius commemorant (ἀρχων a vs. 2; γυμνασιαρχῶν τῶν ἱατρῶν ταῖς τοῦ ἀγῶνος δυσὶν ἡμέραις passim). Museum autem non

Alexandrinum est, ut antea cum aliis existimavi, sed Ephesium esse alius titulus Ephesius ab Keilio editus demonstrat (p. 135: οἱ περὶ τὸ Μουσεῖον | παιδευταὶ Π. Οὐήδιον | Ἀντωνεῖνον ἀσιάρχην κτλ.). De re ipsa, certaminibus medicis ab collegio illo quotannis propositis, videas, quae exposuit Keil l. 1. p. 133 sqq. Nos nonnullas nunc adnotamus res, quae eis, quae supra explanavimus, usui sunt. Commemoratur fragm. a vs. 4 aliquis ἀρχιατρὸς τὸ δ'. Qua re moderantur, quae supra p. 54 existimavimus, quamquam eodem fere tempore, quo hi tituli exarati sunt (altero p. Chr. n. saeculo), in ipsa urbe Epheso Attalus Priscus est ἀρχιατρὸς διὰ γένους (nr. 65). Medici publici Athenis saeculo a. Ch. n. tertio bis quotannis Aesculapio immolabant (v. p. 79), collegium medicorum Ephesiorum in Museo eruditorum quinque saeculis post diebus feriatis idem fecit (a vs. 9 sqq.). Tum p. 78 sq. familias nonnullas medicorum aevi Romani ostendimus. Quibus nunc familia P. Aelii Menandri archiatri adiungi potest, cum duo filii eius inter medicos praemio ornatos nominentur (d vs. 1 sqq., e vs. 1) et alius fortasse propinquus (g vs. 3 sqq.). Denique quoniam in titulis illis archiatri multi praemium certaminis abstulerunt (a vs. 6, 7; b/c vs. 5; e vs. 2; f vs. 1; h passim), archiatros sive medicos publicos inter medicos optimos fuisse comprobatur (cf. p. 50, 77).

Numeri Graeci

V (drachmae)	X	L	C	D
Ϝ	Δ	ϙ	Η	Ϟ
𐅃	𐅄	𐅅		

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK DE GRAECORUM MEDICIS PUBLICIS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™

electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.